

PATVIRTINTA

Naujamiesčio lopšelio-darželio „Bitutė“ direktoriaus
2018 m. kovo 12 d. įsakymu Nr. V1-41

1. KOMPETENCIJOS, UGDYMO TURINYS IR GAIRĖS

I. SOCIALINĖ KOMPETENCIJA

Uždaviniai:

- Skatinti ir palaikyti natūralų vaiko domėjimąsi savimi, bendraamžiais, suaugusių žmonių sukurtais daiktais ir kultūros vertybėmis.
- Sudaryti palankias sąlygas vaikui pasijusti grupės nariu. Vaikas grupėje turi būti pakantus kitiems ir juos gerbti, pajusti ir prisiimti dalį atsakomybės už bendraamžius, perimti demokratines vertybes. Vaikų santykiai grupėje pagrįsti pagarba ir tolerancija.
- Padėti vaikui atskleisti ir tenkinti savo norus, reikmes, pomėgius; padėti vaikui susirasti tokią veiklą, kuri atitiktų jo jėgas, kad jis galėtų sėkmingai atlikti numatytą veiklą ir kuri būtų suaugusiųjų teigiamai įvertinta.
- Padėti vaikams suprasti informaciją apie šeimą, draugus, kaimynus, bendruomenę, bei žmonių darbą ir ryšius joje, dabartinius ir būsimus savo ryšius su ja, padėti pažinti aplinką.
- Plėsti vaikų žinias apie savo tautos kultūrą bei papročius.
- Lavinti vaikų gebėjimą naudotis prieinamais informacijos šaltiniais: IKT, knygomis, žemėlapiams, įvairiomis iliustracijomis.
- Ugdyti pasitikėjimą savimi bendraujant su kitais, skatinti savojo „aš“ suvokimą.

Ugdymo gairės:

- Vaikų grupėje kuriamas šiltas, ramus, laisvas, saugus bendravimo ir bendradarbiavimo klimatas.
- Sudaromos sąlygos, didinančios vaikų bendravimo aktyvumą: suteikiamos galimybės laisvai rinktis veiklą, bendravimo partnerius.
- Sudaromos sąlygos bendradarbiauti, bendrauti, lavinti vaikų kalbą, mimiką, motoriką.
- Palaikomas vaiko poreikis būti svarbiu, reikšmingu.
- Natūraliu elgesiu modeliuojamas vaiko bendravimas, tarimasis su kitais, savo nuomonės reiškinys ir gynimas, sugebėjimas priimti ir gerbti kito jausmus ir idėjas, derinti savo ir kitų interesus.
- Tenkinamos įvairios vaiko reikmės, kontroliuojamas jo elgesys, užkertamas kelias netinkamam elgesiui, užtikrinamas vaiko ir aplinkinių saugumas bei gerovė.
- Kartu su vaikais planuojamos, organizuojamos ir aptariamoms pažintinės išvykos, kviečiami svečiai, galintys papasakoti apie profesijas, aktoriai, poetai, edukacinių programų kūrėjai ir pan.

1. KASDIENIO GYVENIMO ĮGŪDŽIAI

Kasdienio gyvenimo įgūdžiai – tai vaiko sveikatai saugoti ir stiprinti būtini įpročiai ir elgesys.

Vaiko asmeniniai mitybos ir valgymo įgūdžiai formuojasi vaikui mokantis pačiam valgyti, pasirenkant tai, ką jis norėtų valgyti iš jam siūlomų patiekalų, produktų, mokantis gražiai elgtis prie stalo (pasakyti „skanaus“, „ačiū“, paimti ir taisyklingai laikyti stalo įrankius, stengtis valgyti tvarkingai, gerti iš puodelio, naudotis servetėle ir pan.).

Kūno švaros ir aplinkos tvarkos įpročius vaikas ugdomi mokydamasis savarankiškai apsirengti ir nusirengti, susitvarkyti savo žaislus ir žaidimo, veiklos vietą, pratindamasis laikytis asmens higienos.

Vaiko saugus elgesys formuojasi suaugusiesiems mokant saugiai elgtis su vaistais, įvairiais daiktais ir priemonėmis, saugiai pereiti gatvę, padedant atpažinti artimiausioje aplinkoje pasitaikančias pavojingas ir grėsmingas saugumui situacijas.

Taisyklinga laikysena nebūna įgimta, ji formuojasi vaikui augant ir vystantis, nuo pačių pirmųjų gyvenimo metų. Vaiko raumenys yra silpni ir greitai pavargsta, ypač ilgiau būnant vienoje padėtyje (pvz., ilgai sėdint prie kompiuterio), todėl svarbu mokyti vaiką taisyklingai sėdėti, stovėti tiesiai, neįsitempus. Kasdienio gyvenimo įgūdžių srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- vaiko asmeniniai valgymo ir mitybos įgūdžiai,
- kūno švaros ir aplinkos tvarkos palaikymo įgūdžiai,
- saugaus elgesio įgūdžiai,
- taisyklinga kūno laikysena.

	Žingsniai	Kasdienio gyvenimo įgūdžių srities pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none">• Bando savarankiškai valgyti ir gerti iš puodelio.
	2-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none">• Valgo ir geria padedamas arba savarankiškai.• Kartais parodo mimiką, ženklais arba pasako, kada nori tuštinti ir šlapintis. Suaugusiojo rengiamas vaikas „jam padeda“. Suaugusiojo padedamas plaunasi, šluostosi rankas, išpučia nosį. Paprašytas padeda žaislą į nurodytą vietą.
	3-iasis žingsnis	<ul style="list-style-type: none">• Savarankiškai valgo ir geria. Pradeda naudoti stalo įrankius. Pasako, ko nori ir ko nenori valgyti.• Pats eina į tualetą, suaugusiojo padedamas susitvarko. Suaugusiojo padedamas nusirengia ir apsirengia, bando prausti, nusišluostyti veidą, rankas. Padeda į vietą vieną kitą daiktą.
4–6 metai	4-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none">• Valgo gana tvarkingai. Primenamas po valgio skalauja burną. Pasako, kodėl reikia plauti vaisius, uogas, daržoves. Padeda suaugusiajam serviruoti ir po valgio sutvarkyti stalą.• Dažniausiai savarankiškai naudojami tualetu ir susitvarko juo pasinaudojęs. Šiek tiek padedamas apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Šiek tiek padedamas plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus

		<p>čiaudėdamas ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį. Gali sutvarkyti dalį žaislų, su kuriais žaidė.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pasako, kad negalima imti degtukų, vaistų, aštrių ir kitų pavojingų daiktų.
	5-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Valgo tvarkingai, dažniausiai taisyklingai naudojasi stalo įrankiais. Domisi, koks maistas sveikas ir visavertis. Serviuoja ir tvarko stalą, vadovaujamas suaugusiojo. • Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Priminus plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. • Žaisdamas, ką nors veikdamas stengiasi saugoti save ir kitus. • Priminus stengiasi sėdėti, stovėti, vaikščioti taisyklingai.
	6-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Valgo tvarkingai. Pasako, jog maistas reikalingas, kad augtume, būtume sveiki. Įvardija vieną kitą maisto produktą, kurį valgyti sveika, vieną kitą – kurio vartojimą reikėtų riboti. Savarankiškai serviuoja ir tvarko stalą. • Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Suaugusiųjų padedamas pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus. Priminus ar savarankiškai plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Dažniausiai savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. • Savarankiškai ar priminus laikosi sutartų saugaus elgesio taisyklių. Stebint suaugusiajam saugiai naudojasi veiklai skirtais aštriais įrankiais. Žino, kaip saugiai elgtis gatvėje, kur kreiptis iškilus pavojui, pasiklydus. • Priminus stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai.
	Vertybinė nuostata	Noriai ugdomi sveikam kasdieniam gyvenimui reikalingus įgūdžius.
	Esminis gebėjimas	Tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojasi tualetu, prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje.
	7-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Tvarkingai valgo, jaučia, kada alkanas, kada pasisotino, geria pakankamai vandens. Stengiasi valgyti įvairų maistą. Įvardija kelis maisto produktus, kuriuos valgyti sveika, ir kelis, kuriuos reikėtų riboti. Savarankiškai serviuoja ir tvarko stalą. • Dažniausiai savarankiškai ar priminus plaunasi rankas, prausiasi, šukuojasi. Savarankiškai tvarkingai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Suaugusiųjų padedamas arba savarankiškai pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus. Savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. • Savarankiškai laikosi sutartų saugaus elgesio taisyklių. Žino, kaip saugiai elgtis gatvėje, kelyje, prie vandens telkinių, ant ledo, gaisro metu, su elektros prietaisais, vaistais. Žino, kaip saugiai elgtis su nepažįstamais žmonėmis ir gyvūnais. • Kad būtų sveikas, stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai.

VAIKŲ VEIKLA IR UGDYMO GAIRĖS

Pasiiekimų sritis: kasdienio gyvenimo įgūdžiai

1-2 metai	2-3 metai	3-4 metai	4-5 metai	5-6 metai
<p>Žino savo vietą prie stalo; moka atsitraukti ir pristumti savo kėdutę; valgydami naudoja šaukštą, geria iš puodelio; išreiškia norą sėsti ant naktipuodžio, pasiima iš lentynėlės; atsisėda; plaunasi rankas, nusiplovę nupurto nuo rankų vandenį; atsimena savo spintelės, lovytės ženkliuką; padeda kai kuriuos daiktus į jiems skirtą vietą.</p>	<p>Pratinasi valgydami taisyklingai laikyti įrankius, savarankiškai valgo; nusišluosto servetėle, po valgio padėkoja; plaudami rankas, moka naudotis skystu muilu; nusišluosto ir pakabina rankšluostį į vietą; bando patys nusivalyti nosį; stengiasi būti tvarkingi švarūs, pastebi susitepusias rankas, veidą; panaudotą vienkartinę nosinę įmeta į šiukšlių dėžę; bando šukuotis plaukus; nusivelka ir apsivelka paprastus, neužsegamus drabužius; kojas kiša į kelnes, rankas į rankoves; aunasi batus, šlepetes; užsideda ir nusiima</p>	<p>Naudojasi valgymo įrankiais pagal paskirtį; švariai pavalgo; nusivalo nosį, kai primenama; naudojasi tik savo asmeniniais daiktais (šukomis, rankšluosčiu); laiku nueina į tualetą; priminus nusiplauna rankas; įvardina higienos reikmenis (muilas, rankšluostis, nosinė, šukos ir t.t.) ir padedami suaugusiojo jais naudojasi; pratinasi apsirengti ir nusirengti tam tikra tvarka, drabužius tvarkingai pasidėti; pratinasi atsisėgti ir užsisėgti drabužėlių sagas; deda žaislus į jiems skirtas vietas, juos tausoja; padedant</p>	<p>Patys apsitarnauja prie stalo; pratinasi naudotis peiliu; savarankiškai nusiplauna rankas, veidą, valosi dantis; prižiūri savo rūbelius ir kitus asmeninius daiktus; patys apsirengia, nusirengia, atsisagsto, užsisagsto drabužius, užsiriša batų raištelius; šukuojasi plaukus; prieš valgį ir pasinaudoję tualetu plauna rankas; pasiruošia darbo vietą dailei ir rankų darbams, pasiima priemones; susitvarko savo daiktus, žaidimo vietą; įvardina, kas naudinga sveikatai, o kas kenkia, žino, kad daržoves valgyti</p>	<p>Serviuoja stalą; valgydami šakutę laiko kairiąja, peilį – dešiniąja ranka, šaukštą ir šaukštelį – tarp pirštų; taisyklingai sėdi; mandagiai elgiasi prie stalo; laikosi higienos, švaros reikalavimų; taisyklingai valosi dantis; pasirenka metų laiką atitinkančius drabužius; iš paveikslėlių sudaro patiekalų receptus, meniu; dėlioja vaisių, daržovių loto; padedami suaugusiojo sudeda sveikos mitybos piramidę; klausosi grožinės literatūros kūrinių apie grūdinimosi svarbą, kuria inscenizacijas; stebi ir prižiūri darželyje</p>

	<p>kepurę nuo galvos; bando atsegti sagas, atitraukti ir užtraukti užtrauktuką; rūbus deda į jiems skirtą vietą; atskiria savo rūbus nuo kitų; apsirengia ir apsiauna su pagalba; po žaidimo, piešimo, lipdymo ir kt. suaugusiojo padedami sutvarko žaislus, padeda į vietą pieštukus, teptukus ir kt.</p>	<p>suaugusiajam, pasirošia darbo vietą dailei ir rankų darbams, pasiima priemonės; pasako, kad atsitikus nelaimei reikia kviesti suaugusįjį; pasiklydus, laukti toje pačioje vietoje, kur pasimesta, priėjus prie suaugusiojo pasakyti, kas atsitiko, pasako savo vardą ir pavardę; įvairių veiklų metu sužino apie maisto produktų poveikį sveikatai; gamina ir ragauja kai kuriuospatiekalus; aiškinasi, kokie pavojai tyko gatvėje ir kaip elgtis; neima ir nedegina degtukų; neima vaistų ir jų nevartoja be suaugusiųjų.</p>	<p>naudingiau nei saldumynus; laikosi taisyklių, moka paaiškinti, motyvuoti vienokį ar kitokį savo elgesį, pasako savo namų adresą; saugiai elgiasi buityje; papasakoja apie saugaus elgesio kelyje, prie vandens, miške taisykles.</p>	<p>augančius augalus, sužino apie jų poveikį sveikatai; prižiūri augančius vaistinius augalus, mokosi juos rinkti, ruošti žiemai; pažįsta juos įvairiais pojūčiais: liečia, uosto, ragauja, žino jų naudą; ruošia vaistinių augalų arbatos receptus, piešia ar užrašo juos kortelėse; pasako, kaip reikia elgtis gamtoje, kad nepadaryti jai žalos; rūšiuoja buitines atliekas; laikosi saugaus elgesio taisyklių; riboja kompiuteriui ir TV skiriamą laiką; saugo klausą ir vengia triukšmo.</p>
--	--	---	---	---

2. INICIATYVUMAS IR ATKAKLUMAS

Iniciatyvumas apibūdinamas kaip smalsumas, domėjimasis nauja informacija bei veikla, entuziastingas naujos informacijos, naujų veiklos ar raiškos būdų ieškojimas, noras išmokti.

Atkaklumas yra gebėjimas gana ilgą laiką amžiaus galimybių ribose nepalikti atliekamos veiklos.

Tai yra ilgalaikio dėmesingumo išlaikymas, gebėjimas išsaugoti svarbią informaciją bei idėjas atmintyje, kurias ateityje vaikas gali panaudoti įvairiose veiklose ir situacijose, nepasimesti nesėkmės situacijoje, didelėmis pastangomis pasiekti sėkmės. Atkaklumo pagrindas yra vaiko noras daryti įtaką aplinkiniam pasauliui, noras pasiekti tikslų.

Iniciatyvumo ir atkaklumo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- gebėjimas pačiam susirasti veiklą ir ją turiningai plėtoti,
- gebėjimas įsitraukti į suaugusiojo pasiūlytą ugdymąsi skatinančią veiklą, susikoncentruoti ir išradingai ją plėtoti,
- gebėjimas susidoroti su kliūtimis siekiant sumanymų realizavimo.

	Žingsniai	Iniciatyvumo ir atkaklumo srities pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pats juda (šliaužia, ropoja, eina) sudominusių žaislų, daiktų link. Trumpam sutelkia žvilgsnį, seka judantį daiktą akimis, klausosi, atlieka tikslingus judesius, veiksmus su daiktais. • Šypsodamasis, žvelgdamas į akis, čiauškėdamas, duodamas žaislą kitam paskatina su juo žaisti; išreiškdamas norus parodo „taip“ arba „ne“.
	2-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pats pasirenka daiktus, su jais žaidžia, daug kartų atkakliai bando atlikti naują veiksmą, kartoja tai, kas pavyko. Judesį, veiksmą ar garsą gali pakartoti tuoj pat, po kelių valandų, dienų, todėl savarankiškai modeliuoja kelis judesius ar veiksmus į vieną seką. Trumpam atitraukus dėmesį vėl sugrįžta prie ankstesnės veiklos. • Pats noriai mokosi iš tų, su kuriais jaučiasi saugus. • Veiksmis ir atskirais žodžiais reiškia norus, veda suaugusįjį prie dominančių daiktų. Protestuoja, reiškia nepasitenkinimą, negalėdamas įveikti kliūties.
	3-iasis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Nuolat energingai žaidžia, ką nors veikia, laisvai juda erdvėje, pats keičia veiklą, pasirenka vieną iš kelių daiktų, sugalvoja būdus, kaip pasiekti neprieinamą norimą daiktą. • Mėgsta išbandyti suaugusiojo pasiūlytus naujus žaislus, žaidimus, neįprastą veiklą. • Ekspresyviai reiškia savo norus, sako „ne“.
4–6 metai	4-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Dažniausiai pats pasirenka ir kurį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. • Kviečiant, sudominant įsitraukia į suaugusiojo pasiūlytą veiklą jam, vaikų grupei ar visai vaikų grupei. • Susidūręs su kliūtimi arba nesėkme, bando ką nors daryti kitaip arba laukia suaugusiojo pagalbos. Siekia savarankiškumo, bet vis dar laukia suaugusiųjų paskatinimo, padrąsinimo.
	5-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pats pasirenka ir ilgesnį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. • Lengviau pereina nuo paties pasirinktos prie suaugusiojo jam, vaikų grupei ar visai vaikų grupei pasiūlytos veiklos. Suaugusiojo pasiūlytą veiklą atlieka susitelkęs, išradingai, savaip, savarankiškai. • Ilgesnį laiką pats bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepavykus kreipiasi pagalbos į suaugusįjį.

6-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Turiningai plėtoja paties pasirinktą veiklą, ją tęsia po dienos miego, kitą dieną, kelias dienas. • Susidomėjęs ilgesniam laikui įsitraukia į suaugusiojo jam, vaikų grupei ar visai vaikų grupei pasiūlytą veiklą, siūlo vaikams ir suaugusiajam įsitraukti į jo paties sugalvotą veiklą. • Savarankiškai bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepasisekus bando įtraukti bendraamžius ir tik po to kreipiasi į suaugusįjį.
Vertybinių nuostata	Didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gebėjimais.
Esminis gebėjimas	Savo iniciatyva pagal pomėgius pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia ir ją plėtoja, geba pratęsti veiklą po tam tikro laiko tarpo, kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.
7-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Nusiteikęs pradėti, siūlyti naują veiklą, ją užbaigti, užmegzti naują draugystę, naują kontaktą su suaugusiais. • Savo iniciatyva pagal savo pomėgius, interesus pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia, ją plėtoja. • Nuo pradžios iki pabaigos gali atlikti ir nepatrauklią veiklą. • Palankiai priima iššūkius, bando pats įveikti kliūtis. • Kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.

VAIKŲ VEIKLA IR UGDYMO GAIRĖS

Pasiekimų sritis: iniciatyvumas ir atkaklumas

1-2 metai	2-3 metai	3-4 metai	4-5 metai	5-6 metai
Atneša, paduoda, nuneša įvairius daiktus; žino daiktų paskirtį; užmauna žiedus ant stovelio; deda 3 – 4 kaladėles vieną ant kitos; laikydami sienos nueina prie žybsinių,	Kryptingiau tyrinėja objektus, elgesys nuoseklesnis; naudojami nesudėtingais daiktais – įrankiais (lazdele prisitraukia daiktą, kurio negalima pasiekti ranka, sieteliu iš vandens išgriebia plaukiojančius žaislus ir	Žaidžia slėpynių, ieško paslėptų daiktų (ant lentynėlės, po baldais, pasistiebia ant pirštų galiukų, pasilenkia, atsitupia, atsigula); išvynioja saldainį iš popierėlio; ieško sunkumų, todėl	Deda dėlionę nepaisydami šalia keliamo vaikų triukšmo; ilgai tyrinėja naują žaislą atkakliai, susitelkę bando užsegti sagas, suvarstyti batų raištelius, dėlioja dėlionės, konstruoja; rodo iniciatyvą vadovauti	Susikuria ir įveikia įvairius kliūčių ruožus; bando sunkumus įveikti ne tik fizinėmis jėgomis, bet ir panaudodami kitas priemones, daiktus; ką nors praneša, papasakoja didelei vaikų grupei;

<p>skambančių, spalvotų kubelių, po to per pusę grupės nuropoja prie kamuoliuko;</p> <p>tiesia kamuoliuką suaugusiajam, žiūri į akis, šypsosi;</p> <p>žaidžiant žaidimus tiesia delniuką suaugusiajam, prašydamas pakartoti; bando įdėti vieną indelį į kitą; ima šukas ir šukuoja lėlę;</p> <p>vaikas veda pedagogą prie judančio žaislo, rodo kaip reikia žaisti, pats žaidžia.</p>	<p>t.t.);</p> <p>išvynioja paketus, išpakuoja dėžes; padeda suaugusiems į vietą sudėti žaislus ir priemones;</p> <p>stato įvairaus aukščio bokštelius iš kubelių; sudeda geometrines figūras-žaislus į dėžutę su geometrinių formų išpjovomis;</p> <p>eidami peržengia kliūtis; peržengia griovelius, lipa į kalnelį.</p>	<p>lipa ant smulkių daiktų, eina atbuli, užsimerkę, spraudžiasi tarp baldų; išbando savo galimybes, aplinkoje esančias priemones;</p> <p>verčia knygos puslapius, kol suranda reikalingą paveikslėlį; susiranda daiktus, žaislus reikalingus žaidimo testinimui;</p> <p>keičia judėjimo kryptį, išvengia kliūčių, juda aplink daiktus, po jais, virš jų, pralenda pro juos.</p>	<p>sugalvotam žaidimui ir buria kitus vaikus;</p> <p>randa išeitį, susidūrę su kliūtimi;</p> <p>susipažįsta ir pradeda naudotis įrankiais: kastuvėliu, grėbliuku, neštuvais, karučiu;</p> <p>grėbsto lapus, šluoja takelius;</p> <p>kartu su suaugusiuoju gamina lesyklėles, inkilus;</p> <p>pavasarij ruošia žemę sėklų daiginimui;</p> <p>vasarą laisto sausą smėlį smėlio dėžėse;</p> <p>džiovina lapus, žiedus, stebi medį įvairiais metu laikais.</p>	<p>sugalvoja žaidimą arba žaidžia kūrybinius žaidimus ir ilgai jį plėtoja;</p> <p>pedagogui pasiūlius veiklą, ką ir kaip veiks nusprendžia patys;</p> <p>Pasiūlytą veiklą pradeda ryte, tęsia po pietų ir gali baigti tik kitą dieną.</p>
---	---	---	--	---

3. SAVIVOKA IR SAVIGARBA

Vaiko savivoka ir savigarba yra svarbiausias jo asmenybės raidos komponentas.

Jį sudaro keli pagrindiniai aspektai: savivoka, savivaizdis, savigarba. **Savivoka** – tai savo buvimo (aš esu, buvau, būsiu), atskirumo nuo kitų, unikalumo, asmeninio, lytinio, tautinio tapatumo jausmas.

Savivaizdis – tai savo kūno, fizinės išvaizdos, jausmų, minčių, norų, ketinimų, savybių, gebėjimų, veiklos, ryšių su šeimos, grupės, bendruomenės nariais supratimas ir gebėjimas apie juos kalbėti. **Savigarba** – tai santykis su savimi, pasitikėjimas savimi ir savo gebėjimais, didžiavimasis savimi ir tikėjimas, kad kiti tave vertina palankiai.

Ugdantis savivoką ir savigarbą stiprėja:

- vaiko asmeninio tapatumo jausmas,
- bendrumo su šeima, grupe jausmas, tautinio tapatumo jausmas,

- pozityvus savęs vertinimas.

	Žingsniai	Savivokos ir savigarbos srities pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Reaguoja į pasakytą savo vardą. Pradedą jausti savo kūno buvimą – apžiūrinėja, tyrinėja savo rankas, kojas, stebi jų judėjimą. Apžiūrinėja, liečia kitą vaiką, tyrinėja jo kūną. • Jaučiasi svarbus kitiems – šypsosi, krykštuoja, kai aplinkiniai maloniai bendrauja su juo.
	2-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Turi savo kūno išorės vaizdinius – atpažįsta save neseniai darytose nuotraukose, savo atvaizdą veidrodyje, pavadina kelias kūno dalis. Supranta, ką ir kaip gali padaryti pats, išreiškia savo norus, pyksta, kai suaugusysis neleidžia to daryti. • Džiaugiasi didėjančiomis savo galimybėmis judėti, atlikti veiksmus, kalbėti, tikisi juo besirūpinančio suaugusiojo pritarimo, palaikymo, pagyrimo.
	3-iasis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Kalba pirmuoju asmeniu: „aš noriu“, „mano“. Savo „aš“ sieja su savo veikla ir daiktų turėjimu – pasako, ką daro, ką turi. Pasako, kas jis yra – berniukas ar mergaitė, atskiria berniukus nuo mergaičių, pavadina 5–6 kūno dalis. • Didžiuojasi tuo, ką turi ir ką gali daryti, tikisi, kad juo besirūpinantys suaugusieji ir kiti vaikai jį mėgsta ir priima.
4–6 metai	4-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Supranta, kad turi nuo kitų atskirą savo norų, ketinimų, jausmų pasaulį. Pasako, kaip jaučiasi, ko nori jis pats ir kaip jaučiasi, ko nori kitas asmuo. Supranta, kad suaugęs žmogus negalėjo matyti to, ką jis matė, ką darė arba kas atsitiko, jeigu nebuvo kartu (tėvams pasakoja, ką veikė darželyje ir kt.). • Mano, kad yra geras, todėl kiti jį mėgsta, palankiai vertina.
	5-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Supranta, kad jis buvo, yra ir visada bus tas pats asmuo: atpažįsta save kūdikystės nuotraukose, apibūdina savo išvaizdą, teisingai pasako, kad suaugęs bus vyras (moteris), tėvelis (mamytė). • Jaučiasi esąs šeimos, vaikų grupės narys, kalba apie šeimą, draugus. • Savęs vertinimas nepastovus, priklauso nuo tuo metu išsakyto suaugusiojo vertinimo, siekia kitų dėmesio, palankių vertinimų.
	6-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Vis geriau suvokia savo norus, jausmus, savybes, gebėjimus, šeimą, bendruomenę, Tėvynę. Ima suvokti save, kaip galintį daryti įtaką kitam (pralinksinti, padėti ir kt.) ir atsakingai pasirinkti (ką veikti, kaip elgtis, aktyviai dalyvauti priimant su jo gyvenimu ir veikla susijusius sprendimus ar kt.). Juokiasi iš savo klaidų ar mažų nelaimių, jeigu jos nesukėlė rimtų pasekmių. • Save apibūdina, nusakydamas fizines ir elgesio savybes, priklausymą šeimai, grupei, gali pasakyti savo tautybę. • Save ir savo gebėjimus vertina teigiamai. Stebi ir atpažįsta kitų palankumo ir nepalankumo jam ženklus (pasakytus žodžius, kvietimą žaisti kartu ir kt.).
Vertybinė nuostata	Save vertina teigiamai.	
Esminis gebėjimas	Supranta savo asmens tapatumą („aš esu, buvau, būsiu“), pasako, kad yra berniukas / mergaitė, priskiria save savo šeimai,	

	grupei, bendruomenei, pasitiki savimi ir savo gebėjimais, palankiai kalba apie save, tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises būti ir žaisti kartu su kitais.
7-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pasitiki savimi ir savo gebėjimais. • Supranta savo augimą, pasako, kaip atrodo, kuo domisi, ką veikia. • Jaučiasi esąs savo šeimos, grupės narys, priskiria save giminei (močiutės, seneliai, tetos, pusbroliai, pusseserės), gimtinei. • Ima suprasti, ką jis pats gali padaryti, pakeisti, o kas nuo jo norų ir pastangų nepriklauso. • Mokosi saugoti savo privatumą, siekia kitų palankumo, yra tolerantiškas kitokiam (kalbančiam kita kalba, kitokios išvaizdos vaikui ir kt.).

VAIKŲ VEIKLA IR UGDYMO GAIRĖS

Pasiiekimų sritis: savivoka ir savigarba				
1-2 metai	2-3 metai	3-4 metai	4-5 metai	5-6 metai
<p>Pakvietus vardu atsisuka, prieina; šypsosi kalbinami;</p> <p>tyrinėja savo išvaizdą veidrodyje;</p> <p>išreiškia, pasako savo norus (duok, noriu).</p>	<p>Vadina save vardu, kalba pirmuoju asmeniu; amžių parodo pirštais; gali pasakyti, kas jis – berniukas ar mergaitė;</p> <p>atpažįsta save nuotraukoje, veidrodėlyje, rodo piršteliu, atpažįsta ir parodo šešias ir daugiau savo kūno dalių;</p> <p>žino ir įvardija žmogaus kūno dalis (rankos, kojos, galva, ausys, nosis, akys, plaukai);</p> <p>savo daiktus sieja su savo asmeniu (mano daiktas, kitų vaikų daiktai);</p>	<p>Pasako savo pavardę, amžių, savo šeimos narių, vardus;</p> <p>atpažįsta draugus nuotraukose;</p> <p>stebėdami filmuotą medžiagą apie save ir draugus, bando vertinti savo ir draugų elgesį, išvaizdą;</p> <p>įvardija kai kurias vidines savo būsenas: „man liūdna“, „man linksma“ ir t.t.;</p> <p>domisi savimi ir kitais, suvokia save kaip savitą ir ypatingą;</p>	<p>Pasako namų adresą, tėvų vardus ir pavardes, kitų šeimos narių vardus;</p> <p>atpažįsta grafinį savo vardo vaizdą;</p> <p>domisi savo panašumais ir skirtumais su kitais žmonėmis (išvaizda, jausmais, mintimis, darbais, kūryba);</p> <p>įvardina jutimo organų galimybes (matau, girdžiu, užuodžiu, jaučiu skonį, šilumą, šaltį, atsimenu, galvoju, kalbu);</p> <p>tyrinėja savo kūną, jausmus, mintis, kalbą;</p>	<p>Pasako, kad vardą gali turėti ir gyvūnai, ir augalai; įvardina berniukų ir mergaičių skirtumus;</p> <p>žino, kodėl galima susirgti;</p> <p>stebi savo kūną, apibūdina jo ypatybes; keičiasi informacija, mintimis, nuomone, diskutuoja įvairiais klausimais;</p> <p>tyrinėja, kuo žmonės panašūs ir kuo skiriasi: matuojasi savo ūgį, sveriasi, daro pėdų ir delnų atspaudus;</p>

	<p>aiškinasi, regėjimo, uoslės, skonio, klausos ir lytėjimo pojūčius;</p> <p>aiškinasi žmogaus kūno galimybes;</p> <p>džiaugiasi savo pasiekimais ir nori būti įvertinti.</p>	<p>atranda savo panašumus ir skirtumus su kitais vaikais;</p> <p>jaučia skirtumą tarp savo, kito vaiko ir visiems bendrų žaislų, daiktų;</p> <p>pasakoja apie savo pomėgius, būdo bruožus, gabumus.</p>	<p>atskleidžia savo norus, polinkius, gabumus, kūrybiškumą;</p> <p>kviečia draugus žaisti, derina sumanymus, veiksmus, keičiasi informacija;</p> <p>išsako ar kitaip išreiškia savo jausmus, nuomonę, sumanymus, siekius;</p> <p>stengiasi suprasti, kad visi vaikai svarbūs ir turi lygias teises;</p> <p>sužino, kad gali kreiptis pagalbos, kai pažeidžiamos jo teisės;</p> <p>suvokia savo unikalumą ir priklausymą grupei.</p>	<p>pokalbių metu sužino, kad žmonės būna įvairių tautybių, kalba kita kalba, laikosi kitokių tradicijų, mokosi būti jiems tolerantiški;</p> <p>mokosi pasakyti komplimentus sau ir kitiems;</p> <p>supranta, kad bendruomenėje žmonės susiję vieni su kitais, padeda vieni kitiems; kad kiekvienas žmogus gali jausti, mąstyti vis kitaip ar vienodai ir kito žmogaus jausmai, nuomonė verti pagarbos;</p> <p>sužino, kaip atsiranda nauja gyvybė;</p> <p>pasitiki savimi, suvokia savo išskirtinumą;</p> <p>parodo savojo „aš“ stiprumą, kai susilaiko neverkęs po griuvimo, kai sako „ne“ į suaugusiojo prašymą arba draudimą;</p> <p>aktyviai demonstruoja savo gebėjimus įvairių veiklų metu;</p> <p>įvairių veiklų metu tampa vedančiais,</p>
--	---	---	---	--

4. SANTYKIAI SU BENDRAAMŽIAIS

Ikimokyklinio amžiaus vaikai mokosi užmegzti artimus ryšius su bendraamžiais.

Vaikai simpatizuoja vienas kitam. Simpatizavimas yra vienpusis ryšys, kai vienas vaikas domisi kitu, yra jam palankus. Vaikai **mokosi užmegzti ir palaikyti draugystę su vienu ar keliais vaikais.** Jie mokosi suprasti draugą ir jam atsiskleisti, atrasti bendrų interesų, žaisti bendrus žaidimus bei sėkmingai spręsti kilusius nesutarimus. Vaikai **mokosi palaikyti geranoriškus santykius** su visais grupės vaikais.

Santykių su bendraamžiais srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- gebėjimas užmegzti geranoriškus santykius su kitais vaikais,
- gebėjimas mokytis bendrauti ir bendradarbiauti, spręsti tarpusavio nesutarimus,
- gebėjimas užmegzti ir palaikyti artimesnius asmeninius santykius su vienu ar keliais vaikais.

	Žingsniai	Santykių su bendraamžiais srities pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Patinka žiūrėti į kitus kūdikius, būti šalia kitų vaikų, juos liesti, mėgdžioti jų veido išraišką, veiksmus.
	2-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Mėgsta žaisti greta kitų vaikų, stebėti jų veiklą. Jiems šypsosi, mėgdžioja jų judesius, veiksmus, ką nors pasako. Gali duoti žaislą kitam, jį imti iš kito, tačiau supykęs gali atimti žaislą iš kito, jam suduoti.
	3-iasis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Ieško bendraamžių draugijos. Žaidžia greta, trumpai pažaidžia su kitu vaiku, trumpam įsitraukia į kito vaiko žaidimą. • Bendrauja mimika, judesiais, veiksmais, dažniau kalbasi su kitu vaiku, pakaitomis atlieka veiksmus su tuo pačiu žaislu. Audringai reiškia teises į savo daiktus, žaislus, nori kito vaiko jam patinkančio žaislo. • Gali simpatizuoti kuriam nors vaikui.
4–6 metai	4-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Kartu su bendraamžiais žaidžia bendrus žaidimus (kviečia žaisti, priima, prašosi priimamas į žaidimą). • Žaisdamas mėgdžioja kitus vaikus, supranta jų norus, stengiasi suprasti kita kalba kalbančio vaiko sumanymus. Tariasi dėl vaidmenų, siužeto, žaislų. Padedamas suaugusiojo, palaukia savo eilės, dalijasi žaislais, priima kompromisinį pasiūlymą. • Gali turėti vieną ar kelis nenuolatinius žaidimų partnerius. Su jais lengvai susipyksta ir susitaiko.
	5-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Sėkmingai įsitraukia į vaikų grupę ir nuolat kartu žaidžia. • Geranoriškai veikia kartu su kitais, siūlydamas savo sumanymą ar priimdamas kitų sumanymą, fantazuodamas. Tikslingai atsineša žaislą iš namų bendram žaidimui su žaidimo draugu. Paprašius kitam vaikui, duoda pažaisti savo žaislu arba žaidžia juo paeiliui. Noriai žaidžia su vaikais iš kitos kultūrinės ar socialinės aplinkos, natūraliai priima vaikų skirtumus.

		<p>Gali padėti kitam vaikui. Pats randa nesutarimo, konflikto sprendimo būdą arba prašo suaugusiojo pagalbos.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gali turėti draugą arba kelis kurį laiką nesikeičiančius žaidimų partnerius.
	6-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Rodo iniciatyvą bendrauti ir bendradarbiauti su kitais vaikais, palaikyti su jais gerus santykius, domisi skirtumais tarp vaikų ir juos toleruoja. • Taikiai diskutuoja, tariasi, derasi su kitais vaikais dėl žaidimų sumanymų ir veiklos. Dalijasi žaislais ir kovoja už kitų teisę žaisti paeiliui. Siekdamas rasti kompromisą, įsitraukia į derybų procesą. Supranta, kad grupė vaikų, norėdama veikti sutartinai, turi susitarti dėl visiems priimtino elgesio. Supranta, koks elgesys yra geras ar blogas ir kodėl. Suvokia savo veiksmų pasekmes sau ir kitiems. • Turi draugą arba kelis nuolatinius žaidimų partnerius. Palaiko ilgalaikę draugystę mažiausiai su vienu vaiku.
Vertybinių nuostatų		Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais.
Esminis gebėjimas		Supranta, kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais (supranta kitų norus, dalijasi žaislais, tariasi, užjaučia, padeda), suaugusiojo padedamas supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems.
	7-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Nusiteikęs susipažinti, susidraugauti, geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais. • Supranta, kas yra gerai, kas blogai, stengiasi elgtis pagal savą gero elgesio supratimą. • Draugauja bent su vienu vaiku, palankiai, mandagiai, tolerantiškai bendrauja ir bendradarbiauja su visais (dalijasi žaislais, tariasi, supranta kitų norus, derina veiksmus). • Supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems. • Pastebi ir priima kitų draugiškumo, palankumo ženklus, gerbia kitus vaikus, išklauso jų nuomonę, iš jų mokosi.

VAIKŲ VEIKLA IR UGDYMO GAIRĖS

Pasiiekimų sritis: santykiai su bendraamžiais				
1-2 metai	2-3 metai	3-4 metai	4-5 metai	5-6 metai
Žaidžia šalia kitų vaikų; mėgdžioja kitų veiksmus; žaidimą greta ir kartu palaiko tokiomis veiksmomis:	Žaidžia vienas šalia kito, mažomis grupelėmis, su kitais vaikais; atneša žaislą draugui ir žaidžia kartu;	Moka mandagiai pasisveikinti, atsisveikinti; dalyvauja ryto rato užsiėmimuose, prisistato, sveikinasi vienas su kitu;	Susiranda draugų, žaidimų naujoje aplinkoje; diskutuoja apie draugus ir draugystę, domisi jų darbais, daiktais,	Bendradarbiauja įvairioje veikloje; pastebi ir vertina tinkamo elgesio apraiškas; mokosi numatyti

<p>ima tą patį ar tokį patį žaislą ir mėgdžioja kito veiksmus, tiesia žaislą kitam, ima žaislą, kai jį duoda kitas;</p> <p>žaisdami reiškia pasitenkinimą, palankumą kitam– šypsosi, glosto, apkabina, bando paguosti;</p> <p>savo teises gina protestuodami.</p>	<p>geranoriškai bendrauja su kitais vaikais (paduoda draugui žaislą, kelia pargriuvusį, guodžia nuskriaustą, glosto);</p> <p>savo kalba reguliuoja santykius su kitais vaikais (leisk, nestumk, duok ir t.t.);</p> <p>pradedą kalbėti žaidimo metu pats su savimi arba su draugu.</p>	<p>su suaugusiojo pagalba mokosi susipažinti su naujais vaikais: prisistatyti, aptarti pomėgius, susitarti dėl bendros veiklos;</p> <p>žino, kaip galima susidraugauti; norą bendrauti parodo šypsena, kalba;</p> <p>elgiasi mandagiai, paslaugiai, atsiprašo, paprašo, paguodžia, padėkoja;</p> <p>vardija, kieno koks daiktas ar žaislas, saugo ir tausoja ne tik asmeninius, bet ir draugo, bendrus žaislus;</p> <p>kultūringai elgiasi ne tik grupės ar darželio aplinkoje, bet ir kitoje aplinkoje;</p> <p>lankosi kitose darželio grupėse, patirdami, kad aplink yra daug kitų vaikų, kad jie yra draugiški, kad žaisti kartu yra smagiau;</p> <p>pasako draugų vardus, draugai gali būti berniukai ir mergaitės.</p>	<p>žaislais, sumanymais, jausmais, nuomone;</p> <p>aiškinasi sąvoką „draugas“, įvardina artimiausius draugus;</p> <p>žaidžia su vienu ar dviem vaikais;</p> <p>dalyvauja grupiniuose žaidimuose;</p> <p>dalinasi žaislais ir priemonėmis su kitais vaikais;</p> <p>laikosi taisyklių, susitarimų;</p> <p>bendraudami kalba mandagiai;</p> <p>geba išspręsti nesudėtingus konfliktus;</p> <p>bando valdyti savo norus ir elgesį;</p> <p>atkreipia dėmesį ir neigiamai vertina netinkamai pasielgusio vaiko poelgį;</p> <p>skiria, kada vaikas blogai elgiasi tyčia, kada – ne</p> <p>su suaugusiojo pagalba mokosi surasti tinkamą situacijos sprendimą;</p> <p>padedant suaugusiajam mokosi įvertinti kito vaiko</p>	<p>elgesio pasekmes;</p> <p>surengia „minčių lietu“ apie tai, koks yra tikras draugas, kaip vaikai jaustųsi vieni vieni;</p> <p>aiškinasi, jog draugai atrodo įvairiai, turi skirtingas ar panašias savybes: būna draugiški, išradingi, kantrūs, kartais užsispyrę;</p> <p>įvardina, apibūdina draugų gebėjimus, talentus;</p> <p>mokosi tolerancijos ir pagarbos ne tokiems kaip jis;</p> <p>kartoja susitikimo ritualus, kreipdamiesi vardu, pasilabindami, vartodami liaudiškus pasveikinimus, palinkėjimus;</p> <p>domisi patarlėmis, priežodžiais apie šiltus žmonių santykius;</p> <p>naudoja susidraugavimo būdus: mandagiai pasisveikina, pasiūlo kartu pažaisti, pasidalina žaislais, tinkamai elgiasi, draugui</p>
---	---	---	--	--

			<p>savijautą, užjausti, padėti išsiaiškina, į ką gali kreiptis pagalbos iškilus konfliktinei situacijai, sugeba mandagiai paaiškindami apsiginti; žino į ką gali kreiptis pagalbos;</p> <p>žino skirtumą tarp augimo šeimoje ir gyvenimo vaikų grupėje; įvairios veiklos metu išklauso kitą, pagelbsti silpnesniam, jaunesniam už save, nesišaipto iš kito nelaimės, nesijuokia draugui padarius ką nors ne taip;</p> <p>žaidžia vaidmeninius, kūrybinius, statybinius žaidimus, išbando įvairias žaidimo galimybes, tariasi dėl vietos, vaidmenų, klausosi draugų norų, siūlymų, dalinasi žaislais.</p>	<p>padaro ką nors malonaus, padeda bėdoje;</p> <p>diskutuoja, svarsto apie tai, kas stiprina ir kas silpnina draugystę;</p> <p>užmezga kontaktą su sau svarbiomis vaikų grupelėmis, kalbasi, pasakoja didelei vaikų grupei, kuria bendrus darbus, projektus, toleruoja, išklauso, priima kito poziciją, kartu svarsto, diskutuoja, ieško bendro susitarimo;</p> <p>kuria grupės tradicijas, elgesio taisykles, piešia jas, užrašo, parenka simbolinius paveikslėlius;</p> <p>meninės veiklos metu gamina dovanėles, atvirutes draugams;</p> <p>žaidžia „vardų“, bendravimo, draugystės, situacijų modeliavimo žaidimus, ieško problemų sprendimo būdų;</p> <p>organizuoja malonių linkėjimų, gražių pastebėjimų ratą (siunčia ratu žaisliuką);</p> <p>žaidžia judriuosius</p>
--	--	--	--	---

				<p>žaidimus – laikosi žaidimų taisyklių, derina savo veiksmus, kartu patiria džiaugsmą;</p> <p>interpretuoja, vaidina, fantazuoja drauge su kitais, išreiškdami savo įspūdžius, išgyvenimus, socialinę patirtį;</p> <p>stebi, tyrinėja, apmąsto, komentuoja savo santykius su grupės vaikais;</p> <p>domisi kaimynais, kitose šalyse gyvenančiais bendraamžiais.</p>
--	--	--	--	--

5. SANTYKIAI SU SUAUGUSIAISIAIS

Vaiko santykiai su suaugusiaisiais **apima šiltus artimus emocinius ryšius.**

Vaikas **prisiriša prie jam artimų suaugusiųjų**, su jais jaučiasi saugus, juos gerbia, myli, tikisi pagalbos sudėtingose situacijose.

Vėliau vaikas **kuria partnerystės santykius su suaugusiuoju**. Vaikas mokosi suprasti suaugusįjį, tuo pačiu mokosi ir atsiskirti nuo jo, turėti savą pasaulį.

Santykių su suaugusiaisiais srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- gebėjimas atsiskirti nuo tėvų ir pasitikėti pedagogais, abipusė pagarba,
- gebėjimas mokytis palaikyti partneriškus santykius su pedagogais,
- žinojimas, kaip saugiai elgtis su nepažįstamais suaugusiaisiais.

	Žingsniai	Santykių su suaugusiaisiais srities pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Verkia atsiskirdamas nuo tėvų, tačiau padedamas pedagogo pamažu nurimsta ir įsitraukia į veiklą. • Atpažįsta juo besirūpinantį suaugusįjį, džiaugiasi jį pamatęs, atsako jam kalbinamas, žaidinamas, siekia būti greta.

	2-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Sunkiai atsiskiria nuo mamos, tėčio ar globėjo. • Akivaizdžiai parodo prierašumą prie juo besirūpinančio suaugusiojo. Mėgsta žaisti kartu su juo, stebi ir mėgdžioja jo žodžius, veiksmus. Prieš ką nors darydamas pažiūri į suaugusiojo veidą, laukdamas pritarimo ar nepritarimo ženklų, atpažįsta suaugusiojo emocijas, jausmus. Dažniausiai vykdo jam suprantamus suaugusiojo prašymus, kreipiasi į jį pagalbos. • Bijo nepažįstamų žmonių, nežinomos aplinkos, neįprastų žaislų.
	3-iasis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Lengviau nei antraisiais metais atsiskiria nuo tėvų. • Drąsiai veikia, rizikuoja, išbando ką nors nauja, kai šalia yra juo besirūpinantis suaugusysis. Mėgdžioja, tačiau žaidime savaip pertvarko suaugusiųjų veiksmus, žodžius, intonacijas. Nori veikti savarankiškai ir tikisi suaugusiojo palaikymo, pagyrimo. Ne visada priima suaugusiojo pagalbą, kartais užsispiria. • Ramiai stebi nepažįstamus žmones, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese.
4–6 metai	4-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Lengvai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų. Grupėje jaučiasi saugus, rodo pasitikėjimą grupės auklėtojais, supranta jų jausmus, bendradarbiauja su jais: guodžiasi, kalbasi, klausia, tariasi. Paklaustas suaugusiajam pasako savo nuomonę. Dažniausiai stengiasi laikytis suaugusiųjų nustatytos tvarkos, priima jų pagalbą, pasiūlymus bei vykdo individualiai pasakytus prašymus. Mėgsta ką nors daryti kartu su suaugusiuoju. • Kalbasi, ką nors veikia su nepažįstamais žmonėmis, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese.
	5-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Rodo, prašo, siūlo, aiškina, nurodinėja, įtraukdamas suaugusįjį į savo žaidimus, bendrą veiklą, pokalbius apie savijautą ir elgesį. Priima su veikla susijusius suaugusiojo pasiūlymus. Tikrina suaugusiojo išsakytas leistino elgesio ribas – atsiklausia, derasi, pasako, kaip pasielgė kitas, ir laukia komentarų. Dažniausiai laikosi sutartų taisyklių, suaugusiojo prašymų, pasiūlymų, tačiau stipriai supykęs, išsigandęs, susijaudinęs gali priešintis suaugusiajam. • Drąsiai bendrauja su mažiau pažįstamais ar nepažįstamais žmonėmis grupėje, salėje ar įstaigos kieme.
	6-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Nusiteikęs geranoriškai, pagarbiai, mandagiai bendrauti su suaugusiais. Tariasi, diskutuoja su jais dėl dienotvarkės ir elgesio taisyklių, teikia pasiūlymus, stengiasi laikytis susitarimų, nors kartais su suaugusiuoju bendrauja priešiška. Kasdienėse situacijose bando tinkamu būdu išsakyti priešingą nei suaugusiojo nuomonę. • Paprašytas paaiškina, kodėl negalima bendrauti su nepažįstamais žmonėmis, kai šalia nėra juo besirūpinančio suaugusiojo. Žino, į ką galima kreiptis pagalbos pasimetus, nutikus nelaimei.
Vertybinių nuostatų		Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiais.
Esminis gebėjimas		Pasitiki pedagogais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais kasdienėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais.
	7-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pasitiki savimi ir savo gebėjimais.

žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Geranoriškai ir pagarbiai bendrauja ir bendradarbiauja su suaugusiais. • Pasitiki pedagogais, artimaisiais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi. • Patys pasiūlo suaugusiesiems įdomią bendrą veiklą, išsako savo nuomonę, siekia susitarimų, prašo pagalbos. • Domisi suaugusiojo jausmais ir savijauta, užjaučia, pagaili, siūlo savo pagalbą. • Žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais.
----------	--

VAIKŲ VEIKLA IR UGDYMO GAIRĖS

Pasiekimų sritis: santykiai su suaugusiais				
1-2 metai	2-3 metai	3-4 metai	4-5 metai	5-6 metai
<p>Pasitiki keliais žmonėmis, juos atpažįsta įvairiose situacijose; mėgdžioja nesudėtingus suaugusiųjų veiksmus (tvarko drabužius, ima, neša indus, daiktus); klausosi suaugusiųjų pasakojimų, sekimo, deklamavimo, skaitymo, dainų, lopšinių; vedami už rankos eina ten, kur vienas eiti bijo; traukiasi nuo naujo didelio, tamsaus žaislo; stebėdamas spektaklį darželyje, išsigandęs nepatrauklaus personažo, glaudžiasi prie</p>	<p>Mandagiai pasisveikina, atsisveikina, paprašo; išlieka ramus, kai artimieji atsisveikina ir išeina; mėgdžioja suaugusiojo veiksmus, kalbą, poelgius, emocijų raiškos būdus; žaidžia siužetinius žaidimus, vaizduoja suaugusiuosius; palaiko kontaktą su suaugusiuoju, kartu piešia, žaidžia, keičiasi informacija, prašo pagalbos, kviečia kartu žaisti, vartyti knygas; kieme vienas apžiūrinėja aplinką, kitus vaikus, tačiau stengiasi pedagogo</p>	<p>Stebi suaugusiųjų gyvenimą, diskutuoja apie žmonių darbą, šeimą; seka suaugusiųjų pavyzdžiu, iš jų mokosi, kreipiasi pagalbos, patarimo, klausinėja, išklauso, rodo savo darbelius, džiaugiasi savo pasiekimais; kviečia kartu veikti, žaisti; bendrauja su jais pagarbiai, kultūringai; dalinasi įspūdžiais, kaip padeda suaugusiems ir šeimos nariams, žino savo šeimos narius, jų vardus; susipažįsta su įstaigoje dirbančiais žmonėmis, jų</p>	<p>Diskutuoja, kaip elgtis su nepažįstamais žmonėmis, kuria žaidybines situacijas, kaip negalima elgtis; aiškinasi pavojingas situacijas, aptaria, į ką reikėtų kreiptis pagalbos; aptaria, kuria bendravimo su aplinkiniais elgesio taisykles; klausydamas skaitomų kūrinių analizuoja tinkamo ir netinkamo bendravimo situacijas; pasako, kad žmonių išvaizda priklauso nuo amžiaus, sveikatos, rasės; žmonės gyvena namuose;</p>	<p>Bendrauja su nepažįstamais į grupę atėjusiais žmonėmis (įvairių profesijų atstovais, svečiais); tariasi dėl bendros veiklos, svarsto, aiškinasi, diskutuoja įvairiais klausimais; kalbasi apie įvairių žmonių grupių darbą, jų elgesį, tarpusavio santykius; paslaugūs, padeda kitiems; pastebi ir įvardina suaugusio žmogaus emocijas, nuotaikas; gerbia ir užjaučia neįgalius, senyvo amžiaus</p>

<p>suaugusiojo.</p>	<p>neišeisti iš akių; siužetiniame žaidime mėgdžioja mamos, auklėtojo padėjėjų ir pedagogų buitinius veiksmus.</p>	<p>veikla, aiškinasi, kuo jie svarbūs, kodėl reikia gerbti jų darbą; žaidimų metu imituoja, išbando suaugusiųjų darbus, atitinkamoms situacijoms tinkančius elgesio būdus; domisi žmonėmis, kurie rūpinasi žmonių saugumu: policininkais, gaisrininkais, gydytojais. Susipažįsta su jų profesija; vyksta į teatrą, koncertą, muziejų, parką; atsargiai elgtasi su svetimais ar mažai pažįstamais žmonėmis.</p>	<p>žmonės keliauja; žmonės elgiasi įvairiai: dorai arba nedorai; bendruomenėje žmonės susiję vieni su kitais, padeda vieni kitiems (įvairios profesijos); nusako šeimos svarbą žmogui; lankosi tėvų darbovietėse, muziejuose, parodose; dalyvauja šventėse, spektakliuose, koncertuose ir kt., bendrauja su kitų vaikų šeimos nariais.</p>	<p>žmonės; domisi kuo žmonės ypatingi, skirtingi, panašūs; džiaugiasi žmonių pasiekimais; laikosi visuotinai priimtinių elgesio normų; dalyvauja susitikimuose su įvairių tarnybų, įstaigų, profesijų žmonėmis, aiškinasi, kokiais telefono numeriais juos galima iškviešti; pasako, kad pasiklydę pagalbos kreiptųsi į policininką, pardavėją ar kitą žmogų; ugdomi supratimą apie kaimynus ir kaimynystę; žino ir vartoja sąvoką „kaimynai“, bando vertinti, kokie kaimynai „geri“, o kokie „blogi“; svarsto, kaip išlaikyti gerus kaimyniškus santykius.</p>
---------------------	---	--	---	---

II. SVEIKATOS SAUGOJIMO KOMPETENCIJA

Uždaviniai:

Siekti gyventi draugiškai ir būti kartu

- Jausti, kad artimieji gali padėti išvengti kai kurių bėdų ir nelaimių.
- Plėsti vaiko žinias (aš – asmenybė).
- Pradėti suprasti kaip elgtis su nepažįstamaisiais žmonėmis.
- Gebėti savarankiškai ar padedant suaugusiems saugiai elgtis buityje, žaidžiant ar judant namie, vaikų grupėje, lauke, kelyje ar nežinomoje vietoje.
- Pratinti kasdienėje veikloje laikytis sveikos gyvensenos principų, įtvirtinti sveikatai palankią patirtį, lavinti higienos įpročius.
- Varžantis ir rungtyniaujant kultūringai elgtis, sąmoningai valdyti jausmus, tvardyti.
- Gilintis į saugaus eismo taisykles, pagrindinius kelio ženklus.

Plėtoti ir stiprinti vaiko psichinę sveikatą

- Padėti pajusti, kada kitam linksma, liūdna, skauda.
- Siekti būti aktyviu, judriu, prireikus sukaupti jėgas, valią, išlieti emociją ar judrumo sukeltą įtampą, atsipalaiduoti, nusiraminti.
- Padėti vaikui suvokti, kad kūnas auga, vystosi, keičiasi, skiriasi.
- Padėti suvokti ir kontroliuoti savo netinkamą elgesį (nesimušti, nesistumdyti ir kt.) ir emocijas.
- Pratinti vaikus draugauti bendrauti ir bendradarbiauti, suprasti, kad barniai, pyktis gadina nuotaiką.
- Padėti sužinoti, kad kiekvienas žmogus skiriasi išvaizda, gabumais, veido bruožais (mergaitė būsima mama, berniukas būsimas tėvas).

Saugoti ir stiprinti fizinę vaiko sveikatą

- Stiprinti vaikų sveikatą bei higieninius įgūdžius, aktyvią veiklą.
- Padėti vaikams augti sveikiems, atspariems ligoms, išsaugoti taisyklingą laikyseną, stiprinti pėdas, raumenis.
- Tenkinti norą žaisti, aktyviai judėti, bėgioti, išreikšti save, parodyti savo sumanumą, gebėjimus, kūrybingumą. Pajusti judriųjų žaidimų žavesį, džiaugsmą.
- Gebėti justis ir valdyti savo kūną einant, bėgant, šliaužiant, ropojant, lipant, šokinėjant, vartantis, gebėti mesti, pagauti, spirti, atnešti kamuolį.
- Lavinti fizinius gebėjimus (ištvermę, greitumą, vikrumą, lankstumą), kelti teigiamas emocijas, tenkinti vaikų poreikį aktyviai judėti. Pratinti vaikus rūpintis savo kūno švara ir sveikata, saugoti regėjimą, taisyklingai sėdėti, grūdintis, sveikai maitintis, daug judėti, skirti blogus ir gerus įpročius.
- Padėti įgyti patirties ir supratimo apie sveikatos išsaugojimą ir stiprinimą.
- Sukurti vaiko ugdymui(si) jaukią, gražią, patogią ir saugią erdvę.

Ugdymo gairės:

- Kuriama aplinka, skatinanti fizinį aktyvumą, vaikų norą judėti.

- Sukuriama džiugi emocinė atmosfera, kur kiekvienas jaučiasi pakankamai greitas vikrus, ištvėringas ir norintis sportuoti.
- Sukaupiama sporto priemonių, reikmenų, skatinančių aktyviai judėti (šokdynės, kamuoliai, lankai ir kt.).
- Skatinamas vaikų fizinis aktyvumas: savarankiška judri veikla, kūno kultūros pratybos, žaidimai, sporto pramogos, šventės ir kt..
- Vaikų fiziniui ugdymui taikomos įvairios fizinės veiklos rūšys: judrieji ir sportiniai žaidimai, atletinė veikla, sporto pratimai ir kt.
- Silpnesnės sveikatos ir mažesnio fizinio pajėgumo vaikams fizinis krūvis normuojamas individualiai, skiriamas papildomas laikas individualiam bei grupiniam darbui.
- Pirmenybė teikiama fiziniams ir sveikatą stiprinantiems pratimams, žaidimams.
- Vaikai skatinami reikšti iniciatyvą, pažinti savo fizines galias, varžytis ir lenktyniauti.
- Reguliariai rengiamos sporto pramogos, sveikatos valandėlės, vasaros, rudens ir žiemos šventės, sveikatos dienos, savaitės, judrieji žaidimai ir kita veikla.

6. FIZINIS AKTYVUMAS

Fizinis aktyvumas, judėjimas yra vienas iš svarbiausių prigimtinių vaiko poreikių, todėl būtina skatinti tiek spontanišką, tiek pedagogo tikslingai inicijuojamą vaiko fizinį aktyvumą.

Fizinis aktyvumas užtikrina stambiosios motorikos įgūdžių, tokių kaip ėjimas, bėgimas, šokinėjimas, pusiausvyros išlaikymas judant, laipiojimas aukštyn ir žemyn, važinėjimas triratuku, dviratuku, **ugdymąsi**.

Fizinis aktyvumas skatina fizinių vaiko savybių, tokių kaip lankstumas, vikrumas, ištvėrmė, greitumas, judesių koordinacija, pusiausvyra, **ugdymąsi**. **Aktyvi vaikų veikla skatina smulkiosios motorikos įgūdžių**, tokių kaip pirštų, delno, riešo, koordinuotų akių ir rankos judesių, gebėjimo naudoti piešimo, rašymo priemones, kirpti žirkleėmis, **ugdymąsi**.

Fizinio aktyvumo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- stambiosios motorikos įgūdžiai ir fizinės vaiko savybės,
- smulkiosios motorikos įgūdžiai, rankų-akių koordinacija.

	Žingsniai	Fizinio aktyvumo srities pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Sėdi, šliaužia, ropoja pirmyn ir atgal, įkalnėn ir nuokalnėn, laiptais aukštyn, ko nors įsitvėręs atsistoja, stovi laikydamasis ar savarankiškai, žingsniuoja laikydamasis, vedamas arba savarankiškai, išlaiko pusiausvyrą. • Tikslingai siekia daikto, rankos judėjimą seka akimis, pačiumpa ir laiko daiktą saujoje, paglosto žaislą jo nečiupdamas, kiša jį į burną, purto, mojuoja, stuksena, gniaužo, dviem pirštais – nykščiu ir smiliumi – suima smulkų daiktą, perima daiktus iš vienos rankos į kitą.
	2-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Savarankiškai atsistoja, stovi, atsitupia, pasilenkia, eina į priekį, šoną ir atgal, eina stumdamas ar tempdamas daiktą, bėga tiesiomis kojomis, atsisėdęs ant riedančio žaislo stumiasi kojomis, pralenda per kliūtis keturpėsčia, padedamas lipa

		<p>laiptais aukštyn pristatomuoju žingsniu, spiria kamuolį išlaikydamas pusiausvyrą.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pasuka riešą, apverčia plaštaką delnu žemyn, pasuka delnu aukštyn, mosteli plaštaka, paima daiktą iš viršaus apimdamas jį pirštais, išmeta daiktus iš rankos atleisdamas pirštus, ploja rankomis. Rideną, meta, gauda kamuolį.
	3-iasis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pastovi ant vienos kojos (3–4 sekundes). Tikslingai skirtingu ritmu eina ten, kur nori, vaikščiodamas apeina arba peržengia kliūtis, eina plačia (25–30 cm) linija. Bėga keisdamas kryptį, greitį. Lipa ir nulipa laiptais pakaitiniu žingsniu laikydamasis suaugusiojo rankos ar turėklų. Atsispirdamas abiem kojomis pašoka nuo žemės, nušoka nuo laiptelio, peršoka liniją, spiria kamuolį. • Geriau derina akies-rankos, abiejų rankų, rankų ir kojų judesius, tiksliau konstruoja, veria ant virvutės sagas, rideną, mėto, gauda kamuolį, įkerpa popieriaus kraštą.
4–6 metai	4-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Stovėdamas pasistiebia, atsistoja ant kulnų, stovėdamas ir sėdėdamas atlieka įvairius judesius kojomis bei rankomis. Eina ant pirštų galų, eina siaura (5 cm) linija, gimnastikos suoleliu, lipa laiptais aukštyn ir žemyn nesilaikydamas už turėklų, šokinėja abiem ir ant vienos kojos, nušoka nuo paaukštino. Mina ir vairuoja triratuką. • Pieštuką laiko tarp nykščio ir kitų pirštų, tiksliau atlieka judesius plaštaka ir pirštais (ima, atgnybia, suspaudžia dviem pirštais, kočioja tarp delnų) bei ranka (mojuoja, plasnoja). Ištiestomis rankomis pagauna didelį kamuolį. Judesius tiksliau atlieka kaire arba dešine ranka, koja.
	5-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Eina pristatydamas pėdą prie pėdos, pakaitiniu ir pristatomuoju žingsniu, aukštai keldamas kelius, atlikdamas judesius rankomis, judėdamas vingiais. Greitas, vikrus, bėgioja vingiais, greitėdamas ir lėtėdamas, išsisukinėdamas, bėga ant pirštų galų. Šokinėja abiem kojomis vietoje ir judėdamas pirmyn, ant vienos kojos, šokinėja per virvutę, peršoka žemas kliūtis, pašoka siekdamas daikto. Laipioja lauko įrengimais. Spiria kamuolį iš įvairių padėčių, į taikinį. • Pieštuką ir žirkles laiko beveik taisyklingai. Tiksliai atlieka sudėtingesnius judesius pirštais ir ranka (veria ant virvelės smulkius daiktus, sega sagas). Meta kamuolį iš įvairių padėčių, į taikinį, tiksliau gauda, mušinėja. Įsisupa ir supasi sūpynėmis.
	6-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Eina ratu, poroje, prasilenkdamas, gyvatėle, atbulomis, šonu. Ištvėringas, bėga ilgesnius atstumus. Bėga pristatomu ar pakaitiniu žingsniu, aukštai keldamas kelius, bėga suoleliu, įkalnėn, nuokalnėn. Šokinėja ant vienos kojos judėdamas pirmyn, šoka į tolį, į aukštį. Važiuoja dviračiu. • Rankos ir pirštų judesius atlieka vikriau, greičiau, tiksliau, kruopščiau. Tiksliau valdo pieštuką bei žirkles ką nors piešdamas, kirpdamas. Su kamuoliu atlieka sporto žaidimų elementus, žaidžia komandomis, derindami veiksmus.
Vertybė nuostata		Noriai, džiaugsmingai juda, mėgsta judrią veiklą ir žaidimus.
Esminis gebėjimas		Eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėja koordinuotai, išlaikydamas pusiausvyrą, spontaniškai ir tikslingai atlieka veiksmus, kuriems būtina akių- rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika.

7-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Eina keisdamas greitį, staigiai sustoja, greitai pajuda iš vietos. Išlaiko saugų atstumą eidamas, bėgdamas šalia draugo, būryje. Bėga derindamas du ar daugiau judesių (bėga ir varosi, spiria kamuolį, bėga ir mojuoja rankomis, kaspinais). Šokinėja derindami du skirtingus rankų ir (ar) kojų judesius (šoka per virvutę, žaidžia „Klases“). Pieštuką ir žirkles laiko taisyklingai, kerpa gana tiksliai, sulenkia popieriaus lapą per pusę, į keturias dalis. Tiksliai kopijuoja formas, raides. Meta ir kartais pataiko kamuolį į krepšį, vartus, taikinį.
-----------------	---

VAIKŲ VEIKLA IR UGDYMO GAIRĖS

Pasiiekimų sritis: fizinis aktyvumas				
1-2 metai	2-3 metai	3-4 metai	4-5 metai	5-6 metai
<p>Vaikšto, išlaiko pusiausvyrą; rideda kamuolį, stumia mašinėlę ar vežimėlį ir eina paskui jį; eina pirmyn ir atgal vienodu žingsniu; bėga paskui suaugusįjį ar draugus; eina briaunuota horizontalia lenta; eina nuožulnia 25 cm pločio lenta, vienu galu pakelta 15 - 20 cm aukšty; eina nesistumdami, nevilkdami kojų, laisvai mojuodami rankomis; eidami peržengia kliūtis;</p>	<p>Eina paskui suaugusįjį nurodyta kryptimi, keičiant kryptį, apeinant daiktus, ratu, susikibus rankomis; pereina nuo ėjimo prie bėgimo ir nuo bėgimo prie ėjimo; bėga paskui suaugusįjį, įvairiomis kryptimis nesusidurdami su kitu, sustoja pagal signalą; bėga salės pakraščiais įveikdami įvairias kliūtis; paveja riedančius daiktus; šokinėja vietoje abiem kojomis; šokinėja lengvai judėdami pirmyn; siekia daikto, pakabinto</p>	<p>Eina bėga, šokinėja, mėto, laipioja; eina pasistiebę, aukštai keldami kelius, pusiau pritūpę, plačiu žingsniu; bėga aukštai keldami kelius; lavina koordinaciją, greitumą, ištvermę, vikrumą ir kt. fizines ypatybes; pajunta kūno judėjimo tempą, kūno judėjimo amplitudę; pajunta kūno jėgos diferencijavimą (silpnai-stipriai); derina rankų ir kojų judesius; pajunta kūno ir jo dalių</p>	<p>Eina siaurai statydami kojas, šuoliuoja ant abiejų kojų; šokinėja pakaitomis ant vienos ir kitos kojos; šokinėja nuo paaukštinimo; ugdomi vis didesnę greitumą; rideda sviedinį tiesiai, vingiais, meta į įvairius taikinius, iš įvairių padėčių: nuo krūtinės, iš už galvos, iš apačios, muša kamuolį vietoje; atlieka koordinuotus judesius kojomis, išlaiko pusiausvyrą, judėdami erdvėje: eina tarp dviejų nubrėžtų linijų, vingiais,</p>	<p>Bėga, šokinėja, laipioja; atlieka jėgos judesius; atlieka pratimus iš įvairių, kūno padėčių; pakelia rankas pirmyn, aukšty, į šalis; sulenkia ir ištiesia rankas, sukryžiuoja jas prieš krūtinę pečių lygyje ir ištiesia jas į šalis; suploja delnais prieš save, virš galvos; priglaudžia delnus prie pečių, sugniaužia pirštus į kumščius; mojuoja rankomis pirmyn ir atgal, žemyn ir aukšty, virš galvos prieš save, suka ratus pirmyn ir atgal;</p>

<p>peržengia griovelius, lipa į kalnelį, leidžiasi žemyn; moka užlipti ir nulipti nuo dėžės nesilaikant rankomis; pralenda pro 50 – 60 cm skersmens lanką keturpėsčia; pralenda remiantis rankomis ir kojomis, pro lentą, lazda ar virvę iškelta 30 – 35 cm aukštyje; perlipa per 20 – 25 cm skersmens rastą ar gimnastikos suolą ropomis; lipa 1 – 1,5 m kopėtėlėmis pristatomu ir pakaitiniu žingsniu; paima riedantį sviedinį; stumi sviedinį nuo savęs metant; ridena didelį sviedinį sėdint; mėto didelį sviedinį į žemę; ridena nuožulnia plokštuma; meta didelį sviedinį į tolį; meta mažus</p>	<p>aukščiau ištiestų vaiko rankų; peršoka per liniją, per virvutę, padėtą ant grindų; šoka iš vietos abiem kojomis, kiek galima toliau; surenka daiktus, perneša juos, deda į tam tikrą vietą; viena ir abiem rankomis ridena kamuolį: pro lanką, vienas kitam, bėgant paskui riedantį daiktą; meta kamuolį abiem rankomis, stengiasi pagauti metamą kamuolį; meta tolyn viena ir abiem rankomis; ropoja, prašliaužia pro 30-40 cm aukščio kliūtis; laipioja kopėtėlėmis, lipa aukštyn žemyn; eina tiesiu keliuku, vingiuotu keliuku, virve, pakelta lenta, gimnastikos suoleliu keturpėsčia; peržengia 10-15 cm aukščio kliūtis; žaidžia paprastus, nesudėtingus judriuosius</p>	<p>judėjimo kryptį (aukštyn-žemyn, pirmyn- atgal); atitinkamai reaguoja į žodinį ir garsinį signalą; atlieka įvairius judesius rankomis iš įvairių pradinių kūno padėčių; atlieka judesius plokščiapėdystei ir taisyklingai laikysenai ugdyti; lavina smulkiąją motoriką, žaisdami įvairius pirštų žaidimus; pašoka į viršų suglaudę kojas; pašoka aukštyn ir, atsirėmę kojomis į žemę, suploja rankomis virš galvos; gaudo kamuolį abiem rankom; savarankiškai lipa laiptais aukštyn, iš eilės statydami kojas; važiuoja triratuku; žirkklėmis kerpa tiesiai; pieštuku piešia įvairaus ilgio ir lenktumo linijas, paprastų objektų kontūrus; žaidžia įvairius žaidimus</p>	<p>tarp išdėstytų daiktų; bėga įvairiais būdais pristatomu žingsniu pirmyn, į šalį, aukštai keliant kelius; eina lanku, virve pakaitiniu žingsniu, pristatydami pėdą prie pėdos; eina su smėlio maišeliu rankose, ant galvos ir kt.; eina įkalnėn ir nuokalnėn pristatomu žingsniu, atlikdami judesius rankomis, pernešdami daiktus; greitai eina ar bėga peržengdami iš eilės kelias kliūtis; atlieka judesius kojomis stovėdami vietoje (pritupia nesilaikydami); atlieka judesius kojomis sėdėdami (atlieka įvairius judesius tiesiomis ir sulenktomis kojomis); atlieka judesius kojomis gulėdami (pakaitomis kelia kojas aukštyn); atlieka judesius, lavinančius viso kūno koordinaciją, persikeldami</p>	<p>dėlioja iš vienos rankos į kitą įvairius smulkius reikmenis, kelia juos virš galvos už nugaros, atgal ir pasisukant į šalis; lenkia galvą ir liemenį atgal ir į šalis; pasilenkia pirmyn, į šalis; kelia ir nuleidžia kojas iš įvairių padėčių (stovint, sėdint, gulint); lenkia ir ištiesia kojas iš įvairių padėčių (stovint, sėdint, gulint); sėdėdami ant grindų, sulenkia ir ištiesia kojas, pritraukia jas prie krūtinės, ištiesia; sėdėdami pasisuka kairėn, dešinėn paimdami daiktą ir jį padėdami; sėdėdami ir remdamiesi rankomis į grindis pakelia dešinę ir kairę koją; pakaitomis, nuleidžia kairę ant dešinės ir atvirkščiai; pakelia ir nuleidžia kojas gulėdami ant nugaros imituoja važiavimą dviračiu; vienu metu judina</p>
---	---	--	---	--

<p>sviedinukus į horizontalų taikinį 50 – 70 cm nuotoliu dešine ir kaire ranka; rideną didelį sviedinį vienas kitam, sėdint 40 – 70 cm atstumu; konstruoja iš stambesnių konstrukcijų; žaidžia judriuosius žaidimus („Atbėk pas mane“, „Pavyk kamuolį“, „Nuridenk kamuolį nuo kalniuko“ ir t.t.).</p>	<p>žaidimus: vaikšto pagal orientyrus, mėto, šokinėja, landžioja, lipa, ropoja ir kt.</p>	<p>kieme, derindamas savo veiksmus su kitais.</p>	<p>erdvėje; šliaužia per suolelį pilvu, prisitraukdami rankomis; pralenda pro kelias įvairaus aukščio kliūtis – šonu, pristatomu žingsniu, priekiu; lipa aukštyn ir žemyn bokšteliais, laiptais pakaitiniu žingsneliu; šokinėja abiem kojomis vietoje ar judant pirmyn; peršoka per nedidelę kliūtį; pašoka iš vietos, siekdami daikto; atlieka judesius, lavinančius viso kūno koordinaciją, nekeičiant jo padėties erdvėje stovėdami, sėdėdami pasisuka kairėn, dešinėn įvairiai laikydami rankas ar darydami jomis judesius; pasilenkia pirmyn, atgal įvairiai laikydami kojas; sulanksto popierių į kelias dalis; apvedžioja geometrines figūras ir kt. kontūrus; iškerpa žirklėmis</p>	<p>rankas ir kojas gulėdami ant nugaros; pakelia rankas ir kojas gulėdami ant pilvo; persiverčia nuo šono ant šono; rikiuojasi nedidelėmis grupelėmis, atsistoja vienas už kito; derina jutimus ir motoriką; judesiu išreiškia mintis ir idėjas; vaizduoja veikėjų charakterius; vaizduoja darbo veiksmus, jų eigą; dėlioja ornamentus; brėžia linijas, įvairias figūras; užbrūkšniuoja horizontaliomis, vertikaliosiomis linijomis tuščius figūrų kontūrus; įveria siūlą į adatą.</p>
---	---	---	---	--

			nupieštas figūras ir kt. daiktus.	
--	--	--	-----------------------------------	--

7. EMOCIJŲ SUVOKIMAS IR RAIŠKA

Įvairias emocijas – džiaugsmą, pyktį, liūdesį, pavydą, gėdą, kaltę, meilę – vaikai jaučia nuo kūdikystės.

Emocinėms būsenoms būdingas sužadėjimas, kurį vaikai jaučia fiziškai – kaip energijos antplūdį arba energiją slopinantį sunkumą, dažną ar ramų širdies plakimą ir kt. Šioms būsenoms būdinga **išorinė raiška** t. y. išoriniai emocijų ženklai (šypsena, suraukti antakiai, sugniaužti kumščiai ir kt.), ir veiksmai, poelgiai, t. y. kitam pasakyti žodžiai, santūrus ar agresyvūs veiksmai ir kt. Emocinėms būsenoms taip pat būdinga **sąmoningai** jas **išgyventi** – bandyti susivokti, ką ir dėl ko jauti, kokios emocijos ar jausmai užvaldė, gebėti tai išreikšti žodžiais, pasakyti kitam.

Emocijų suvokimo ir raiškos srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- savo jausmų raiška, suvokimas ir pavadinimas,
- kitų žmonių jausmų atpažinimas ir tinkamas reagavimas į juos,
- savo bei kitų nuotaikų ir jausmų apmąstymas.

	Žingsniai	Emocijų suvokimo ir raiškos srities pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Mimika, kūno judesiais ir garsais išreiškia džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį. Patiria išsiskyrimo su tėvais nerimą ir džiaugsmą jiems sugrįžus. Išreiškia nerimą, pamatęs nepažįstamą žmogų. • Atspindi kitų vaikų emocijų raišką (kartu juokiasi, jei juokiasi kitas, nusimena, jei kitas verkia).
	2-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį reiškia skirtingu intensyvumu (nuo silpno nepatenkinto niurzgėjimo iki garsaus rėkimo). Emocijos pastovesnės, tačiau dar būdinga greita nuotaikų kaita. • Atpažįsta kito vaiko ar suaugusiojo džiaugsmo, liūdesio, pykčio emocijų išraiškas.
	3-iasis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pradedą atpažinti, ką jaučia, turi savus emocijų raiškos būdus. Pradedą vartoti emocijų raiškos žodelius ir emocijų pavadinimus. • Pastebi kitų žmonių emocijų išraišką, atpažįsta aiškiausiai reiškiamas emocijas ir į jas skirtingai reaguoja (pasitraukia šalin, jei kitas piktas; glosto, jei kitas nuliūdęs).
4–6 metai	4-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pradedą suprasti, kad skirtingose situacijose (per gimimo dieną, susipykus su draugu) jaučia skirtingas emocijas, kad jas išreiškia mimika, balsu, veiksmais, poza. Pavadina pagrindines emocijas. • Atpažįsta kitų emocijas pagal veido išraišką, elgesį, veiksmus. Geriau supranta kitų emocijas ir jausmus, dažnai tinkamai į juos reaguoja (pvz., stengiasi paguosti, padėti).

		<ul style="list-style-type: none"> Pradededa suprasti, kad jo ir kitų emocijos gali skirtis (jam linksma, o kitam tuo pat metu liūdna).
	5-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Atpažįsta bei pavadina savo jausmus ir įvardija situacijas, kuriose jie kilo. Vis geriau supranta ne tik kitų jausmus, bet ir situacijas, kuriose jie kyla (pakviečia žaisti nuliūdusį vaiką, kurio į žaidimą nepriėmė kiti). Pradededa kalbėtis apie jausmus su kitais – pasako ar paklausia, kodėl pyksta, kodėl verkia.
	6-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Apibūdina savo jausmus, pakomentuoja juos sukėlusias situacijas bei priežastis. Beveik neklysdamas iš veido mimikos, balso, kūno pozos nustato, kaip jaučiasi kitas, pastebi nuskriaustą, nusiminusį ir dažniausiai geranoriškai stengiasi jam padėti. Pradededa kalbėtis apie tai, kas gali padėti pasijusti geriau, jei esi nusiminęs, piktas.
Vertybinių nuostatų		Domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais.
Esminis gebėjimas		Atpažįsta bei įvardina savo ir kitų emocijas ar jausmus, jų priežastis, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamai, kitiems priimtinais būdais, žodžiais ir elgesiu atliepia kito jausmus (užjaučia, padeda).
	7-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Domisi savo ir kitų emocijomis, jausmais bei jų raiška. Atpažįsta ir įvardija ne tik savo jausmus, bet ir nuotaikas bei jų priežastis. Atpažįsta kitų emocijas ar jausmus, bando į juos atsilipti (paguosti, užjausti), keisti savo elgesį (susilaikyti, neskaudinti, atsižvelgti į kito norus).

VAIKŲ VEIKLA IR UGDYMO GAIRĖS

7. Pasiekimų sritis: emocijų suvokimo ir raiškos

1-2 metai	2-3 metai	3-4 metai	4-5 metai	5-6 metai
Atspindi kitų vaikų emocijų raišką (kartu juokiasi, jei juokiasi kitas, nusimena, jei kitas verkia); aktyviai reiškia emocijas klausydami linksmos muzikos, dainos: džiaugiasi, šypsosi, kai	Atpažįsta emocijas pagal veido išraišką nuotraukoje, piešinyje (linksmas, liūdnas, piktas); sugeba savo nuotaika atsakyti į suaugusiųjų nuotaiką; dingsta egocentrizmas	Supranta savo emocijas (jaučiu, būnu patenkintas arba nepatenkintas, džiaugiuosi, pykstu, susierzinu); pasako, kad ir kitas žmogus būna linksmas, pavargęs;	Stebi ir aiškinasi savo, grupės draugų ir kitų žmonių nuotaiką, emocijas, jausmus ir jų priežastis; pasako kaip atrodo su jausmais susijusi kūno kalba: „Kai būname pikti –	Aktyviai plėtoja savo ar suaugusiųjų pasiūlytas idėjas, atskleisdami savo jausmus, norus, polinkius; stebi kitus, jų nuotaiką, elgseną, analizuoja, aptaria; atlieka įvairius

<p>daina ar muzikinė pjesė linksma, nuliūsta, susimąsto, nusiramina, kartais pravirksta, kai melodija liūdna; išreiškia pakilią nuotaiką, nerimą, pyktį, susierzinimą, meilę;</p>	<p>ir atsiranda simpatija, noras padėti, paguosti; emocijas dažniausiai reiškia nevaldomai, bet ilgainiui bando tramdyti neigiamus jausmus: neverkti supykus, susilaikyti nesudavus kitam ir kt.; mimika ir gestais geba išreikšti meilę, gerą nuotaiką, nerimą, pyktį, susierzinimą, kaltę; bando savo nuotaiką, emocijas pavadinti žodžiais (linksmas, liūdnas, piktas).</p>	<p>bando atpažinti neigiamus jausmus, ieško būdų kaip tinkamai emociškai reaguoti; stengiasi padėti sau ir draugui įveikti kasdienius sunkumus; supranta, kad kitų žmonių veiksmai gali paveikti jausmus; pastebi, kai kiti pasielgia draugiškai: „Emilija mane pavaišino saldiniu, kai buvau liūdnas, ir aš pralinksmečiau“.</p>	<p>susiraukiame, sugniaužiame kumščius, įsitempia visas kūnas, sukandame dantis“, „Kai bijome – išsiplečia akys, pakeliame antakius, kartais išsižiojame, atsilošiame atgal...“; stebėti kitus žmones ar animacinių filmų, knygų veikėjus ir spėlioja, kaip jie galėtų jaustis: „Šis vyras labai greitai eina, jo kūnas įsitempęs, o antakiai suraukti. Manau, jis dėl kažko pyksta.“ žaisdami ir veiklos metu savo jausmus išreiškia verbalinėmis ir neverbalinėmis priemonėmis: gestais, simboliais, mimika ir pan.; žaidžia žaidimus, skirtus išmokti valdyti emocijas; savo emocijas ir jausmus perteikia dailės priemonėmis; supranta apibūdinimus: gražus, geras, mylimas, išdykęs ir pan.; geba save vertinti; suvokia jausmų</p>	<p>draminius vaidmenis, atkreipdami dėmesį į kalbą, mimiką, gestus; atpažinti emocijas iš jų gyvo demonstravimo; įvardija emocijas ir jausmus, tinkamai reaguoja; aiškinasi kūno kalbą, pranešantį apie jausmus (įsitempę raumenys rodo pyktį, baimę, siaubą, byrančios ašaros - sielvartą, gėdą, bejėgiškumą, virpančios rankos - susijaudinimą, įtampą ir kt.); emocijas apibūdina žodžiais: „aš piktas“, „aš liūdnas“, „aš išsigandęs“, „mane tai liūdina“, „aš jaučiuosi pažemintas“, „aš džiaugiuosi“, „man gėda“; klausydami skaitomų kūrinėlių mokosi užjausti vienišą ir atstumtą, jam padėti; mokosi valdyti savo jausmus: išreikšti žodžiais, piešiniais, vaidyba, muzika; piešia savo kūno siluetą, nupiešia širdį,</p>
---	--	---	--	--

			įvairovę, mokosi suprasti, kad visi turi jausmus; žaidžia jausmų žaidimus: „Ką žinome vieni apie kitus?“, „Jausmai“, „Aš turiu pilve pyktį ir t.t.“; stengiasi suprasti ir apibūdinti savo savijautą, reikalui esant kreiptis į suaugusiųjų pagalbą.	plaučius, smegenis ir pavaizduoja tą kūno dalį, kur gyvena jausmai; suvokia jausmų įtaką žmogaus sveikatai; pastebi ir supranta bendraamžių, suaugusiųjų reiškiamus jausmus ir atsako tuo pačiu, stengiasi suprasti kitų jausmus ir jų neužgauti; mokosi parodyti dėmesį artimiems žmonėms įvairių progų metu.
--	--	--	--	--

8. SAVIREGULIACIJA IR SAVIKONTROLĖ

Vaikystėje savikontrolei aktualūs du procesai: asmeninė vidinė kontrolė ir išorinė kontrolė.

Asmeninės vidinės kontrolės jausmas – tai jausmas, kad **mes patys kontroliuojame savo gyvenimo aplinkybes. Išorinės kontrolės jausmas** – manymas, kad **mūsų gyvenimą valdo** sėkmingai ar nesėkmingai susiklosčiusių aplinkybių visuma ar **kitų veiksmai**. Ikimokyklinio amžiaus vaikai iš pradžių natūraliai priklauso nuo suaugusiųjų, t. y. išorinės kontrolės, tačiau ugdydamiesi jie vis labiau suvokia, kad patys gali kontroliuoti daugelį savo gyvenimo situacijų.

Savireguliacijos ir savikontrolės srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- gebėjimas nusiraminti, atsipalaiduoti,
- jausmų raiška tinkamais būdais, jausmų raiškos kontrolė,
- gebėjimas laikytis susitarimų, taisyklių.

	Žingsniai	Savireguliacijos ir savikontrolės srities pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Gerai jaučiasi įprastoje aplinkoje. Nusiramina kalbinamas, nešiojamas, supamas. • Tapatinasi su suaugusiojo, prie kurio yra prisirišęs, emocijomis.

	2-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Išsigandęs, užsigavęs, išalkęs nusiramina suaugusiojo kalbinamas, glaudžiamas, maitinamas. Pats ieško nusiramimo: apsikabina minkštą žaislą arba čiulpia čiulptuką, šaukia suaugusįjį, ropščiasi ant kelių. • Pradeda valdyti savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius.
	3-iasis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Yra ramus ir rodo pasitenkinimą kasdiene tvarka bei ritualais. Jeigu kas nepatinka, nueina šalin, atsisako bendros veiklos. • Geriau valdo savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius. Žaisdamas kalba su savimi, nes kalba padeda sutelkti dėmesį, kontroliuoti savo elgesį. Išbando įvairius konfliktų sprendimo ar savo interesų gynimo būdus (rėkia, neduoda žaislo, pasako suaugusiajam ir kt.). • Bando laikytis suaugusiojo prašymų ir susitarimų.
4–6 metai	4-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Nusiramina kalbėdamas apie tai, kas jį įskaudino, ir girdėdamas suaugusiojo komentarus. • Pradeda valdyti savo emocijų raiškos intensyvumą priklausomai nuo situacijos (pvz., ramioje aplinkoje džiaugsmą reiškia santūriau). Paklaustas ramioje situacijoje pasako galimas savo ar kito asmens netinkamo elgesio pasekmes. • Nuolat primenant ir sekdamas suaugusiojo bei kitų vaikų pavyzdžiu laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Žaisdamas stengiasi laikytis žaidimo taisyklių.
	5-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Nusiramina, atsipalaiduoja, klausydamasis ramios muzikos, pabuvęs vienas, kalbėdamasis su kitais • Vis dažniau jausmus išreiškia mimika ir žodžiais, o ne veiksmais. Ramioje situacijoje sugalvoja kelis konflikto sprendimo būdus, numato jų taikymo pasekmes. • Retkarčiais primenamas laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Pats primena kitiems tinkamo elgesio taisyklės ir bando jų laikytis be suaugusiųjų priežiūros.
	6-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pats taiko įvairesnius nusiramimo, atsipalaidavimo būdus (pastovi prie akvariumo su žuvytėmis, klauso pasakos naudodamasis ausinėmis ir kt.). • Bando susilaikyti nuo netinkamo elgesio jį provokuojančiose situacijose, ieško taikių išeičių, kad neskaudintų kitų. Stengiasi suvaldyti savo pyktį, įniršį. • Supranta susitarimų, taisyklių prasmę bei naudingumą ir dažniausiai savarankiškai jų laikosi. Lengvai priima dienos ritmo pasikeitimus.
Vertybinė nuostata		Nusiteikęs valdyti emocijų raišką ir elgesį.
Esminis gebėjimas		Laikosi susitarimų, elgiasi mandagiai, taikiai, bendraudamas su kitais bando kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus (suvaldo pyktį, neskaudina kito), įsiaudrinęs geba nusiraminti.
	7-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Susijaudinęs, išsigandęs, sutrikęs bando nusiraminti ir ieškoti pagalbos. • Taiko kelis skirtingus kitiems priimtinius emocijų ir jausmų reiškimo būdus. Numato, kaip jaustųsi pats ar kitas asmuo

įvairiose situacijose.

- Supranta, kad skirtingose vietose (darželyje, mokykloje ir kt.) yra kitokia tvarka, kitos taisyklės, linkęs jas suprasti ir jų laikytis.

VAIKŲ VEIKLA IR UGDYMO GAIRĖS

Pasiekimų sritis: savireguliacija ir savikontrolė

1-2 metai	2-3 metai	3-4 metai	4-5 metai	5-6 metai
Supranta klausimus: kas? kur?, neiginius : ne, negalima; vykdo paprastus suaugusiojo nurodymus.	Stebi ir tyrinėja naują aplinką, suaugusiuosius, bendraamžius prisitaikydami prie pokyčių; netrukdydami kitiems, žaidžia vienas arba su vienu ar keliais draugais, laikosi bendrų susitarimų; pasako, ko grupėje daryti negalima, o kur galima (grupėje nebėgiojame – bėgiojame kieme, miegamajame nešokinėjame ant lovyčių, o vartome knygeles) ir pan.	Bendrauja sutardami su suaugusiais ir vaikais; kai reikia, paprašo pagalbos suaugusiųjų ar vaikų; pasako grupės, darželio 3-4 taisykles; stebėdami aplinką, klausydami skaitomų grožinės literatūros kūrinių mokosi suprasti neigiamas blogo elgesio pasekmes; sutvarko žaislus, padeda daiktus į vietas, kad kiti galėtų jais naudotis; mokosi kontroliuoti savo elgesį: kalba švelniai, vengia šiurkštumo, irzlumo; mokosi atpažinti	Derina su kitais savo norus ir veiksmus; tyrinėja, kuo žmonės panašūs ir kuo skiriasi; tariasi dėl taisyklių ir stengiasi jų laikytis; jei reikia, kreipiasi pagalbos į suaugusįjį; su suaugusiojo pagalba mokosi rasti išeitį iš sudėtingos padėties, tobulina partneriškumo ir bendradarbiavimo gebėjimus; žaidimų metu modeliuoja situacijas iš gyvenimo, literatūros kūrinių, sugalvoja tinkamų išeičių; stengiasi suprasti, kas yra paslaptys ir kodėl jas reikia saugoti;	Derina su kitais savo norus ir veiksmus; dalyvauja grupiniuose žaidimuose, pasirinkdami priemones, pasidalindami vaidmenimis; susitaria dėl vaidmenų, žaislų, žaidimų; tausoja savo ir kitų žaislus, daiktus; po veiklos susitvarko vietą; atidūs ir dėmesingi gyvūnams, augalams, mokosi jų globos ir priežiūros darbų; stengiasi gerbti ir užjausti silpnesnius, neįgalius, senyvo amžiaus žmones, pedagogui padedant ieško jiems pagalbos galimybių ir

		<p>rizikingas situacijas, pavojingas vietas, nesaugų savo elgesį ir blogus kitų ketinimus.</p>	<p>geba numatyti poelgių pasekmes sau ir kitiems; žaisdami, ką nors veikdami (vienas arba greta draugo), stengiasi susikaupti, netrukdyti, išspręsti konfliktus susitarimu; gali pasirinkti vieną iš dviejų žaislų ar daiktų; mokosi prisiimti atsakomybę už savo kasdienį elgesį.</p>	<p>būdų; žino, kaip aktyvi veikla ir miegas palaiko gerą nuotaiką ir sveikatą; geba atsipalaiduoti, nusiraminti: pabėgioja, pašūkauja išliedami emocijas; pailsi žaisdami stalo žaidimus, vartydami knygeles; savarankiškai ir atsakingai atlieka patikėtas užduotis; siekia būti savarankiškais, nepriklausomais – sprendžia, sumano, vykdo; pagal budėjimo kalendorių talkina grupėje; suaugusiojo sudarytose situacijose bando pasijusti grupės nariais, atsakingais už bendros veiklos sėkmę.</p>
--	--	--	--	---

III. PAŽINIMO KOMPETENCIJA

Uždaviniai:

- Sudaryti sąlygas pažinimo kompetencijai ugdyti, suteikti vaikui galimybę stebėti, tyrinėti, atrasti, dalytis patirtimi, klausinėti, klausytis pasakojimų, skaitymo, gamtos ir muzikos garsų, dainų.

- Padėti vaikui įgyti žinias apie save ir kitus, sociokultūrinę aplinką (šeimą, kaimynus, bendruomenę, bei žmonių darbus ir ryšius joje, padėti pažinti gimtinę).
- Padėti vaikui suvokti, jog jis gamtos dalis, perprasti žmogaus, jo veiklos ir gamtos ryšį, pajusti pagarbą Gyvybei ir Žemei.
- Ugdyti bendrą supratimą apie laiką, erdvę, daiktus, jų dydį, formą, spalvą, svorį, paviršių; kiekį ir jo žymėjimą skaičiumi; visumą, jos elementus, ryšius, operacijas, struktūras.
- Skatinti domėtis artimiausioje aplinkoje esančiais gyvūnais ir augalais, kai kuriais negyvosios gamtos objektais ir reiškiniams.
- Plėsti ir turtinti žodyną, ugdyti kalbą: pavadinti, aiškinti, apibūdinti daiktus, reiškinius; žodžiais perteikti savo patirtį kitam ir suprasti kito perteikiamą informaciją.
- Patirtus įspūdžius ir išgyvenimus fiksuoti vaizdais, išreikšti žodžiais, judesių ir gestų kalba, perkelti į žaidimus ir meninę veiklą.

Ugdymo gairės:

- Grupėje kuriama pažinimo kompetencijai pritaikyta aplinka: parūpinama priemonių geriau pažinti save, žmogų, jo gyvenimo būdą, tarpusavio santykius, bendruomenę, gimtinę, auginamos gėlės ir kiti augalai, yra įvairios gamtinės medžiagos.
- Pasiūloma įdomių stebėjimų, įvairaus darbo grupėje ar gamtoje, skatinama vaikus daryti atradimus, išvadas po tyrinėjimų, eksperimentavimo.
- Vaikai skatinami atkreipti dėmesį į natūralias ir žmogaus sukurtas medžiagas, gyvosios (augalus, gyvūnus) ir negyvosios gamtos bei socialinius kultūrinius reiškinius.
- Mokoma skaičiuoti daiktus, sudaromos sąlygos manipuliuoti daiktais, lyginti, laisvai tyrinėti, eksperimentuoti su jais; padedama užrašyti stebėjimų ir tyrinėjimų kelią bei atradimus, sudaromas metų ratas, augalo, gyvūno ar žmogaus gyvenimo linija.
- Vaikams organizuojamos iškylos, kuriose vaikai stebi, aiškinasi, atranda, daro išvadas.
- Įvairiomis temomis, projektine veikla ugdomi bei lavinami vaikų pažintiniai procesai, išlaikoma darna tarp pažintinės veiklos ir sveikos gyvensenos.
- Teikiama pirmenybė vertybinėms nuostatoms: vaikas skatinamas pajusti, pasigrožėti, saugoti, prisiimti atsakomybę.
- Siekiama patenkinti kiekvieno vaiko individualius pažinimo interesus, atsižvelgti į pasaulio pažinimo ypatumus.

9. APLINKOS PAŽINIMAS

Aplinkos pažinimas glaudžiai siejasi su tyrinėjimo ir mokėjimo mokytis gebėjimais.

Noras sužinoti, išmokti, suprasti, kas vyksta aplinkui, yra aplinkos pažinimo pamatas. Nereikėtų galvoti, kad aplinkos pažinimas – tai pavadinimų, faktų ir kitos informacijos įsiminimas. Tokios žinios bus bevertės, jeigu vaikas neišmoks mąstyti, pritaikyti to, ką sužinojo apie aplinką, pasirinkti.

Gilus aplinkos pažinimas susideda iš:

- **domėjimosi** socialine, kultūrine, gamtine **aplinka, noro ją tyrinėti ir pažinti;**

- **pagarbos gamtai ir gyvybei**, žmonių sukurtai aplinkai, **tolerancijos įvairių kultūrų, lyties, socialinių ir amžiaus grupių žmonėms**;
- **gebėjimo mąstyti, samprotauti**, remiantis informacija, spręsti problemas, nusakyti pasaulį kalba, vaizdais, simboliais ir kitomis priemonėmis;
- **žinių apie aplinką**, jos raidą, aplinkos pažinimo būdų, savo šeimos, savęs, kaip bendruomenės nario, suvokimo, savo teisių bei pareigų **žinojimo**;
- **aplinkos pažinimo būdų žinojimo** bei supratimo, gebėjimo pritaikyti žinias.

Aplinkos pažinimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- socialinės aplinkos pažinimas,
- gamtinės aplinkos pažinimas,
- pagarba gyvybei ir aplinkai.

	Žingsniai	Aplinkos pažinimo srities pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Domisi aplinka, sutelkia dėmesį į arti esančius veidus, daiktus. • Reaguoja į skirtingus vaizdus, paviršius, kvapus, garsus, skonius. • Atpažįsta artimus žmones, žaislus, daiktus.
	2-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Stebi ir atpažįsta artimiausią savo aplinką, orientuojasi joje. • Pažįsta ir pavadina kai kuriuos gyvūnus, žmones, daiktus, jų atvaizdus. • Žino kai kurių daiktų paskirtį ir jais naudojasi (šukos, šaukštas, nosinaitė).
	3-iasis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Atpažįsta ir pavadina vis daugiau artimiausioje aplinkoje esančių augalų (sodo, daržo, lauko), gyvūnų, daiktų, domisi jais. • Skiria atskirus gamtos reiškinius. • Orientuojasi savo grupės, darželio, namų aplinkoje. • Pasako savo ir savo šeimos narių vardus. • Dalyvauja prižiūrint augalus ar gyvūnus.
4–6 metai	4-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pažįsta gyvenamosios vietovės objektus (namai, automobiliai, keliai, parduotuvės ir pan.). • Pasako miesto, gatvės, kurioje gyvena, pavadinimus, savo vardą ir pavardę. • Pastebi pasikeitimus savo aplinkoje. • Pastebi ir nusako aiškiausiai pastebimus gyvūnų ir augalų požymius. • Atpažįsta gamtoje ar paveikluose dažniausiai sutinkamus gyvūnus, medžius, gėles, daržoves, grybus, pasako jų pavadinimus. • Pasako metų laikų pavadinimus ir būdingus jiems požymius, skiria daugiau gamtos reiškinių (rūkas, pūga, šlapdriba).

	5-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pasakoja apie savo šeimą, jos buitį, tradicijas. • Moka papasakoti apie savo gimtąjį miestą ar gyvenvietę. Pasako savo gatvės pavadinimą. Įvardija kelis žinomus gimtojo miesto objektus. • Gali savarankiškai nueiti į darželio salę, biblioteką, valgyklą ar, pvz., dailės studiją. • Atranda buities prietaisų, skaitmeninių technologijų panaudojimo galimybes, noriai mokosi jais naudotis. • Atpažįsta ir įvardija ne tik naminius, bet ir kai kuriuos laukinius gyvūnus. Samprotauja apie naminių ir laukinių gyvūnų gyvenimo skirtumus. • Skiria daržoves, vaisius, uogas, nusako, kaip juos naudoti maistui. • Domisi dangaus kūnais, gamtos reiškiniais, kurių negali pamatyti (pvz., ugnikalnių išsiveržimas, žemės drebėjimas, smėlio audra).
	6-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako tėvų profesijas, įvardija savo giminaičius, žino savo namų adresą. • Pasako savo šalies ir sostinės pavadinimą. • Skiria ir pavadina suaugusiųjų profesijas, darbus ir buitį palengvinančią techniką (prietaisai, transportas, įrenginiai). Samprotauja apie tai, kad gamindami daiktus žmonės įdeda daug darbo, kokių savybių žmogui reikia darbe, kokios yra profesijos. • Domisi, kokie daiktai buvo naudojami seniau, kaip jie pasikeitė. • Papasakoja apie tradicines šventes. • Pastebi aiškiai matomus skirtumus ir panašumus tarp gyvūnų ir tarp augalų. Samprotauja apie tai, kur gyvena, kuo minta naminiai ir laukiniai gyvūnai. • Moka prižiūrėti kambarinius augalus, daržoves, stebi jų augimą. • Papasakoja apie naminių gyvūnų naudą žmonėms ir augalų naudojimą maistui. • Pradeda suprasti Žemės, Saulės, Mėnulio ir kitų dangaus kūnų ryšius. • Pradeda jausti prierašumą prie artimiausios gamtinės aplinkos, dalyvauja ją prižiūrint ir puošiant, suvokia savo vietą joje, pažįsta ir įvardija gyvenamosios vietovės objektus (upę, kalvą, mišką ir pan.), gyvūnus ir augalus. • Rodo pagarbą gyvajai ir negyvajai aplinkai ir besiformuojančią atsakomybę už jos išsaugojimą. • Mokosi rūšiuoti atliekas.
Vertybinių nuostatų	Nori pažinti bei suprasti save ir aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja.	
Esminis gebėjimas	Įvardija ir bando paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius, apibūdinti save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus, gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, domisi technika ir noriai mokosi ja naudotis.	
	7-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Nusako miško, pievos, vandens telkinio augmenijos ir gyvūnijos būdingiausias bruožus (miške vyrauja medžiai ir krūmai, pievose – žolės; vandens telkinių augalai gali augti tik panirę ar pusiau panirę į vandenį ir pan.). • Suaugusiųjų padedamas pastebi požymius, kurie rodo augalų bei gyvūnų prisitaikymą gyventi sausumoje ar vandenyje.

- Nurodo kelis gyvūnus, kurie minta tik augalais, ir kelis, kurie minta kitais gyvūnais ir vadinami plėšrūnais.
- Atpažįsta po kelis miško ir vandens augalus bei gyvūnus, valgomuosius grybus.
- Paaškina, kad nežinomų augalų uogų ir grybų negalima ragauti, nes jie gali būti nuodingi.
- Paaškina, kaip reikia prižiūrėti kambarinius ar daržo augalus, naminius gyvūnus.
- Nusako, iš ko ir kaip gaminama duona, pieno produktai.
- Noriai tyrinėja medžiagų savybes, daiktų sandarą ir apie tai samprotauja, aiškinasi kodėl; pateikia (ne)tirpstančių medžiagų, vandenyje (ne)skęstančių daiktų pavyzdžių.
- Domisi gamtos reiškiniais ir jų aiškinimu (rasa, vaivorykštė, vėjas). Nusako, kaip skiriasi orai kitose pasaulio šalyse.
- Paaškina, kad Saulė apšviečia ir šildo Žemę; samprotauja, kuo planetos skiriasi nuo žvaigždžių.
- Tvarkingai ir saugiai elgiasi gamtoje, išvykose, noriai dalyvauja tvarkant ir puošiant aplinką.
- Paaškina, kaip reikia taupyti elektrą, šilumą ir vandenį, kaip rūšiuoti šiukšles, esant galimybėms jas rūšiuoja.
- Samprotauja apie profesijos pasirinkimą, kokių savybių reikia žmonėms, dirbantiems įvairius darbus.
- Domisi žmonių gyvenimo būdu, jo kaita mūsų ir kitose šalyse.
- Domisi savo giminės istorija, savo gimtosios vietovės ir Lietuvos žinomais žmonėmis, kultūros ir gamtos paminklais, gali apie kelis trumpai papasakoti.
- Domisi aktualiais visuomeninio gyvenimo įvykiais.
- Bando prisiimti atsakomybę už bendrą darbą, stengiasi prisidėti, dalyvauti ikimokyklinės įstaigos ir vietos bendruomenės talkose, šventėse ir kituose renginiuose.

VAIKŲ VEIKLA IR UGDYMO GAIRĖS

Pasiekimų sritis: aplinkos pažinimas

1-2 metai	2-3 metai	3-4 metai	4-5 metai	5-6 metai
Apžiūrinėja naują aplinką, savo rankas, paduotus daiktus, trumpam atkreipia dėmesį į save veidrodyje; siekia, ima liečia, ragauja, uosto, judina,	Atpažįsta ir pavadina, kai kuriuos naminius gyvūnus ir jų jauniklius (šuo, katė, kiaulė, karvė, arklys, avelė); atpažįsta ir pavadina kelis naminius paukščius ir	Žino apie naminius gyvulius ir miško žvėrelius, jų jauniklius, pavadina pagrindines kūno dalis, supranta, kuo gyvūnai panašūs ir kuo skiriasi, sužino, gyvūnų naudą	Stebi laukinių bei naminių gyvūnų gyvenimą, pasako, kad gyvūnai įvairiai prisitaiko prie savo aplinkos: susiranda maisto, įsirengia, susiranda gyvenamą vietą, prisitaiko	Įvardina kelias Lietuvos upes, ežerus, Baltijos jūrą ir kt.; žino Lietuvos vandens augalus, gyvūnus, paukščius ir t.t.; pasako apie

<p>sudėtus vienas prie/ant kito žaislus ar kitus daiktus; žaisdami vaizduoja kasdien stebimus suaugusiųjų ir vaikų veiksmus (valgydina, migdo lėlę, vežioja su vežimėliu ir t.t.); išmoktus veiksmus su vienu žaislu, panaudoja žaidžiant su kitu; žinodami daiktų paskirtį savo žinias ir patirtį įtvirtina veiksmuose su siužetiniais žaislais.</p>	<p>jų jauniklius (višta, gaidys, antis); atpažįsta ir pavadina miško žvėris ir jų jauniklius (lapė, vilkas, kiškis, ežys, meška); atpažįsta ir pavadina, kai kuriuos laukinius paukščius (gandras, varna, žvirblis, šarka, gegutė); žino gyvūnų kūno dalis ir jas pavadina; pavadina, kai kurias daržoves (agurkas, morka, žirnis, pupelė, bulvė, kopūstas, pomidoras); skiria ir pavadina, kai kuriuos vaisius (obuolys, kriaušė, bananas, arbūzas, apelsinas, mandarinas); skiria ir pavadina, kai kurias uogas (braškė, agrastas, žemuogė); skiria ir pavadina kitas augalų rūšis (medis, gėlė, žolė); pavadina svarbiausius gamtos reiškinius: pučia vėjas, lyja, sninga, saulėta, debesuota.</p>	<p>žmogui, pajunta atsakomybę už juos; stebi ir tyrinėja augalus artimiausioje aplinkoje, skiria ir pavadina bent 2-3 labiausiai paplitusias medžių rūšis, žino medžių sandarą (kamienas, šakos, lapai arba spygliai); pažįsta 2-3 žolinius augalus, skiria ir pavadina stiebą, lapus, žiedą; skiria 5-6 daržovių ir vaisių rūšių, pasako, kad augalams augti reikia drėgmės ir šviesos, kuo jie naudingi žmogui; skiria ir pavadina augalų sandaros dalis (šaknis, stiebas, kamienas, žiedas, sėkla); aiškinasi augalų gyvybės ciklą (dygsta, auga, žydi, nuvysta); žino apie augalų naudą žmogui; pasako, kai kuriuos jų skiriamuosius požymius; stebi metų laikų kaitą ir jam būdingas oro bei klimato savybes; stebi Saulę, Mėnulį,</p>	<p>prie metų laikų kaitos; supranta, kuo naudingi žmogui gyvūnai, stebi miško, pievų, prie gyvenamųjų namų, darželio teritorijoje augančią augmeniją; Pasako, kuo panašūs ir kuo skiriasi įvairūs augalai (augimo sąlygos, sandara), gilina žinias apie augalų gyvybės ratą, sužino apie augalų prisitaikymą prie metų laikų kaitos, daržovių auginimo ypatybes; supranta, kuo naudingi augalai žmonėms (džiugina, maistas, statybinė medžiaga), pratinasi juos prižiūrėti, saugoti; stebi augalų, gyvūnų keitimąsi įvairiais metų laikais; žino vandens savybes: vandens lašelio kelionė, vanduo butyje; fantazuoja (apie ką gieda paukštelis, kaip vaikšto varna ir kt.); apie ką ošia medžiai; kur bėga vabaliukas;</p>	<p>egzistuojantį ryšį tarp įvairių reiškinių gamtoje; žino, kodėl negalima plauti mašinų prie ežerų ir upių; pasako, kas bus jeigu šiukšlinsi gamtoje; kodėl negalima deginti žolės; ugdosi požiūrį, kad gamtoje nėra nieko menko, nereikalingo; supranta apie vandenį, jo savybes, vandens reikšmę gyvybei; samprotauja apie gamtos reiškinius: lietu, sniegą, krušą, lijundrą, rasą ir kt.; dalijasi šeimos šventėse patirtu džiaugsmu; pasakoja apie šeimą; piešia šeimą; sužino apie artimiausias vietas; domisi pasakojimais apie žymių vietų atsiradimą, žymius žmones; dalyvauja šventėse; gamina lesyklėles, inkilus; pavasarį ruošia žemę sėklų daiginimui;</p>
---	---	---	---	--

		<p>žvaigždes; žino kasdieniniame gyvenime naudojamų būtiniausių daiktų: baldų, drabužių, maisto produktų, įvairių namų apyvokos daiktų paskirtį.</p>	<p>žino, kad miškas – namas kuriame gyvena: žolynai, krūmai, medžiai, gyvūnai. domisi suaugusiųjų darbu; susipažįsta ir pradeda naudotis įrankiais: kastuvėliu, grėbliuku, neštuvais, karučiu; grėbsta lapus, šluoja takelius, purena žemę gėlyne, renka medžių ir žolynų sėklas, akmenėlius, šakeles, žieves, džiovina ir panaudoja kūrybiniam darbui; žiūrindami knygeles, paveikslus, klausydamiesi grožinės literatūros, per įvairią meninę veiklą pažįsta gimtąjį kaimą (miestelį), gimtinės gamtą; aplanko mokyklos muziejų, bažnyčią, kapines (krikščioniškas bei karaimų), Dailės galeriją, Nevėžio paupį, pušyną ir kt.); susipažįsta su Lietuvos simbolika (trispalvė, herbas);</p>	<p>vasarą laisto sausą smėlį dėžėse; džiovina lapus, žiedus, stebi medį įvairiais metu laikais; pasako, kodėl reikia dirbti vieną ar kitą darbą; tvarko aplinką, padeda suaugusiems; žiemos metu valo takus; stato sniego pilis, ledo kalnelius; tyrinėja, stebi, sėja į dėžutes gėlių ir daržovių sėklas; prižiūri gėles savo grupės žaidimų aikštelėje: purena žemę, ravi, laisto; klausosi grožinės literatūros, pasakojimų, padavimų apie artimiausius gamtos ir kultūros objektus, vyksta į ekskursijas, piešia, dainuoja, klausosi muzikos įrašų; pasakoja, kad Lietuvoje gyvena įvairių tautybių žmonės (rusai, lietuviai, baltarusiai, lenkai ir t.t.); įvardija bei pasakoja apie Lietuvos simboliką</p>
--	--	---	---	--

			žino, kas yra gimtinė (moka patarlių, priežodžių); tradicinėse Lietuvos valstybės ir Nepriklausomybės atkūrimo dienų šventėse (šoka ratelius, tautinius šokius, dainuoja liaudies dainas).	(trispalvė, herbas, himnas); pasakoja padavimus apie Lietuvos istoriją, svarbiausius istorinius įvykius; žino ir įvardija didžiausius Lietuvos miestus.
--	--	--	--	---

10. SKAIČIAVIMAS IR MATAVIMAS

Pažinimo procesas neatsiejamas nuo sąvokų, jų ryšių, sąvokų struktūrų suvokimo, mat mūsų smegenys nuolat ieško, kaip palyginti, susisteminti, apibendrinti mus pasiekiančią informaciją. **Skaičiavimas** – tai komponentas, kuriame kalbama apie pirmąją vaiko pažintį su skaičiaus sąvoka.

Čia svarbūs keli aspektai: skaičiaus vartojimas kiekiui nusakyti (kiek?); skaičiaus vartojimas numeruoti (kelintas?); simboliai, vartojami skaičiams pažymėti.

Vaiko pažintinė raida neatsiejama nuo vis besiplečiančio jo suvokimo apie daiktų panašumus ir skirtumus.

Komponente **matavimas** išskiriami tokie aspektai: vaiko pažintis su paprasčiausiomis geometrinėmis figūromis; daikto dydžio, dydžių santykio suvokimas; vis gerėjantis vaiko orientavimasis laike ir erdvėje.

Skaičiavimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- gebėjimas vartoti skaičius ir matematinius simbolius daiktų kiekiui žymėti, daiktų grupėms palyginti pagal kiekį,
- gebėjimas suprasti daikto vietą eilėje, pastebėti dėsningumus, sudaryti įvairias sekas.

Matavimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- gebėjimas tapatinti, grupuoti, klasifikuoti daiktus pagal formą, dydį, spalvą,
- gebėjimas matuoti;
- daikto vietos ir padėties erdvėje suvokimas;
- laiko tėkmės suvokimas.

	Žingsniai	Skaičiavimo ir matavimo srities pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	<p>Skaičiavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> Gestais, mimika parodo, jog suvokia, ką reiškia yra (nėra), dar, taip (ne). <p>Matavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> Susidomi, kai parodomas kitokios formos, dydžio, spalvos daiktas: siekia jį paaimti, tyrinėja. Atkreipia dėmesį į judančius, artėjančius daiktus, daug kartų kartoja matytus veiksmus su daiktais.
	2-asis žingsnis	<p>Skaičiavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> Supranta, ką reiškia vienas, dar vienas, du, daug (parodo pirštukais, kiek turi metukų). <p>Matavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> Žaisdamas stengiasi rasti reikiamos formos, dydžio ar spalvos daiktą. Nuotraukoje, piešinyje atpažįsta anksčiau matytą daiktą. Supranta vis daugiau žodžių, kuriais nusakoma daikto forma, dydis, spalva, judėjimas erdvėje: paaimti didelį, nueiti iki, pažiūrėti į viršų ir pan.).
	3-iasis žingsnis	<p>Skaičiavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> Skiria žodžius: mažai (vienas, du) ir daug. Paprašytas duoda kitiems po vieną žaislą, daiktą. Geba išrikiuoti daiktus į vieną eilę. <p>Matavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> Tapatina daiktus pagal formą, dydį. Suranda tokios pat spalvos (raudonos, mėlynos, geltonos, žalios) daiktus. Supranta, kad bokštas, kurio viršuje bus didesnės, o apačioje mažesnės kaladėlės, nebus tvirtas. Supranta ir pradeda vartoti daiktams lyginti skirtus žodžius: didelis – mažas, ilgas – trumpas, sunkus – lengvas, storas – plonas, toks pat – ne toks, kitoks, vienodi – skirtingi ir pan.
4–6 metai	4-asis žingsnis	<p>Skaičiavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> Pradeda skaičiuoti daiktus, palygina dvi daiktų grupes pagal daiktų kiekį grupė-je. Padalina daiktus į grupes po lygiai (po du, po tris). Supranta, kad prie daiktų pridedant po vieną jų skaičius grupėje didėja, o paaimant po vieną – mažėja. Pradeda vartoti kelintinius skaitvardžius (pirmas, antras...). <p>Matavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> Atpažįsta ir atrenka apskritos (skritulio), keturkampės (keturkampio), kvadratinės (kvadrato) formos daiktus, vienodo dydžio ar spalvos daiktus. Statydamas, konstruodamas, komponuodamas, grupuodamas pradeda atsižvelgti į daikto formą, dydį, spalvą. Labai skirtingus ir vienodus daiktus palygina pagal ilgį, storį, aukštį, masę ir pan. Dydžių skirtumams apibūdinti pradeda vartoti žodžius: didesnis – mažesnis, ilgesnis – trumpesnis, storesnis – plonesnis, aukštesnis – žemesnis ir pan. Už save didesnius daiktus vadina dideliais, o mažesnius – mažais. Pradeda skirti dešinę ir kairę savo kūno pusę, kūno priekį, nugarą. Nurodydamas kryptį (savo kūno atžvilgiu) naudoja

	<p>žodžius: pirmyn – atgal, kairėn – dešinėn, aukštyn – žemyn.</p> <ul style="list-style-type: none"> Paros dalis sieja su savo gyvenimo ritmu. Žino metų laikus ir būdingus jiems požymius.
5-asis žingsnis	<p>Skaičiavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> Supranta, kad daiktų skaičius nepriklauso nuo daiktų formos, dydžio ir kitų savybių bei jų padėties erdvėje. Skaičiuoja bent iki 5. Dėliodamas kelis daiktus, sugeba atsakyti į klausimus: Kiek iš viso? Kiek daugiau? Kiek mažiau? Pastebi, kaip sudaryta daiktų (elementų) seka, geba pratęsti ją 1–2 daiktais (elementais). Pratęsdamas pasikartojančių daiktų ar elementų seką, nebūtinai laikosi tos pačios jos sudarymo logikos (pvz., iš pradžių gali imti daiktus ar elementus pagal vieną požymį, vėliau – pagal kitą). Skiria kelintinius skaitvardžius. <p>Matavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> Skiria trikampę, stačiakampę formas. Randa mažai besiskiriančius daiktus. Kalbėdamas apie spalvą, vartoja žodžius „vienos spalvos“, „dvispalvis“. Grupuoja, komponuoja daiktus, atsižvelgdamas į jų spalvą, formą arba dydį. Palygindamas daiktų dydžius, naudojami sąlyginiai matavimai (trečiu daiktu). Kalbėdamas apie atstumą, daiktų ilgį, plotį, aukštį, storį, masę, vartoja žodžius: ilgesnis – trumpesnis, siauresnis – platesnis, aukštesnis – žemesnis, lengvesnis – sunkesnis. Supranta, ką reiškia sudėlioti nuo mažiausio iki didžiausio, ir atvirkščiai. Supranta, kad knygos skaitomos iš kairės į dešinę ir iš viršaus į apačią. Juda nurodyta kryptimi. Skiria ir žodžiais išreiškia erdvinius daikto santykius su savimi: priešais mane, už manęs, šalia manęs, mano kairėje ir pan. Pradedą suvokti praeitį, dabartį, ateitį. Skiria sąvokas šiandien, vakar, rytoj.
6-asis žingsnis	<p>Skaičiavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> Susieja daiktų (realių ar pavaizduotų) kiekį su atitinkamu daiktų skaičių žyminčiu simboliu. Skaičiuoja bent iki 10. Palygina mažai daiktų turinčias grupes pagal kiekį. Supranta ir vartoja žodžius: daugiau (mažiau) vienu, dviem, po lygiai, pusiau, į 2 dalis, į 4 dalis. Atpažįsta, atkuria, pratęsia, sukuria skirtingų garsų, dydžių, formų, spalvų sekas su 2–3 pasikartojančiais elementais. <p>Matavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> Skiria plokštumos ir erdvės figūras: skritulį ir rutulį, kvadratą ir kubą. Klasifikuoja daiktus pagal dydį, formą arba spalvą. Matuodamas atstumą, ilgį, tūrį, masę, naudojami vienu ar keliais sąlyginiais matais (savo pėda, sprindžiu, trečiu daiktu). Atranda, kad į skirtingos formos daiktus galima sutalpinti tą patį skystų ar burių medžiagų (vandens, smėlio ir kt.) kiekį. Lygindamas dydžius, vartoja jų skirtumo didumą pabrėžiančius žodžius (šiek tiek didesnis, truputį mažesnis, didžiausias, mažiausias ir kt.). Apibūdina daiktų vietą ir padėtį kitų daiktų ar vienas kito atžvilgiu, sakydamas: į kairę, į dešinę, aukščiau, žemiau, virš, po, šalia, greta, viduryje, tarp, priešais, prie, prieš, paskui, šalia vienas kito, už, tarp, viduje, išorėje ir kt. Žino, jog gamtoje esama įvairios trukmės pasikartojančių ciklų (kartojasi savaitės dienos, metų laikai ir pan.).
Vertybė	Nusiteikęs pažinti pasaulį skaičiuodamas ir matuodamas.

nuostata	
Esminis gebėjimas	
Geba skaičiuoti daiktus, palyginti daiktų grupes pagal kiekį, naudoti skaitmenis, apibūdinti daikto vietą eilėje, sudaryti sekas. Geba grupuoti daiktus pagal spalvą, formą, dydį. Jaučia dydžių skirtumus, daikto vietą ir padėtį erdvėje. Supranta ir vartoja žodžius, kuriais apibūdinamas atstumas, ilgis, masė, tūris, laikas. Pradedą suvokti laiko tėkmę ir trukmę.	
7-asis žingsnis	<p>Skaičiavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> Pradedą suprasti ryšius tarp skaičių (pvz., kad šeši susidedą iš dviejų trejetų arba iš trijų dvejetų porų). Pradedą suprasti ir vartoti žodžius: sudėti, pridėti, atimti, kiek bus, kiek liks ir pan. Išdėlioja daiktus į eilę pagal tą patį požymį (pvz., pagal spalvos intensyvumą). <p>Matavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> Skiria ir pavadina plokštumos figūras (apskritimą, skritulį, kvadratą, stačiakampį, trikampį) ir erdvės figūras (kubą, rutulį); aplinkoje randa daiktus, savo forma primenančius šias figūras. Dėlioja paveikslėlius iš didesnio kiekio elementų, stato iš smulkesnių detalių. Sugrupuoja daiktus pagal nurodytą požymį (dydį, formą). Pradedą suprasti, kad tas pats daiktas gali priklausyti kitai grupei pagal kitą požymį. Pradedą suprasti, kada vartojami priešingos reikšmės žodžiai: mažas ir didelis, lengvas ir sunkus, šilta ir šalta ir kt. (pvz., sako: „Aš esu didelis, o kačiukas mažas, bet aš esu mažas, o namas didelis“). Apibūdina daiktų vietą ir padėtį kitų daiktų ar vienas kito atžvilgiu, sakydamas: į kairę, į dešinę, aukščiau, žemiau, virš, po, šalia, greta, viduryje, tarp, priešais, prie, prieš, paskui, šalia vienas kito, už, tarp, viduje, išorėje ir kt. Moka parodyti, kur yra greta (tačiau tik iš šonų, ne viršuje) esantys, bet nematomi objektai (pvz., laukujės durys, sodas). Žaisdamas naudojami vis didesne erdve.

VAIKŲ VEIKLA IR UGDYMO GAIRĖS

Pasiekimų sritis: skaičiavimas ir matavimas				
1-2 metai	2-3 metai	3-4 metai	4-5 metai	5-6 metai
Atrenka daiktus pagal dydį (didelis-mažas), lygina dydžius uždedant daiktus vienas ant kito ar įdedant vienas į kitą;	Parodo kontrastingo dydžio formas ir jas pavadina (didelis – mažas); randa aplinkoje	Vartoja kalboje žodžius: (vienas, daug, nė vieno, supranta, kokių daiktų supančioje aplinkoje yra po vieną, kokių- daug);	Gretina dvi daiktų grupes uždėjimo ir pridėjimo būdu, ženklina kiekį skaičiumi ir skaitmeniu nuo 1 iki 5 (7);	Skaičiuoja daiktus nuo 1 iki 10, 20; sudaro skaičių eilę, įsimena skaičių seką, supranta 0 sąvoką;

<p>rūšiuoja didelius ir mažus daiktus; žaidžia su stalo žaislais bei stambia statybine medžiaga; atrenka vienos spalvos daiktus; bando suvokti tūrio pastovumą: manipuliuoja vandeniu, smėliu ir kt., keičiant indų formą; taiko geometrines formas į atitinkamas kiaurymes; žaisdami naudoja įvairios formos figūras, statybines detales; naudoja paruoštas formas piešiant, tapant, aplikuojant, dėlioiant įvairius raštus, vaizduojant daiktus; paslėpus žaislą, atidžiai stebi vietą, kur žaislas ką tik buvo, gestais, mimika parodo, kad žaislo nėra (pasislėpė); siekia netoliese padėtų žaislų; pirštais ima smulkius daiktus, išskėstom rankom – didelius daiktus;</p>	<p>apvalius ir kampuotus daiktus; skiria daiktų didumą nepriklausomai nuo jų formos (didelės būna ir lėlės, ir kaladėlės, ir žiedai, ir t.t.); skiria daiktų formas nepriklausomai nuo daikto didumo ir spalvos (rutulys gali būti ir didelis, ir mažas, ir raudonas, ir mėlynas ir t.t.); grupuoja daiktus pagal kurį nors požymį (dydį, formą, spalvą); skiria pagrindines keturias spalvas, pasako pavadinimus; skaičiuoja daiktus iki 3; žaidžia žaidimus, grupuoja pagal vieną iš sensorinių požymių: dydį (didelis, mažas); formą (trikampis, plytelė, kubas); spalvą (geltona, žalia, mėlyna, raudona); žaidžia žaidimus įtvirtinančius vaizdinius apie gamtą, augalus, gyvūnus, žmonių darbą; kuria įvairius vaizdelius</p>	<p>supranta (parodo, pasako) sąvokas: mažesnis, mažiausias, didžiausias; lygina dvi daiktų grupes (nuosekliai uždėdamas vieną daiktą ant kito, pridėdamas vieną daiktą prie kito, vartoja kalboje žodžius: tiek kiek, po lygiai, tiek pat, daugiau, mažiau); orientuojasi erdvėje, supranta sąvokas „ant“, „po“, „aukštai“, „žemai“; orientuojasi laike (pavadina paros dalis: diena, naktis, rytas, vakaras); apie daiktų dydį (pagal ilgį, aukštį, plotį, didumą lygina labai skirtingus ir vienodus daiktus; vartoja dydį apibūdinančias sąvokas: ilgas, trumpas, tokio pat ilgio); apie daiktų formą (kampuoti, rieda, pilnaviduriai, lytėjimo ir regėjimo pojūčiais atskiria ir pavadina apskritas ir</p>	<p>kaitalioja daiktų grupių kiekio santykį (lygybė ir nelygybė) ir jį įvardija skaičiumi; atskaičiuoja: atskiria mažesnį kiekį nuo didesnio, skaičiuoja kelintiniais skaitvardžiais, suvokia skaitmens ir kiekio ryšį; ieško geometrinių figūrų bendrų požymių, pažįsta aplinkos daiktų formas; lygina geometrines figūras, siekdami išskirti struktūrinius elementus: kampus, kraštines, jų kiekį; klasifikuoja, įvardindami jų bendrus požymius; suranda įvairių daiktų esminius dydžių požymius ir jų skirtumus; diferencijuoja kelių daiktų didį pagal įvairius matmenis, nustato jų ryšius; suvokia lyginamąjį vertinimą (ilgesnis, ilgiausias) didėjimo ir mažėjimo tvarka);</p>	<p>atlikdamas veiksmus su daiktais, suvokia kiekvieno skaičiaus sandarą iš vienetų: 5 – tai 1,1,1,1,1, ar mažesnių skaičių: 5 – tai 2+3; skaičiuoja vartodami kelintinius skaitvardžius; atlieka monetų keitimo operacijas iki 10 centų vertės; pažįsta skaitmenis nuo 0 iki 9; pasako, kuo skiriasi raidės ir skaitmenys, kuo panašūs; žaisdami žaidimus, mokosi pažymėti skaičių atitinkamu skaitmeniu; pasivaikščiojimų metu pastebi skaitmenis aplinkoje: namų, autobusų numeriai, kainos, darbo valandos ir pan.; dekoruoja užrašytus skaitmenis; patys bando juos pavaizduoti panaudodami įvairias medžiagas: plastiliną, tešlą, popierių ir pan.; moka parašyti</p>
--	---	--	---	--

<p>iš dviejų spalvų tos pačios rūšies daiktų atneša prašomą daiktą; pirštukais parodo kiek metukų; žaidžia su vienas į kitą įdedamais indeliais; tokios pat spalvos ar formos daiktus sudeda į atskiras dėžutes; stato bokštelius, naudodami įvairaus dydžio kaladėles; deda daiktus į jų vietas; dėlioja daiktus eilute, ratu.</p>	<p>iš įvairių figūrų ir detalių; žaidžia su įvairios formos ir dydžio statybine medžiaga: deda plyteles viena ant kitos; dėlioja detales kombinuotai; daro paprastus perdengimus; jungia detales pagal pasirinktą spalvą; jungia detales įvairiomis nesudėtingomis formomis (eglutė, namelis ir kt.).</p>	<p>kvadratinės formas); pažįsta ir pavadina daiktų spalvą (pagrindines spalvas: raudona, geltona, žalia, mėlyna, balta ir juoda); atlieka veiksmus su daiktais (randa vienodus paveikslėlius, tokio pat margumo juostą, pastebi daiktui būdingus požymius- didelis, raudonas, apvalus ir kt.); atpažįsta įvairias formas gamtoje; žaidžia vaizduotės žaidimus „Panašu į ...“; atranda daiktų pėdsakų žymes: ratų, pėdų, letenų, geometrinių figūrų pėdsakus smėlyje, sniege; žaisdami žaidimus grupuoja figūras pagal formą, spalvas, dydį; dėlioja figūras didėjimo ir mažėjimo tvarka.</p>	<p>mokosi skirti dešinę ir kairę ranką, nustato ir pavadina kryptis nuo savęs: pirmyn, atgal, kairėn, dešinėn, aukštyn, žemyn); jaučia judėjimo kryptį (į dešinę-kairę, į priekį-atgal, į viršų-apačią); suvokia ir pavadina daiktų padėtį erdvėje (ant, po, už, šalia, virš, aukštai, žemai, toliau, arčiau); pavadina metų laikus; susipažįsta su trijų parų (vakar, šiandien, rytoj) nuoseklia kaita; tam tikras laiko kategorijas išreiškia žodžiais: seniai, greitai, tuoj, vėliau ir kt.</p>	<p>skaitmenis nuo 0 iki 10; matuoja ilgį, plotį, aukštį, naudodant įvairaus didumo sąlyginius matavimus; teisingai įvardina geometrines formas; randa aplinkoje atitinkamos formos daiktų; grupuoja įvairiaspalves, skirtingo dydžio figūras pagal formą; plėtoja laiko vaizdinius: aiškinasi laiko tėkmės, negrįžtamumo kaitos, tempo ir periodiškumo galimybes; suvokia praeitį, dabartį ir ateitį; ugdomi laiko pojūtį; aiškinasi laiko sistemą; mokosi suvokti laiko atkarpas; naudoja laiko sąvokas bendraudami; stebi laiko ir gamtos reiškinių ryšį; pavadina savaitės dienas iš eilės.</p>
---	---	--	--	--

11. TYRINĖJIMAS

Tyrinėjimas – tai procesas, kai atidžiai žiūrint, klausant, uodžiant, liečiant, klausinėjant, **ieškant informacijos** įvairiuose šaltiniuose sužinoma apie gyvosios ir negyvosios gamtos objektus bei reiškinius, žmogaus sukurtus daiktus, žmonių gyvenimą.

Tyrinėjimas apima ir bandymus (eksperimentus), kai keičiame daiktus ar medžiagas, aplinkos sąlygas, pvz., kai išardome ir sudedame kitaip, kai tirpiname, šildome, šaldome medžiagas, kai sodiname augalus ir stebime, kaip jų augimą veikia šviesa, laistymas ir pan.

Tyrinėjimas apibūdinamas kaip:

- **smalsumas**, domėjimasis, noras pažinti, išsiaiškinti kas ir kodėl vyksta;
- **gebėjimai kelti problemas**, klausimus ir tyrinėjimo tikslus, numatyti (spėti) laukiamus tyrinėjimo rezultatus;
- **gebėjimas numatyti** kaip tyrinės ir pasirinkti priemones;
- **gebėjimas apmąstyti** tyrinėjimo rezultatus, juos aptarti ir padaryti išvadas;
- tyrinėjimo žingsnių, **saugaus tyrinėjimo taisyklių žinojimas** ir supratimas.

Tyrinėjimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- domėjimasis supančia aplinka,
- tyrinėjimas pasinaudojant įvairiais pojūčiais,
- atrastų, sužinotų dalykų aptarimas.

	Žingsniai	Tyrinėjimo srities pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Stengiasi pamatyti, išgirsti, paliesti, paimiti, paragauti žaislus ir kitus daiktus. • Reaguoja į tai, kas vyksta aplinkui, bando dalyvauti (mimika, judesiai, garsai).
	2-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Stengiasi išbandyti žaislus ar daiktus, stebi, kas vyksta aplinkui, rodo kitiems, ką pavyko padaryti. • Mėgsta žaisti slėpynių. Patikusį veiksma prašo pakartoti daug kartų.
	3-iasis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Atsargiai elgiasi su nepažįstamais daiktais ir medžiagomis, tačiau rodo susidomėjimą, bando aiškintis, kas tai yra, kaip ir kodėl tai veikia, vyksta.
4–6 metai	4-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pats pasirenka žaidimui ar kitai veiklai reikalingus daiktus ir medžiagas, paaiškina, kodėl pasirinko. • Žaisdamas tyrinėja, išbando daiktus bei medžiagas (pvz., plaukia ar skęsta, rieda ar sukasi ratu, tinka daiktai vienas prie kito, ar ne ir pan.).
	5-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Geba suvokti ryšį tarp to, kaip daiktas padarytas ir jo paskirties (pvz., ratai yra apvalūs, nes mašinos paskirtis yra judėti). • Domisi medžiagomis, iš kurių padaryti daiktai, ir jų savybėmis. Suvokia medžiagas, iš kurios padarytas daiktas, pasirinkimo tikslumą (pvz., kodėl mašinos korpusas iš metalo, o padangos iš gumos). • Paaškina, kad su nežinomais daiktais ir medžiagomis reikia elgtis atsargiai, stengiasi taip daryti.

		<ul style="list-style-type: none"> • Išskiria akivaizdžius daiktų, medžiagų, gyvūnų, augalų bruožus, savybes, kalbėdami apie tai kartais susieja skirtingus pastebėjimus.
	6-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Domisi aplinka, mėgsta stebėti, kaip auga augalai, kaip elgiasi gyvūnai, noriai atlieka paprastus bandymus, tyrinėja, iš kokių medžiagų padaryti daiktai, kur jie naudojami. • Samprotauja apie tai, ką atrado, sužinojo, kelia tolesnius klausimus, siūlo idėjas, ką dar galima būtų tyrinėti. • Domisi, kaip seniau gyveno žmonės, kaip žmonės gyvena kitose šalyse. • Aktyviai tyrinėdami aplinką demonstruoja vis didėjančią kūno kontrolę, tinkamai pasitelkia visus pojūčius, savo galimybėms išplėsti pasitelkia įrankius ir kitas priemones (pvz., lupą, mikroskopą). • Su suaugusiais ar kitais vaikais aptaria nesudėtingų stebėjimų, bandymų ar konstravimo planus, numato rezultatą, mokosi pavaizduoti juos nesudėtingose lentelėse, diagramose, išradingai, kūrybiškai pristato savo tyrinėjimus ir kitus darbus. • Stebėdamas fotografijas aiškinasi, kuo yra panašūs su savo artimaisiais, kuo skiriasi nuo jų. • Lygina daiktus, medžiagas, gyvūnus ir augalus, atsižvelgdamas į savybes, juos tikslingai grupuoja ir klasifikuoja.
	Vertybinė nuostata	Smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando, samprotauja.
	Esminis gebėjimas	Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus (stebėjimą, bandymą, klausinėjimą), mąsto ir samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė.
	7-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Domisi gamtinės aplinkos tyrinėjimais (stebėjimais, bandymais). Siūlo idėjas, ką norėtų tyrinėti, išbandyti, pasirenka tai, kas labiausiai domina. • Suaugusiojo padedamas numato, ką reikės atlikti, pasiūlo, kokias priemones ir kaip galima panaudoti tyrinėjant, stebi ar bando, aptaria ir daro išvadas. Tai, ką sužinojo tyrinėdamas, susieja su tuo, ką jau žinojo, išsako savo abejones ir ką dar norėtų sužinoti. • Suaugusiojo padedamas atlieka paprastus artimiausios socialinės aplinkos, žmonių gyvenimo, darbo, kūrybos tyrinėjimus (stebi, klausia, nupiešia, nufotografuoja, ieško informacijos įvairiuose šaltiniuose). • Tyrinėjimams naudoja skaitmenines technologijas (kompiuterį, mobilųjį telefoną, fotoaparatus ir kt.). • Tyrinėja susidomėjęs, atidžiai, stengiasi viską pastebėti. Samprotauja apie pastebėtas aplinkos objektų savybes, požymius, žmonių gyvenimo būdo bruožus, palygina, kritiškai vertina. • Atskiria dalis nuo visumos, sujungia dalis į visumą, sudaro sekas, grupuoja, klasifikuoja. Projektuoja, modeliuoja. • Tyrinėjimo rezultatus pavaizduoja piešiniu, nuotraukomis, nesudėtinga schema, pristato kitiems. Baigęs tyrinėjimą, aptaria, kaip pavyko viską atlikti, ką galima buvo daryti kitaip. • Stebėdamas ar vykdydamas bandymą stengiasi viską atlikti tvarkingai, laikytis sutartų taisyklių. Paaškina, kad gamtą ar socialinę aplinką tyrinėti reikia atsargiai, nežalojant, neniokojant, nurodo, ko reikia saugotis gamtoje (neragauti

nepažįstamų vaisių, uogų, neimti į rankas vabzdžių ir t. t.), buityje, gatvėje.

VAIKŲ VEIKLA IR UGDYMO GAIRĖS

Pasiiekimų sritis: tyrinėjimas				
1-2 metai	2-3 metai	3-4 metai	4-5 metai	5-6 metai
<p>Natūraliai susidariusiose ir suaugusiojo parengtose situacijose lavina uoslės ir skonio suvokimą; tyrinėja įvairius daiktus esančius aplinkoje; domisi, žiūrinėja, atlieka įvairius veiksmus su naujais aplinkoje atsiradusiais daiktais; tyrinėja paviršiaus savybes: šaltas, šiltas, švelnus, šiurkštus, gruoblėtas, apskritas, kamuotas, spalvotas. žaidžia su smėliu, vandeniui, sniegu (atsižvelgiant į metų laiką). ragauja, uodžia, liečia ir bando suprasti sąvokas: saldus-sūrus, šaltas-karštas, švelnus-šiurkštus ir</p>	<p>Stebi savo aplinkoje įvairius daiktus, jais naudojami, tyrinėja; eksperimentuoja savo pojūčiais, tyrinėja aplinką: įsiklauso, įsižiūri, uodžia, liečia, ragauja, stebi atsiradimą, pokyčius. apibūdina orą: šalta, šilta, karšta, lyja, sninga ir kt.; patiria vandens būklės pasikeitimus; suaugusiojo padedami pasigamina įvairių lipdymo masių (sūrios tešlos, modelino ir pan.) mažiau įprastais daiktais, padedančiais suvokti kai kuriuos reiškinius: veidrodžiu, padidinamuoju stiklu ir</p>	<p>Ilgesnį laiką kryptingai stebi įdomesnius reiškinius, pavadina, apibūdina, skaičiuoja, matuoja, gretina, lygina, grupuoja; tyrinėja daiktui ar daiktų grupei būdingus požymius ir juos įvardija; tyrinėja pojūčiais ir atpažįsta medžiagą iš kurios pagamintas daiktas: medinis, keraminis, odinis, lininis, plastmasinis, geležinis ir t.t.; sužino priešybių ryšius: šilta- šalta, daug- mažai, diena- naktis ir t.t.; mokosi skirti visumos ir dalies santykius: žmogus ir jo veidas, juostos raštas ir jo elementai ir pan. bando eksperimentuoti:</p>	<p>Eksperimentuoja, išmėgina naujus būdus ir technologijas; tyrinėja daiktus, apibūdina iš ko jie pagaminti, kokia jų paskirtis; lygina, grupuoja, klasifikuoja; pratinasi "užrašyti" stebėjimo, tyrinėjimo rezultatus simboliais, paveikslėliais; sudaro planą, žemėlapi, „rašo“ savo gyvenimo istoriją; skirsto daiktus pagal paskirtį: vartojami maistui, skirti darbui ir pan. sudaro daiktų grupes pagal pasirinktą ar nurodytą požymį.</p>	<p>Išbando techninius pasaulio pažinimo būdus – ką nors sujungia (suklijuoja, suneria, supina ir kt.), atskiria (atplėšia, nukerpa, nupjauna, išardo), matuoja; atlieka problemines užduotis, tyrinėja techninius atradimus: prietaisų galimybes, energiją, žaidžia kompiuteriais, klausosi muzikos; atranda naujų kūno judėjimo galimybių; pajunta kokių kūno dalių judesiai pakeičia kūno formą; bando perprasti nuoseklumo ryšius: paros dalių kaita, buities darbų ritualai, kalendorinių</p>

pan.	pan.	pila vandenį ant smėlio, stebi kaip jis susigeria; žiemą atsineša į grupę sniego ar ledo ir stebi kaip jis tirpsta; veiklai panaudoja įvairius įrankius bei priemones: žirkles, klijus, atsuktuvą, plaktuką, liniuotę ir kt.		švenčių pasikartojimas, augalo, gyvūno, žmogaus augimo (vystymosi) stadijų kaita.
------	------	--	--	---

12. MOKĖJIMAS MOKYTIS

Mokėjimas mokytis ikimokykliniame amžiuje suprantamas kaip noras ko nors išmokyti ir atkaklus to tikslo siekimas.

Tai **gebėjimas išsikelti** mokymosi ar kitos veiklos **tikslus**, planuoti, kaip jų bus siekiama, pasirinkti tinkamus veikimo būdus, apmąstyti, kaip sekėsi ir kokie veiklos ar mokymosi rezultatai, kokie tolesni tikslai.

Mokėjimo mokytis srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- numatymas, ko nori išmokyti,
- aktyvus mokymasis,
- gebėjimas apmąstyti, ko išmoko.

	Žingsniai	Mokėjimo mokytis srities pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Reaguoja į kalbinimą, mimiką, žaislus, daiktus. Stebi ir susitapatina, mėgdžioja, siekia išgauti tą patį rezultatą. Pradedą tyrinėti žaislus ir daiktus visais pojūčiais.
	2-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Nori naujų įspūdžių, todėl aktyviai domisi aplinkos daiktais, juda, norėdamas paimti, pasiekti, išbandyti žaislus ar daiktus. Stebi ir mėgdžioja, klausia. • Patraukia, pastumia, paridena, įdeda daiktus ir stebi, kas vyksta, bando pakartoti pavykusį veiksmą. Stebi, mėgdžioja, klausia.
	3-iasis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Veikia spontaniškai ir tikėdamasis tam tikro rezultato • Klausia, kaip kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando. Modeliuoja veiksmus ir siužetinio žaidimo epizodus. • Džiaugiasi tuo, ko išmoko.

4–6 metai	4-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako, parodo, ką nori išmolti. • Mėgsta kūrybiškai žaisti, veikti, siūlo žaidimų ir veiklos idėjas, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti, pastebi ir komentuoja padarinius. • Pasako, ką veikė ir ką išmoko.
	5-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Norėdamas ką nors išmolti, pasako, ko nežino ar dėl ko abejoja. • Drąsiai spėja, bando, klysta ir taiso klaidas, klauso, ką sako kiti, pasitikslina. • Aptaria padarytus darbus, planuoja, ką darys toliau, spėlioja, kas atsitiks, jeigu...
	6-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Kalba apie tai, ką norėtų išmolti, ką darys, kad išmoktų, numato, ką veiks toliau, kai išmoks. Laiko save tikru mokiniu, atradėju. • Drąsiai ieško atsakymų į klausimus, rodo iniciatyvą iškeldamas ir sprenddamas problemas. Išsiaiškina, kokios informacijos reikia, randa reikiamą informaciją įvairiuose šaltiniuose, pvz., enciklopedijose, žinyuose. Siūlo ir jungia idėjas bei strategijas joms įgyvendinti. • Pasako, ką jau išmoko, ko dar mokosi, paaiškina, kaip mokėsi, kaip mokysis toliau.
Vertybinių nuostata		Noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ką išmoko.
Esminis gebėjimas		Mokosi žaisdamas, stebėdamas kitus vaikus ir suaugusiuosius, klausinėdamas, ieškodamas informacijos, išbandydamas, sprenddamas problemas, kurdamas, įvaldo kai kuriuos mokymosi būdus, pradeda suprasti mokymosi procesą.
	7-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Samprotauja apie mokymąsi mokykloje, išsako savo požiūrį į mokymąsi, jo prasmę. • Kelia nesudėtingus mokymosi tikslus ir numato, kaip jų sieks, samprotauja apie tai, kaip pavyko. • Kalba apie tai, kad daug sužinoti ir daug ko išmolti apie žmones, daiktus, gamtą galima klausinėjant, stebint aplinką, iš spaudos ir knygų, enciklopedijų, interneto, TV ir kt. • Savarankiškai susiranda nesudėtingą informaciją, klausinėja draugus, suaugusiuosius, kai reikia, prašo suaugusiųjų pagalbos. • Siūlo idėjas, ko ir kaip galima būtų mokytis kartu, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti. Mokosi iš kitų.

VAIKŲ VEIKLA IR UGDYMO GAIRĖS

Pasiekimų sritis: mokėjimas mokytis				
1-2 metai	2-3 metai	3-4 metai	4-5 metai	5-6 metai

<p>Sutelkia dėmesį į žaislus, daiktus, žmones, reaguoja kūno judesiais, mimika, garsais, šypsena; stebi ir kartoja garsus, judesius; žaislus deda į burną, ima, meta, perima iš rankos į ranką, barškina, padaužo; juda norėdami ką nors pasiekti, pajudinti, pabandyti; kelis kartus iš eilės nori žiūrėti, išgirsti tą pačią, skaitomą pasaką, dainą, filmuką; kartoja suaugusiųjų, vyresniųjų ar bendraamžių veiksmus.</p>	<p>Varto knygeles, enciklopedijas, žiūri nuotraukas, paveikslus. moka veikti įsivaizduojamoje situacijoje; žaidimų ir inscenizacijų siužetus kartoja tol, kol įdomu; ridena spalvotus rutuliukus, paskui surenka juos ir sudeda į tokios pačios spalvos dėžutes; daug kartų kartoja veiksmą, kol sulaukia rezultato; sugalvoja ir žaidžia siužetus su žaislais, kviečia aplinkinius pažaisti kartu; surenka dviejų dalių žaislus (kiaušinius, statinaites, dėžutes).</p>	<p>Mėgdžioja suaugusiojo kalbą, veiksmus, žaidimą kartoja keletą kartu; klausia, kaip ir kodėl kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando; dėlioja dėliones, statyto „namus“, bokštus, konstruoja; atrenka daiktus, žaislus pagal spalvą, dydį, formą, garsą; imasi įvairių suaugusiųjų darbų, padeda tvarkyti, valyti, padengti stalą.</p>	<p>Atrenka daiktus, žaislus, paveikslėlius pagal du nurodytus kriterijus; grupuoja kelių rūšių daiktus; žaidžia ir stengiasi įtraukti kitus į vissudėtingesnio siužeto žaidimus; sugalvoja naujus veikėjus, veiksmus; ieško informacijos rūpimais klausimais.</p>	<p>Padedant suaugusiajam tyrinėja žemėlapius; klausosi skaitomų informacinių tekstų; klausinėja suaugusiųjų ir bendraamžių, ieško atsakymų į rūpimus klausimus; sudarinėja gamtos objektų ir reiškinių stebėjimo kalendorius, aptaria rezultatus, formuluoja išvadas.</p>
---	--	--	---	---

IV. KOMUNIKAVIMO KOMPETENCIJA

Uždaviniai:

- Skatinti vaiko norą domėtis kitais žmonėmis, nusiteikti bendravimui, skatinti kasdienį bendravimą.
- Ugdyti vaiko pagarbą gimtajam žodžiui ir tautos kultūrai, padėti suvokti save kaip tautos kultūros puoselėtoją.
- Tenkinti vaiko norą bendrauti ir pažinti pasaulį.
- Sudaryti sąlygas ir pratinti naudotis kalba kaip universalios saviraiškos priemone – ugdyti vaiko gebėjimus reikšti mintis, jausmus, pasakoti patirtus įspūdžius, reikšti savo nuomonę.
- Sudaryti sąlygas klausytis ir girdėti įvairius aplinkos garsus ir įvairaus stiliaus tekstus.
- Skatinti vaiko norą pasakoti, klausinėti, atsakinėti, deklamuoti, žaisti žodžiais, taisyklingai tarti garsus.
- Sužadinti vaikų domėjimąsi knyga, sudominti grafiniiais simboliais, skatinti domėtis skaitymu ir rašymu.

- Pratinti įsiklausyti į draugo, pedagogo kalbą, išgirsti pateikiamą informaciją, pajusti kalbėtojo emocijas.
- Skatinti vaiką įvairiomis priemonėmis išreikšti savo kūrybiškumą.
- Ugdyti vaiko sakytinę kalbą, intuityviai perimti lietuvių kalbos etninį paveldą.

Ugdymo gairės:

- Sudaromos tinkamos sąlygos kalbiniam vaiko aktyvumui, siekiama malonaus ir naudingo bendravimo.
- Kalbamasi su vaikais individualiai jiems žaidžiant ar ką nors veikiant grupelėmis, nuolat atkreipiamas dėmesys į vaiko jausmus, išgyvenimus, įspūdžius.
- Pedagogas kalba aiškiai, taisyklingai, turtinga ir vaizdinga kalba.
- Sudaromos sąlygos įvairiems žaidimams žaisti, siekiama, kad ugdytiniai įgytų pagrindinius bendravimo įgūdžius.
- Organizuojami pasivaikščiavimai, išvykos, ekskursijos. Jų tikslas - praturtinti vaikų vaizdinius.
- Glaudžiai bendradarbiaujama su kitais pedagogais ir tėvais.
- Sistemingai pastebimi vaiko kalbos pokyčiai ir nuolat skatinama pažanga.

13. SAKY TINĖ KALBA

Sakytinė kalba – tai pagrindinė **žmonių bendravimo priemonė**.

Ja išsakomi norai, reikalavimai, prašymai, emocijos, jausmai ir kt. Kalbėdamiesi gauname ir perduodame informaciją, samprotaujame, darome išvadas, žodžiai padeda įsiminti ir saugoti žinias apie pasaulį. **Vaiko sakytinė kalba** – tai vaiko **klausymas ir kalbėjimas**. Klausydamas ir kalbėdamas vaikas pratinasi išgirsti ir suprasti, ką sako kitas, mokosi kalbėti pats.

Sakytinės kalbos srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- aplinkinių kalbėjimo, skaitymo klausymasis,
- kalbėjimo atpažinimas ir supratimas,
- natūralus vaiko kalbėjimas su suaugusiais ir vaikais apie savo patirtį ir išgyvenimus,
- vaiko kalbėjimas su suaugusiais ir vaikais apie supančią aplinką, jos objektus, įvykius,
- kalbėjimas laikantis perprastų kalbos taisyklių,
- tautosakos ir grožinės literatūros kūrinėlių deklamavimas, sekimas, pasakojimas.

	Žingsniai	Sakytinės kalbos srities pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	Klausymas <ul style="list-style-type: none"> • Įdėmiai klausosi suaugusiojo. Skiria griežtą ir malonų kalbinančio suaugusiojo toną. • Supranta elementarius kalbinančiojo klausimus ir prašymus. Atpažįsta artimiausios aplinkos garsus. Džiaugiasi įvairiais garsais ir ritmais. Supranta savo ir artimųjų vardus, artimiausios aplinkos daiktų ir reiškinių pavadinimus. Supranta

		<p>veiksmų pavadinimus, geba veiksmams atsakyti į klausimus.</p> <p>Kalbėjimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Komunikavimui vartoja įvairius garsus ir judesius: daug čiauška, kartoja, mėgdžioja jam tariamus garsus ir skiemenis. • Vartoja kelis trumpus žodelius objektams, veiksmams įvardyti, norams išsakyti, palydi juos judesiu.
	2-asis žingsnis	<p>Klausymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausosi ir kalba, mimika, gestais reaguoja į suaugusiųjų ir vaikų kalbėjimą. • Supranta vaikų ir suaugusiųjų kalbą apie artimiausios aplinkos objektus, reiškinius, santykius, nesudėtingus trumpus tekstukus: žaidimus, eilėraštkus, pasakas, pasakojimus, su dienvotvarke susijusius paaiškinimus, prašymus, paprastus klausimus. Supranta ir greitai mokosi paprastų naujų žodžių. Išklauso ir supranta du vienas po kito išsakomus prašymus, kvietimus. <p>Kalbėjimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Noriai dalyvauja pokalbiuose. Mėgdžiojimu, žodelių pakartojimais, veiksmams, mimika ir pantomima dalyvauja paprastuose žodiniuose žaidimuose. • Dviejų trijų žodžių sakiniams kalba apie tai, ką mato ir girdi, kas atsitiko, ko nori. • Suaugusiojo padedamas kartoja girdėtus trumpus kūrinėlius.
	3-iasis žingsnis	<p>Klausymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausosi skaitomų ir pasakojamų kūrinėlių, naujų žodžių. • Išklauso, supranta ir reaguoja į kelis vienas paskui kitą sekančius prašymus, siūlymus, patarimus. <p>Kalbėjimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • 3–4 žodžių sakiniams kalba ir klausinėja apie save, savo norus, poreikius, išgyvenimus. Pradedama mėgdžioti suaugusiųjų kalbėseną. Sako „ačiū“, „prašau“. • Kalba ir klausinėja apie tai, ką matė ir girdėjo, apie aplinkos objektus, jų savybes, įvykius, net jei jų dabar ir nemato. Domisi laidomis, animaciniais filmais vaikams, kalba apie juos. Vienu ar keliais žodžiais atsako į elementarius klausimus. • Kalba kelių žodžių sakiniams, žodžius derina pagal giminę, skaičių, linksnį. • Kartu su suaugusiuoju deklamuoja eilėraštkus, užbaigia žinomas pasakas, eilėraštkius.
4–6 metai	4-asis žingsnis	<p>Klausymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausosi aplinkinių pokalbių, sekamų, pasakojamų, skaitomų, deklamuojamų kūrinėlių literatūrine kalba, tarmiškai. • Pradedama išklaudyti, suprasti ir reaguoti į tai, ką jam sako, aiškina suaugusysis ar vaikas. Stengiasi suprasti kita kalba kalbančių vaikų norus, pasiūlymus. <p>Kalbėjimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kalba pats sau, kalba kitam, klausinėja, užkalbina, prašo, pašaukia, kartais laikydamasis elementarių kalbinio etiketo normų. Kalba, pasakoja apie tai, ką jaučia ir jautė, veikia ir veikė. Žaidžia garsais ir žodžiais, kuria naujus žodžius.

	<ul style="list-style-type: none"> • Kalba, pasakoja apie tai, ką mato ir matė, girdi ir girdėjo, ką sužinojo, suprato, vartodamas elementarius terminus, girdėtus naujus žodžius. • Kalbėdamas vartoja paprastos konstrukcijos gramatiškai taisyklingus sakinius. Taisyklingai taria daugumą gimtosios kalbos žodžių garsų. Padedant atpažįsta žodyje kelis atskirus garsus. • Deklamuoja trumpus eilėraščius, atkartoja trumpas pasakas ar apsakymus, pridėdamas savo žodžių, pasakojimą palydėdamas gestais ir mimika.
5-asis žingsnis	<p>Klausymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausosi įvairaus turinio tekstų (grožinių, publicistinių, enciklopedinių, informacinių) apie aplinką, įvairius įvykius, reiškinius, klausosi gyvai, įrašų. • Supranta sudėtingesnio turinio tekstus. Supranta, kad į jį kreipiamasi ar kalbama ne gimtąja kalba. <p>Kalbėjimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Natūraliai kitiems kalba apie tai, ką žino, veikia, ko nori, tikisi, nesupratus paaiškina, pakartoja. Kalbėdamas žiūri į akis. • Kalba, pasakoja apie tai, kas buvo nutikę, įvykę, tai siedamas su žmonėmis, tautos gyvenimu, gamtos reiškiniais. Vartoja įvairią techniką, transporto priemones bei prietaisus įvardijančius žodžius. Pasakoja, kalbasi apie matytus animacinius filmus, televizijos laidas, žaistus kompiuterinius žaidimus. Bando susikalbėti su kitakalbiu vaiku, pakartodamas jo kalbos vieną kitą žodį. • Laisvai kalba sudėtiniais sakiniais, žodžius į sakinius jungia laikydamasis perprastų kalbos taisyklių. Vartoja daugumą kalbos dalių (daiktavardžius, veiksmažodžius, būdvardžius,rieveiksnius, prielinksnius ir kt.). Išgirsta pirmą ir paskutinį garsą jo paties, tėvų, draugų vardažodžiuose, trumpuose žodžiuose. • Seka girdėtas ir savo sukurtas pasakas, kuria įvairias istorijas, eilėraštkus, inscenizuoja. Deklamuoja skaitomų pasakų eiliuotus intarpus.
6-asis žingsnis	<p>Klausymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausosi draugų ir savo kalbos įrašų, įvairių stilių tekstų, mįslių, erzinimų, pajuokavimų bendrine kalba ir tarme. • Supranta knygelės, pasakojimo, pokalbio turinį, įvykių eigą. Supranta pajuokavimus, dviprasmybes, frazeologizmus, perkeltinę žodžių prasmę. Supranta artimiausioje aplinkoje vartojamus kitos kalbos žodžius. <p>Kalbėjimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kalba natūraliai, atsižvelgdamas į bendravimo situaciją, išsakydamas savo patirtį, norus, svajones, svarstymus, kalba apie problemų sprendimą, vartoja mandagumo bei vaizdingus žodžius (sinonimus, antonimus ir kt.), technologinius terminus (mikrofonas, pelė, klaviatūra ir kt.). Bando susikalbėti su kitakalbiu vaiku, suaugusiuoju. Garsiai svarsto savo planuojamos veiklos eigą, praneša apie tai draugui, grupei draugų, visai grupei. Klausinėja apie tai, kas išgirsta, matyta, sugalvota, pajausta. • Pasakoja, kalba apie aplinką, gamtos reiškinius, techniką, įvardydamas įvairias detales, savybes, būsenas, vartodamas naujai išgirstus sudėtingesnės sandaros žodžius.

		<ul style="list-style-type: none"> • Kalba taisyklingais sudėtingais sakiniais, vartoja pagrindines kalbos dalis. Išgirsta žodžius, kurie panašiai skamba, bet turi skirtingą reikšmę. Išgirsta pirmą, paskutinį ir žodžio viduryje esančius garsus. Skiria gimtosios kalbos žodžius nuo išgirstų kitos kalbos žodžių. • Komentuoja meno kūrinius, atpasakoja pasakas, padavimus, apsakymus, matytus ir girdėtus per įvairias skaitmenines laikmenas (TV, DVD, CD). Kuria ir pasakoja įvairius tekstus, mįsles, humoristines istorijas, deklamuoja savo sukurtus kūrinius, žaidžia prasmingais ir beprasmybiškais žodžiais, bando juokauti, kalba „ateivių“ kalbomis, „užsienio“ kalbomis. Keičia balso stiprumą, kalbėjimo tempą, intonacijas ir kt.
Vertybinių nuostatų		Nusiteikęs išklausti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį kalba.
Esminis gebėjimas		Klausosi ir supranta kitų kalbėjimą, kalba su suaugusiais ir vaikais, natūraliai, laisvai išreiškdamas savo išgyvenimus, patirtį, mintis, intuityviai jį kalbos grožį.
7-asis žingsnis	<p>Klausymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nepertraukdamas klausosi draugų ir suaugusiųjų kalbos, pasakojimų, samprotavimų, komentarų, instrukcijų bendraujant, planuojant veiklą, veikiant. Klausosi TV ir radijo laidų vaikams. • Klausosi ir supranta perkeltines kalbėjimo prasmes: dviprasmybes, absurdiškumą, humorą, fantazijas, palyginimus, žodžių daugiareikšmiškumą. • Išklauso ir supranta 3–4 dalių verbalinę instrukciją. • Supranta, kad kūrinys turi pradžią, pabaigą, vidurį, kad jame veikia skirtingi veikėjai, kad yra tam tikra veiksmo vieta. • Suvokia pokalbio, pasakojimo, skaitomo kūrinio eigą. <p>Kalbėjimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kalba, pasakoja apie tai, kas patirta (nutikimus, susitikimus, įspūdžius, veiklą) įvykių eilės seka. Kalbasi apie tai, ką norėtų patirti, išgirsti, pamatyti, veikti. Paaiškina konflikto, nesutarimo esmę, svarsto, tariasi. Nusako žaidimo, veiklos taisykles. • Pasakoja kelių įvykių istorijas, pasakojimą palydi pantomima. • Kalbasi apie spaudinių iliustracijas, fotoalbumų nuotraukas, skelbimus, simbolius gatvėse, paruoštas ir kt., apibūdina, aiškina. • Pagal taisykles kalbasi telefonu. • Taisyklingai vartoja įvairias konstatuojamųjų ir klausiamųjų sakinių formas (kada, kur, kaip ir kt.). Kuria naujus žodžius pagal perprastas žodžių darybos taisykles. Išgirsta visus garsus žodyje ir pasako juos eilės tvarka. • Girdėtų kūrinių kalbinės raidos elementus vartoja pokalbiuose, svarstymuose, erziniuose ir kt. Atpasakodamas kūrinį, vartoja įprastus kūrinio pradžia ar pabaigai posakius. Deklamuoja modernius eilėraščius. • Žaidžia kalba – rimais, ritmais, kuria naujus žodžius. 	

VAIKŲ VEIKLA IR UGDYMO GAIRĖS

Pasiekimų sritis: sakytinė kalba				
1-2 metai	2-3 metai	3-4 metai	4-5 metai	5-6 metai
<p>Atlieka veiksmus žaidimų ir įvairios veiklos metu pagal veiksmų pavadinimus (paridenk, nuimk, atidaryk, sėsk, atnešk, einam ir t.t.); mėgdžioja dažnai girdimus žodžius, garsus; moka klausytis, reaguoja į kalbos intonaciją; klausosi trumpų pasakų ir pasakojimų; klausosi smulkiosios tautosakos įrašų, paukščių balsų pamėgdžiojimų, gamtos garsų; klausosi skaitomos ar sekamos pasakėlės imituoja veikėjų veiksmus; susipažįsta su įvairiomis kalbomis: žmonių, paukščių, žvėrelių, spalvų, garsų, linijų, judesių, mimikos.</p>	<p>Pasako savo ir kitų vardus, keletą pažįstamų gyvūnų ir augalų pavadinimus; savo kalboje vartoja kai kuriuos įvardžius (aš, tu, mes); parodo paveikslėlyje, pasako žodžius, reiškiančius žmonių, kurie skiriasi amžiumi, lytimi, pavadinimus (mergaitė, berniukas, senelė, senelis, sesuo, brolis); skiria ir pavadina daiktų ypatybe (švarus, murzinas, skanus, saldus, kietas ir t.t.); supranta prieveiksmius (smarkiai, greitai, aukštai, žemai, gražiai), būdvardžius (didelis, mažas, geras, blogas, skanus); kelių žodžių sakiniiais pasakoja, kas pavaizduota</p>	<p>Klausosi tautosakos, grožinės literatūros kūrinių; emociškai suvokia kūrinių turinį, vaizdingumą, išgyvena dėl veikėjų likimų; inscenizuoja nesudėtingą siužetą; žiūrinėja iliustruotas knygeles, pagal piešinius atpažįsta girdėtus kūrinius; išmoksta skaičiuočių, paukščių balsų pamėgdžiojimų, moka įminti keletą mįslių, deklamuoja trumpus eilėraštkus, deklamuodami suvokia eilėraščių prasmę, deklamuoja emociškai, raiškiai, neskubėdami; atpasakoja trumpus kūrinius, kartodami atskiras teksto frazes; kalbasi su pačiu savimi</p>	<p>Klausosi sekamų pasakų, sakmių, padavimų, skaitomų grožinės ir pažintinės literatūros kūrinių, deklamuojamų eilėraščių, patarlių, priežodžių, greitakalbių; įsiklauso ir išskiria atskirus garsus; inscenizuoja skaityto kūrinių turinį, piešia jo tematika; kalba taisyklingai, prasmingai, raiškiai; kalba, ką veikia dabar (ką piešia, žaidžia, ką daro ir kt.); pakartoja, pasako kitaip, jei kitas nesuprato; kalba su keliais vaikais iš karto; įvardija dažnai matomus objektus, jų savybes, dažnai atliekamus veiksmus,</p>	<p>Pasakoja pagal pateikta planą; naudoja įvairių rūšių sakinius; pastebi savo ir draugo kalbos klaidas, jas taiso; kuria savo knygas; ugdo kalbinio bendravimo kultūrą, gausina žodyną; vartoja sinonimus; aiškinasi perkeltinės prasmės žodžius; pasako palyginimų prasmę; teisingai vartoja apibendrinamuosius žodžius; tikslina garsų tarimą; vartoja bendrinės kalbos žodžius; deklamuoja atmintinai eilėraščių; bendrauja, ieško ryšio su kitais žmonėmis: kartu kuria, fantazuoja,</p>

	<p>paveikslėlyje; kartoją skaitomus pamėgdžiojimus, erzinimus, žaidinimus, trumpus eilėraščius; kalba trijų žodžių sakiniais; pasako ką veikia, ką mato; kalbasi su vienu ir keliais draugais; atsakinėja į pateikiamus klausimus, klausinėja pats; klausosi sekamų pasakų, skaitomų grožinės literatūros kūrinėlių, grupės draugų.</p>	<p>veikiant, žaidžiant, dirbant: komentuoja, ką padaręs, ką nupiešęs ir kt.; klausinėja, užkalbina, prašo, pašaukia; pasakoja apie žaislus, žaidimus, žmones, gyvūnus, savo šios dienos išgyvenimus; vartoja įvairius daiktavardžių linksnius, veiksmažodžių laikus; vartoja prielinksnius ant, po, už, su, be; atlieka užduotis, koreguojančias kalbos sutrikimus; atlikdamas specialius pratimus lavina artikuliacijos aparatą; žaidžia vaidmeninius žaidimus, pritaiko kalbą pasirinktam vaidmeniui; išvykų metu stengiasi pajauti gamtos kalbą, susijusią su metų laikų požymių kaita: čiurlena upelis, tirpsta varvekliai, čiulba paukščiai, kaukia vėjas, ošia miškas ir t.t.; kalbasi su grupės draugais, pedagogais,</p>	<p>santykius tarp žmonių; pasakoja apie savo patirtį, išgyvenimus; seka girdėtas pasakas, kuria trumpus pasakojimus pagal paveikslą, atpasakoja matytus filmus, spektaklius; deklamuoja, vaidina, imituoja judesiais, mėgdžioja žodžiais, gestais, mimika; žaidžia žodžiais; įvairiai intonuoja, keičia sąskambius; taisyklingai taria beveik visus kalbos garsus; naudoja judesius nuotakai išreikšti; „kalba“ dailės priemonėmis; apibūdina jam žinomus daiktus, žaislus su kuriais žaidžia, drabužius, gyvūnus, maistą, veiksmus, parodo juos paveikslėlyje; išmoksta daiktų ir reiškinių pavadinimus, įvardija veiksmą, atskirų požymių pavadinimus;</p>	<p>sprendžia iškilusias problemas; bendroje veikloje svarsto, tariasi; kalbasi apie žmonių ryšius, santykius visuomenėje; keičiasi, dalijasi pažintine informacija; naudoja įvairias komunikacijos priemones; naudoja mimiką; žiūrinėja humoristinius paveikslius ir reiškia emocijas; pasako paveikslėlių neatitikimą tikrovei; atpasakoja matyto filmo, spektaklio siužetą; kuria numatomos veiklos planą: garsiai sako, ką mano daryti, kokiu nuoseklumu, kokias priemones pasirinks; pokalbių metu kalba apie tai, ką norėtų patirti, apie ką svajoja; mokosi atsakyti į klausimus žodžių junginiu, trumpu sakiniu; vartoja daiktavardžius, būdvardžius, skaitvardžius, įvardžius, jaustukus,</p>
--	--	--	--	---

		<p>pasakoja patirtus įspūdžius, kuria išgalvotas istorijas.</p>	<p>komentuoja, kaip supranta nežinomus žodžius, informacijos ieško klausinėdamas draugų, suaugusiųjų; įvairių veiklų metu mokosi panašios ir priešingos prasmės žodžių; aiškinasi žodžių prasmę, reikšmę, vartojimą; kuria naujus žodžius, ieško panašiai skambančių, besirimuojančių žodžių; atsako į klausimus, rišliai pasakoja; žaisdami nusako savo veiksmus, derina žaidimo siužetą su draugais t.t.; pasakoja pagal paveikslėlių serijas, savo piešinius, knygų iliustracijas; pasakoja apie savo mėgstamus kūrinius, žurnaliukus, TV laidas, herojus, bando argumentuoti savo pasirinkimus.</p>	<p>ištiktukus, funkcinus žodelius (ant, į, šalia, po, pas, prie, iš, su); klausydami pasakų, išsiaiškina retai vartojamų žodžių prasmę; kuria savas pasakas, stengiasi vartoti retesnius žodžius; pagal girdėtas pasakas kuria savo, keičia pabaigą, įvykių seką, veikėjus; žaidžia žodžių žaidimus: įvairiai juos intonuoja, įsiklauso į skambėjimą, kuria naujus žodžius; tinkamai išreiškia savo norus ir pageidavimus, kalba ramiu tonu, aiškiai, mandagiai; mokosi užkalbinti, paprašyti kitą žmogų; bando diskutuoti įvairiais klausimais; mokosi išklaudyti pašnekovą, išreikšti savo nuomonę.</p>
--	--	---	--	---

14. RAŠYTINĖ KALBA

Rašytinė kalba – tai vaiko rašymas ir skaitymas.

Ji perprantama natūralioje aplinkoje, savarankiškoje paties vaiko veikloje, atsiradus ar sužadinus poreikį kažką parašyti ir perskaityti. **Rašymas prasideda pirmomis vaiko braukomomis linijomis**, taškeliais, kraigalionėmis, atsitiktinai parašytais raidžių elementais, nukopijuotomis raidėmis. **Skaitymas** ikimokyklinio amžiaus vaikui – **tai simbolių, brėžinių prasmės suvokimas**, pirmųjų trumpų žodžių ir raidžių atpažinimas ir siejimas su garsais.

Skaitymo mokymosi sėkmę lemia vaiko įgudimas klausyti ir kalbėti bei jo gyvenimiška patirtis. Kad vaikas mokytųsi skaityti, jis nuolat skatinamas papasakoti apie savo keverzones, piešinėlius, knygų iliustracijas, imituoti skaitymą, pačiam skaitinėti ir pan.

Rašytinės kalbos srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- domėjimasis skaitymu, raidėmis, žodžiais bei įvairiais simboliais ir jų reikšmėmis,
- domėjimasis rašymu, raidžių bei žodžių rašinėjimas, įvairių simbolių braižymas ar piešimas,
- trumpų žodelių skaitymas.

	Žingsniai	Rašytinės kalbos srities pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	Skaitymas <ul style="list-style-type: none">• Vartinėja, žiūrinėja paveikslėlių knygeles, žiūrinėja paveikslėlius. Palankiai reaguoja į knygelių skaitymą (vartymą) kartu su suaugusiais. Rašymas <ul style="list-style-type: none">• Stebi rašančiuosius, domisi įvairiomis rašymo priemonėmis, brauko jomis įvairias linijas.
	2-asis žingsnis	Skaitymas <ul style="list-style-type: none">• Varto knygeles, žiūrinėja paveikslėlius, piršteliu juos rodo. Pradedą atpažinti jo mėgstamas knygeles, nori, kad jas jam paskaitytų. Kartais knygelę laiko taisyklingai. Reaguoja į skaitomą tekstą. Kreipia dėmesį į aplinkoje esančias raides, žodžius, simbolius. Rašymas <ul style="list-style-type: none">• Įvairiomis rašymo priemonėmis spontaniškai brauko popieriaus lape.
	3-iasis žingsnis	Skaitymas <ul style="list-style-type: none">• Varto knygeles, dėmesį skirdamas ne tik paveikslėliams, bet ir tekstui, prašydamas paskaityti. Geba sieti paveikslėlius su juose vaizduojamais konkrečiais daiktais, juos pavadina. Pradedą pažinti aplinkoje esančius simbolius. Rašymas <ul style="list-style-type: none">• Įvairiomis rašymo priemonėmis kraigloja vertikalias ir horizontalias linijas.

4–6 metai	4-asis žingsnis	<p>Skaitymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Domisi skaitymu. Vaizduoja, kad skaito knygą, kuri jam buvo skaityta. Skaito knygelių paveikslėlius, įvardija įvairių objektų ir veikėjų bruožus, veiksmus. Atkreipia dėmesį į raides, simbolius (grafinius vaizdus) aplinkoje, pradeda jais manipuliuoti įvairioje veikloje. <p>Rašymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Domisi ne tik įvairiomis rašymo priemonėmis, bet ir galimybe rašyti (planšetiniu kompiuteriu ir kt.) Keiverzonėse ir piešiniuose pasirodo realių raidžių elementai ir raidės. Raidėmis ir simboliais (grafiniais vaizdais) pradeda manipuliuoti įvairioje veikloje.
	5-asis žingsnis	<p>Skaitymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Domisi abėcėlės raidėmis. Pastebi žodžius, prasidedančius ta pačia raide. Supranta, kad kai kurios raidės turi savo pavadinimą ir specifinę grafinę raišką. Supranta aplinkoje matomų kai kurių spausdintų žodžių prasmę. • Sugalvoja pavadinimus paveikslėliams, knygelėms. Įvardija specifinius skaitomo teksto veikėjų bruožus. <p>Rašymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Domisi ir supranta skirtingų spaudinių funkcijas (kalendorius, valgiaraštis, reklama, bukletas ir pan.). • Kopijuoja raides, paprastus žodžius. „Iliustruoja“ pasakas, pasakojimus, istorijas, filmukus, iliustracijose parašydamas nukopijuotas raides, žodžius. Kuria ir gamina rankų darbo knygeles su elementariais nukopijuotais sakiniais, žodžiais, raidėmis. Braižo ir aiškina planus, schemas, grafikus. Bando rašyti raides, pradėdamas savo vardo raidėmis. (Planšetiniame kompiuteryje rašo savo vardą, trumpus žodelius.)
	6-asis žingsnis	<p>Skaitymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Domisi knygomis, įvairiais rašytiniais tekstais, supranta nesudėtingą jų siužetą, klausinėja. Pradeda suprasti ryšį tarp knygos teksto, iliustracijų ir asmeninės patirties. Žino keliolika abėcėlės raidžių. Supranta, kad garsas siejamas su raide, o raidės sudaro žodį. Pradeda skirti žodžius sudarančius garsus, skiemenis. Pažįsta parašytą žodį, kaip atskirų raidžių junginį. • Gali perskaityti užrašus, kuriuos mato gatvėse, pavyzdžiui, parduotuvių, kirpyklų, kavinių pavadinimus. <p>Rašymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Spausdintomis raidėmis rašo savo vardą, kopijuoja aplinkoje matomus žodžius. Piešiniuose užrašo atskirų objektų pavadinimus. Įvairiais simboliais bando perteikti informaciją. Planšetiniu kompiuteriu rašo raides, žodžius. Supranta rašymo tikslus.
Vertybinių nuostata		Domisi rašytiniais ženklais, simboliais, skaitomu tekstu.
Esminis gebėjimas		Atpažįsta ir rašinėja raides, žodžius bei kitokius simbolius, pradeda skaitinėti.
	7-asis	Skaitymas

žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Gerbia ir tausoja knygas, kitus spaudinius (kalendorius, žurnalus ir kt.). Supranta knygos ar kito informacijos šaltinio dalių pavadinimus, jų funkcijas (viršelis, titulinis lapas, autorius, pavadinimas ir kt.). Atpažįsta ir pavadina keletą įvairiu šriftu parašytų raidžių (didžiųjų ir mažųjų, spausdintų ir rašytinių). Atpažįsta ir pavadina kelis skiriamuosius ženklus (klaustuką, šauktuką, tašką). • Imituodamas skaitymą, pagal knygos iliustracijas kuria pasakojimą, panašų į girdėtą skaitant. Imituodamas skaitymą, kuria savo pasakojimą, susijusį su patirtimi, fantazuoja. Teisingai įvardija puslapį, sakinį, žodį, raidę. Bando perskaityti trumpus, jam reikšmingus žodžius (savo vardą, artimųjų vardus, adresą ir kt.). <p>Rašymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Piešiniu, rašinėjimais, raidėmis atvaizduoja savo patirtį, išgyvenimus, norus. Piešiniuose, po darbėliais, įvairiuose laiškeliuose, pranešimuose ar kvietimuose rašo atskiras raides, savo vardą, elementarius žodelius. Rašo nepaisydamas žodžių darybos ir jų dėstymo eilutėje ar puslapyje taisyklių.
----------	---

VAIKŲ VEIKLA IR UGDYMO GAIRĖS

Pasiekimų sritis: rašytinė kalba				
1-2 metai	2-3 metai	3-4 metai	4-5 metai	5-6 metai
<p>Varto įvairaus formato, įvairios medžiagos žaislines paveikslėlių knygeles;</p> <p>domisi įvairiais rašikliais kaip ir kitais jam naujais daiktais;</p> <p>varto knygą, liečia pirštais paveikslėlį, rodo, sako: " au, au, auau," "miau, miau, miau".</p>	<p>Žiūrinėja knygas ir periodinius leidinius, vaizduoja, kad skaito; kartu su pedagogu skaito grožinės ir pažintinės literatūros knygas, pasako kas nupiešta iliustracijose; pamatę aplinkoje parašytas raides, nupieštus simbolius, klausia: „- Kas čia?“</p> <p>spontaniškai brauko popieriaus lape.</p>	<p>Klausosi skaitomos knygelės po kelis kartus, nekeičiant teksto;</p> <p>skiria grupėje esančius simbolinius ženklus: įvairius žaidimų kampelius, patalpas žyminčius ženklus ir kt.;</p> <p>pieštukais, flomasteriais, rašikliais keverzoja, imituoja rašymą;</p> <p>piešia ornamentus, rašo molyje, smėlyje, lentoje ir</p>	<p>Varto knygeles, periodinius leidinius; „skaito“ vienas kitam knygeles;</p> <p>aiškinasi, aptaria, panaudoja žaidimuose lenteles, schemas, įvairių vietovių planus;</p> <p>ilustruoja savo sugalvotus pasakojimus, pagamintas knygeles, rengia parodėles;</p> <p>sugalvoja savo knygelėms pavadinimus;</p>	<p>Kopijuoja raides, aktualius žodžius; spausdintinėmis raidėmis parašo savo vardą;</p> <p>domisi abėcėlės raidėmis, tekste suranda žodžius, prasidedančius ta pačia raide;</p> <p>tardamas garsą suranda jį atitinkančią raidę tekste; pažįsta keliolika abėcėlės raidžių; pasivaikščiojimų metu</p>

		t.t. saugo knygas, taiso suplyšusias; pirštu seka skaitomą tekstą; piešia, kopijuoja, bando rašyti, taisyklingai laiko pieštuką; domisi rašymu susipažįsta su raidėmis.	pasižymi savo daiktus kortele su užrašytu vardu; piešia ornamentus, rašmenis iš kairės į dešinę, vardija žinomas raides; nukopijuoja aplinkos daiktų pavadinimus; mokosi parašyti savo vardą ant darbelio ar piešinio; dėlioja įvairias dėliones su raidėmis; eksperimentuoja rašydamas savo vardą.	bando perskaityti gatvių, parduotuvių pavadinimus; kompiuteriu parašo keletą raidžių ar žodžių; iliustruoja pasaką; kuria kvietimus, atvirukus piešdami, tapydami, aplikuodami; naudojami pašto paslaugomis; piešia smulkius ornamentus, atlieka užduotėles pratybų sąsiuvinukuose; piešia ir dekoruoja raides popieriaus lape.
--	--	---	---	---

15. PROBLEMŲ SPRENDIMAS

Problemų sprendimas – tai gebėjimas suprasti, įvertinti, interpretuoti ir **pritaikyti žinias** iššūkių, sudėtingų užduočių ar **sunkumų sprendimui**.

Išskiriami tokie problemų sprendimo žingsniai:

- problemos nustatymas ir įvardijimas (aš negaliu padaryti to ir to, nežinau, kaip padaryti tai ir tai),
- įvairių sprendimų ar išeičių paieška,
- vieno kurio nors sprendimo pasirinkimas ir išbandymas,
- įvertinimas, kas iš to išėjo, kokios pasekmės.

Problemų sprendimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- problemų atpažinimas, įžvelgimas,
- sprendimų, išeičių paieška ir tinkamiausio sprendimo pasirinkimas bei įgyvendinimas, pasekmių, panaudojus sprendimą, stebėjimas ir apmąstymas,

- mokymasis įveikti nesėkmes.

	Žingsniai	Problemų sprendimo srities pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pakartoja nepasisekusį veiksma, jį keičia, kad pasiektų laukiamą rezultatą. Mimika, gestais ir žodžiais parodo, kad susidūrė su kliūtimi, tikėdamasis suaugusiojo ar vyresnio vaiko pagalbos.
	2-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Susidūręs su sudėtinga veikla, kliūtimi, išbando jau žinomus veikimo būdus. Stebi, kaip panašioje situacijoje elgiasi kiti ir išbando jų naudojamus būdus. • Nepavykus įveikti kliūties, meta veiklą arba laukia pagalbos.
	3-iasis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Drąsiai imasi sudėtingos veiklos, atkakliai, keisdamas veikimo būdus bando ją atlikti pats, stebi savo veiksmų pasekmes. • Nepavykus įveikti sudėtingos veiklos ar kliūties, prašo pagalbos arba meta veiklą.
4–6 metai	4-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Supranta, kad susidūrė su sudėtinga veikla, kliūtimi, problema. • Nori ją įveikti, išbando paties taikytus, stebėtus ar naujai sugalvotus veikimo būdus. • Stebi savo veiksmų pasekmes, supranta, kada pavyko įveikti sunkumus. Nepasisekus prašo suaugusiojo pagalbos.
	5-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Retsykiais pats ieško sunkumų, kliūčių, aktyviai bando įveikti sutiktus sunkumus. • Ieško tinkamų sprendimų, tariasi su kitais, mokosi iš nepavykusių veiksmų, poelgių. • Nepasisekus samprotauja, ką galima daryti toliau, kitaip arba prašo suaugusiojo pagalbos.
	6-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Atpažįsta, su koku sunkumu ar problema susidūrė. • Ieško tinkamų sprendimų, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes, tariasi su kitais ir atsižvelgia į jų nuomonę, siūlo ir priima pagalbą, mokosi iš savo ir kitų klaidų. • Nepasisekus bando kelis kartus, ieškodamas vis kitos išeities arba prašo kito vaiko ar suaugusiojo pagalbos.
Vertybinių nuostata		Nusiteikęs ieškoti išeičių kasdieniams iššūkiams bei sunkumams įveikti.
Esminis gebėjimas		Atpažįsta ką nors veikiant kilusius iššūkius bei sunkumus, dažniausiai supranta, kodėl jie kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimų ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, bendradarbiaudamas, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes.
	7-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Sudėtingą veiklą, kliūtis, sunkumus ar problemas priima natūraliai, nusiteikęs juos įveikti. • Ieškodamas, kaip susidoroti su sudėtinga veikla, kliūtimi ar problema, samprotauja apie sprendimus, jų pasekmes, pasirenka tinkamiausią sprendimą iš kelių galimų. Tariasi su kitais, drauge ieško išeities, siūlo ir priima pagalbą. • Supranta ir pasako, ar problemą gali įveikti pats kartu su kitais vaikais, ar būtina suaugusiojo pagalba.

VAIKŲ VEIKLA IR UGDYMO GAIRĖS

Pasiekimų sritis: problemų sprendimas

1-2 metai	2-3 metai	3-4 metai	4-5 metai	5-6 metai
<p>Dangteliu užsuktą buteliuką, deda į burną, meta, paima, perdeda iš rankos į ranką, paglosto, sugniaužia;</p> <p>susidūrę su kliūtimis, gestais, mimika prašo suaugusiojo pagalbos.</p>	<p>Žaidžia su vienas į kitą įdedamais indeliais, paima didesnį indelį ir kelis kartus kantriai bando įdėti jį mažesnį;</p> <p>deda korteles į joms skirtą dėžutę;</p> <p>stebi, ką veikia suaugęs, kartoja veiksmus;</p> <p>varto knygelę po vieną puslapį.</p>	<p>Bando pastatyti aukštą bokštą iš kaladėlių;</p> <p>stebi savo veiksmų pasekmes, supranta, kada pavyko įveikti sunkumus;</p> <p>nepasisekus prašo suaugusiojo pagalbos;</p> <p>susipykęs su draugu, po kurio laiko bando išspręsti nesutarimą - pasiūlo, atsineštą savo žaislą;</p> <p>negalėdami pasiekti aukštai padėto daikto, atsineša kėdę ar kaladę.</p>	<p>Kuria darbelį, kur reikia tiksliai lankstyti ir kirpti popierių, nors nėra tikri, ar jiems pavyks;</p> <p>nepavykus tinkamai perlenkti popieriaus, ima kitą lapą ir bando dar kartą;</p> <p>į žaidimą nenori priimti vaiko, kuris dažnai sugriauna kitų statinius arba elgiasi ne pagal žaidimo taisykles, numatydami pasekmes;</p> <p>pasako, kaip jausis kitas vaikas, jei jam kas nors nepavyks;</p> <p>pasako keletą būdų, kaip galima elgtis, kai niekas su tavimi nedraugauja.</p>	<p>Savitai sprendžia iškilusias problemas;</p> <p>moka išvengti kliūčių;</p> <p>teisingai rengiasi panaudodami paties susikurtus ir suaugusiojo parodytus būdus;</p> <p>stebi savo laikyseną veidrodyje gulint, sėdint, stovint, ją tyrinėja, kontroliuoja;</p> <p>mokosi nepasimesti erdvėje, o pasimetus – ieškoti išeities;</p> <p>sprendžia galvosūkius, dalyvauja viktorinose, konkursuose, savitai argumentuoja;</p> <p>bando lankstyti "iš atminties";</p> <p>pasako keletą savo grupei būdingų problemų.</p>

V. MENINĖ KOMPETENCIJA

Uždaviniai:

- Atsižvelgiant į vaikų amžiaus psichofizinius ypatumus, sudaryti sąlygas meninei veiklai.
- Sukurti tokią emocinę atmosferą, kur kiekvienas vaikas jaučiasi pakankamai gabus menui, mylimas ir reikšmingas.
- Sudaryti sąlygas suvokti liaudies meną ir bendrąją dvasinę kultūrą.

- Sudaryti sąlygas intuityviai suvokti meno kūrinį, lietuvių liaudies ir profesionalią muziką.
- Sudaryti sąlygas ištraukti į meninę veiklą, atsiskleisti joje, pažinti save, tenkinti ir pratinti prigimtinius poreikius grožiui, gėriui, geranoriškam bendravimui.
- Žadinti vaiko kūrybiškumą, puoselėti kūno laisvumą, mąstymą ir veiksmingumą.
- Sudaryti sąlygas gabesniems vaikams išreikšti savo kūrybinius sugebėjimus meninėje veikloje.
- Skatinti vaikų meninę veiklą įvairiomis formomis.

Ugdymo gairės:

- Sudaromos galimybės vaikui patirti meninės raiškos gebėjimus.
- Sukuriama emocinė atmosfera, kur kiekvienas vaikas jaučiasi pakankamai gabus menui (dailei, muzikai, vaidybai) mylimas ir reikšmingas.
- Sukaupiamos vaizdinės priemonės, skatinančios aktyvią meninę veiklą (audio įrašai, žaislai, paveikslai, gamtos vaizdai, muzikinės kortelės, muzikos instrumentai ir kt.).
- Siūlomi ugdymo uždavinius atitinkantys meno kūriniai bei parenkami įvairių žanrų, atlikimo rūšių muzikos kūriniai, tinkantys visų amžiaus grupių muzikinei veiklai.
- Įvairiai skatinama vaikų veikla: muzikos valandėlėse, šventėse, savarankiškai muzikuodami, vakaronėse. Muzika pritaikoma įvairioje kitoje veikloje.
- Pirmumas teikiamas tradicinėms tautos vertybėms, liaudies muzikos vertės suvokimui. Lavinamas vaikų muzikinis suvokimas. Klausomasi ir atliekami įvairūs muzikiniai žanrai: lopšinės, rateliai, žaidimai, šokiai, instrumentinė muzika ir kt.
- Meninė veikla siejama su etninėmis tradicijomis, kalendorinėmis šventėmis ir kt.
- Formuojama emocinė kultūra, pratinama deramai elgtis viešumoje (koncertų salėje, teatre, pramogose)
- Klausantis įvairių muzikinių kūrinių, mokantis liaudies dainų, ratelių, šokių, įgyjamos žinios apie gamtą, muziką, aplinką, sveikatą, tautos praeitį, tradicijas, kitas meno šakas.
- Muzika, menu turtinamas vaikų žodynas, lavinami balso ir artikuliacijos organai, gaivinami senieji tautos žodžiai.
- Lavinami įvairūs kūno judesiai, išraiška, taisyklinga laikysena, pratinama taisyklingai kvėpuoti ir tiksliai intonuoti.
- Grojant muzikiniais instrumentais, stiprinami ir lavinami raumenys, judesių koordinacija, plaštakų bei pirštų motorika, ugdomas ritmo jausmas.

16. ESTETINIS SUVOKIMAS

Vaiko estetiškas suvokimas – tai gebėjimas suvokti, pajauti ir reflektuoti estetinius potyrius, kurie kyla matant ir jaučiant aplinkos (gamtos ir aplinkinio pasaulio, žmonių santykių, veiklos), meno kūrinių, savo ir kitų kūrybos grožį.

Estetinio suvokimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- nusiteikimas grožio, meninės kūrybos potyriams bei džiaugsmui; aplinkos, žmonių santykių, meno, savo ir kitų kūrybos grožio pajauta;
- jautrumas grožiui, meno raiškos priemonėms (spalvai, linijai, formai, judesiui, muzikos garsams ir kt.);

- jutiminių ir emocinių grožio išgyvenimų prisiminimas, apmąstymas ir dalijimasis su kitais.

	Žingsniai	Estetinio suvokimo srities pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Susidomi, trumpam sutelkia dėmesį bei rodo pasitenkinimą (krykštauja, siekia paliesti rankomis), kai yra emociškai kalbinamas suaugusiojo, kai mato ryškius, gražių formų daiktus, spalvingus paveikslėlius, žaislus, girdi ritmiškus muzikos ir kitus garsus, mato šokio judesius.
	2-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Skirtingai reaguoja girdėdamas besikeičiančių intonacijų suaugusiojo kalbinimą, muzikos garsus, matydamas gražius gamtos bei aplinkos daiktus ar vaizdus, spalvingas knygelių iliustracijas, šokančius ir vaidinančius vaikus ar suaugusiuosius. Intuityviai mėgdžioja tai, kas jam patinka.
	3-iasis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Atpažįsta (suklūsta, rodo) kai kuriuos jau girdėtus muzikos kūrinius, matytus šokius, ratelius, vaidinimo veikėjus, dailės kūrinius. • Emociškai reaguoja girdėdamas darnų garsų, intonacijų, žodžių sąskambį, žiūrindamas savo ir kitų piešinėlius, spalvingas knygelių iliustracijas, žaislus, džiaugdamasis savo puošnia apranga. • Paklaustas pasako, ar patiko muzikos kūrinėlis, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis.
4–6 metai	4-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Džiaugiasi menine veikla, nori dainuoti, šokti, vaidinti, pasipuošti, gražiai atrodyti. • Skirtingai reaguoja (ramiai ar emociškai) klausydamas ir stebėdamas skirtingo pobūdžio, kontrastingus meno kūrinius, aplinką. • Keliais žodžiais ar sakiniiais pasako savo įspūdžius apie klausytą muziką, dainelę, eilėraštį, pasaką, matytą šokį, vaidinimą, dailės kūrinį, knygelių iliustracijas, gamtos ir aplinkos daiktus ir reiškinius, pastebi ir apibūdina kai kurias jų detales. Reaguoja į kitų nuomonę.
	5-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Mėgaujasi muzikavimu, šokiu, vaidyba, dailės veikla. Rodo pasitenkinimą bendra veikla ir kūryba, gėrisi savo ir kitų menine veikla, geru elgesiu, darbais. Grožisi gamtos spalvomis, formomis, garsais. • Pastebi kai kuriuos meninės kūrybos proceso ypatumus (siužetą, veikėjų bruožus, nuotaiką, spalvas, veiksmus). Pasako, kaip jautėsi ir ką patyrė dainuodamas, šokdamas, vaidindamas, piešdamas. • Dalijasi įspūdžiais po koncertų, spektaklių, parodų, renginių lankymo. Pasako savo nuomonę apie muzikos kūrinėlį, dainelę, šokį, vaidinimą, dailės darbelį, aplinką, drabužį, tautodailės ornamentais papuoštus daiktus.
	6-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Stengiasi kuo gražiau šokti, vaidinti, deklamuoti, dainuoti, groti, piešti, konstruoti. Gėrisi ir grožisi savo menine kūryba. • Pastebi papuoštą aplinką, meno kūrinius ir pasako, kas jam gražu. Palankiai vertina savo ir kitų kūrybinę veiklą, pasako vieną kitą argumentą, kodėl gražu. • Pasakoja įspūdžius apie muzikos, vaidinimo, šokio siužetą, matytus dailės, tautodailės kūrinius, vaizduojamus įvykius, veikėjus, nuotaiką, kilusius vaizdinius. Plačiau papasakoja, ką sukūrė, kaip pats bei kiti dainavo, grojo, šoko, vaidino, piešė.
Vertybė		Domisi, gėrisi, grožisi aplinka, meno kūrinių, menine veikla.

nuostata	
Esminis gebėjimas	Pastebi ir žavisi aplinkos grožiu, meno kūriniais, džiaugiasi savo ir kitų kūryba, jaučia, suvokia ir apibūdina kai kuriuos muzikos, šokio, vaidybos, vizualaus meno estetikos ypatumus, reiškia savo estetinius potyrius, dalijasi išgyvenimais, įspūdžiais.
7-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Nori matyti ir kurti grožį aplinkoje, kūrybinėje ir kasdienėje veikloje. Atpažįsta ir pasakoja apie muzikoje, šokyje, vaidinime, vizualiajame mene vaizduojamus gamtos, aplinkos, žmonių gyvenimo įvykius, objektus. Išsako samprotavimus apie muzikos, vaidinimo, šokio, dailės, tautodailės kūrinių siužetą, vaizduojamų įvykių kaitą, veikėjams būdingus bruožus, kilusius vaizdinius, potyrius. Pastebi, kas gražu, ir stengiasi tai panaudoti savo meninėje raiškoje. Pasakoja, aiškina, ką pats sukūrė, kaip kūrė. Pasako, kurių kūrinių malonu klausyti ir žiūrėti, o kurių nesinori klausyti, nemalonu žiūrėti. Reiškia savo nuomonę, kodėl gražu. Domisi kitų kūrybinėmis idėjomis, sumanymais, geranoriškai juos komentuoja.

VAIKŲ VEIKLA IR UGDYMO GAIRĖS

Pasiekimų sritis: estetiškas suvokimas				
1-2 metai	2-3 metai	3-4 metai	4-5 metai	5-6 metai
Klausosi muzikos, guguoja ir juokiasi girdėdami malonius garsus, verkia nuo nemalonių, šiukščių garsų; girdėdami kalbą, dainavimą, muziką judina rankas, kojas, linguoja, įsikibę į atramą spyruokliuoja kojomis; tepdami pirštais dažus stabteli, pasižiūri į savo pirštus, bando paragauti, pažvelgia į pėdsakus	Linksmų vaidinimo epizodų metu juokiasi, ploja; dalyvauja meninėje veikloje: dainuoja, šoka, žaidžia; dalyvauja įvairiose šventėse ir pramogose: stebi atributiką, dekoracijas, kostiumus; varto įvairias knygeles, komentuoja iliustracijas, piešinius; sutelkia dėmesį	Kartais klausydamiesi nuotaikingų vokalinių, instrumentinių muzikos kūrinių šypsosi, mojuoja kojomis į muzikos taktą; stebėdami šokį klausia, komentuoja; vaizduoja įvairius personažus; pastebi, kada kiti netvarkingai ar nešvariai apsirengę, pagiria, atvirai išreiškia savo	Norėdami suprasti vaidinimą, pasaką, klausia, spėlioja, patys bando paaiškinti; komentuoja savo piešinį; gėrėsi ir grožėsi savo menine kūryba, pasako, kas pasisekė, nori juos eksponuoti, rodyti kitiems; pajunta, įvardija knygelėje vaizduojamų personažų emocijas būsenas, pastebi formas; pasako savo nuomonę	Emociškai išgyvena meno kūrinius, pasakoja apie šokį, vaidindami emociškai, išraiškiai pakartoja frazes-intonacijas, liūdi ir nuoširdžiai užjaučia herojų; gilina įvykius, juos aiškina; grožėsi ir išraiškiais žodžiais apibūdina labiausiai į akis krentančias gamtos, aplinkos daiktų ir reiškinių bei kasdieninio

<p>popieriuje ir supratę, kad tai daryti smagu, ima kartoti;</p> <p>įdėmiai ir su džiaugsmu žiūrinėja spalvingų iliustracijų knygelę, liečia rankutėmis, šūkčioja, "kalbina" spalvingus paveikslėlius, sulaukę pagyrimo ir palaikymo, džiaugiasi bei bando dar ir dar kartoti tuos veiksmus.</p>	<p>stebėdami vaidinimą; įvardina pasakų veikėjus, juos „vertina“.</p>	<p>nepasitenkinimą ar susižavėjimą, pasako komplimentus.</p>	<p>apie savo ir kitų išorės grožį, apie gražų ir negražų bendraamžių poelgį; grupelė vaikų kartu su suaugusiuoju samprotauja apie grožį.</p>	<p>gyvenimo estetiškes ypatybes;</p> <p>pastebi grupės aplinkos estetiką ir ją rūpinas; pasakoja stebėto šokio siužetą, nusako veikėjus, jų judesius, apibūdina šokio kostiumus;</p> <p>apžiūrinėdami dailės kūrinius apibūdina spalvas, medžiagas, išraišką;</p> <p>Gėrįsi, vertina meno kūrinius: stengiasi pajusti linijų, spalvų, formų savitumą;</p> <p>ugdosi nuojautą kokia medžiaga ir kam tinka.</p>
--	---	--	--	---

17. MENINĖ RAIŠKA

Vaiko meninė raiška – tai vaiko įspūdžių, išgyvenimų, supratimo, emocijų, jausmų **patirties reiškimas ir vaizdavimas meninės raiškos būdais ir priemonėmis**: veiksmu, judesiu, žodžiu, balsu intonacija, spalva, linija, forma ir kt. Ji apima muziką, šokį, vaidybą ir vizualinę raišką.

Muzika – tai vaiko raiška garsu, melodija, ritmu dainuojant, grojant, ritmuojant, klausantis muzikos, kuriant, improvizuojant.

Šokis – tai vaiko raiška judesiu šokant liaudies ratelius, šokamuosius žaidimus ir improvizuotai kuriant trumpas judesius, nesusijusių su šokio žanru, sekas.

Vaidyba – tai veikėjo vaizdavimas improvizuotais savo paties ar lėlės (žaislo) judesiais, veiksmais, žodžiais, balsu intonacijomis, veido mimika. Kiekvienas vaikas vaidindamas-vaizduodamas reiškia savo požiūrį ir supratimą.

Vizualinė raiška – tai vaiko raiška vaizdų kalba tapant, liejant akvarele, piešiant tradicinėmis ir skaitmeninėmis priemonėmis, lipdant, konstruojant, aplikuojant, spauduojant, lankstant, karpant ir kt.

Meninės raiškos srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- emocijų, patirties, minčių, įspūdžių raiška meninėmis priemonėmis ir būdais,
- meninės raiškos priemonių tyrinėjimas ir eksperimentavimas,
- meninė kūryba ir improvizacija.

	Žingsniai	Meninės raiškos srities pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	<p>Muzika, šokis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Reaguoja į muzikos garsus, melodijas, balso intonacijas, judesius, išraiškingą mimiką, suklysdamas, sutelkdamas žvilgsnį, nutildamas, nustodamas arba pradėdamas judėti, krykštaudamas, žaisdamas balso intonacijomis, garsais. <p>Žaidinimai, vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kalbinamas, žaidinamas reiškia emocijas, norus įvairiomis balso intonacijomis, veido mimika, lingavimu, plojimu, mojuodamas žaislu, daiktu. <p>Vizualinė raiška</p> <ul style="list-style-type: none"> • Storą pieštuku, teptuku, kreidele baksnoja, brauko, tepinėja palikdamas pėdsakus (taškus, įvairių krypčių linijų brėžius, dėmes). Domisi ir džiaugiasi dailės priemonėmis, jas liečia, apžiūrinėja, varto.
	2-asis žingsnis	<p>Muzika, šokis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Įdėmiai klausosi muzikos ir aplinkos garsų, spontaniškai žaidžia balso intonacijomis, rankų ir kojų judesiais, mėgdžioja žaidinimų judesius, suaugusiųjų balso intonacijas, muzikos garsus, dviejų–trijų garsų melodijas ar daineles. Skambant muzikai ritmiškai ploja, trepsi, tūpčioja, barškina, stuksena koku nors daiktu. <p>Žaidinimai, vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaidžiant sūpavimo, kykavimo, jodinimo, kutenimo, pirštukų žaidimus bei žaidimus mėgdžioja įvairias išgirstas intonacijas, parodytus veiksmus. Įvairius jausmus, norus rodo judesiais ir veiksmais (pamojuoja, apkabina). <p>Vizualinė raiška</p> <ul style="list-style-type: none"> • Spontaniškai keverzoja rankų judesių piešinius, juos apžiūrinėja. Džiaugiasi (šūkčioja, krykštauja, mojuoja rankomis) dailės priemonės (tirštų dažų, minkštos tešlos) paliekamu pėdsaku ir patiriamais jautimais, siekia pakartoti ir pratęsti įdomią patirtį. • Tyrinėdamas dailės medžiagas ir priemones intuityviai atranda skirtingus veikimo jomis būdus (brauko pirštais, varvina dažus, maigo tešlą).
	3-iasis žingsnis	<p>Muzika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Emocingai atliepia klausomus kūrinius (vaikiškas dainas, instrumentinius kūrinius) – šypsosi, džiaugiasi, ploja, trepsi, sėdėdamas sūpuoja kojas ar pan. • Vienas ir kartu su kitais dainuoja 2–4 garsų daineles, palydėdamas jas judesiais. • Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais (žingsniuoja, bėga, apsisuka).

		<ul style="list-style-type: none"> • Apžiūrinėja, tyrinėja ritminius muzikos instrumentus ir jais ritmiškai groja kartu su pedagogu. • Kuria, dainuoja vieno aukščio tonu savitus žodžius, ritmuoja vaikiškais instrumentais ir daiktais. <p>Šokiai</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mėgdžioja žaidinimų, gyvūnų, augalų judesius. • Šoka spontaniškai kurdamas dviejų–trijų natūralių judesių (eina, pritupia, pasisuka ir kt.) seką. <p>Žaidinimai, vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaisdamas su daiktu ar žaislu atlieka matytus veiksmus, judesius. Įvairiai intonuodamas kalba apie tai, ką daro. Mėgdžioja šeimos narių kalbą, veiksmus. Muzikiniuose rateliuose judesiais, veiksmiais vaizduoja siužeto elementus, reiškia savaime kilusias emocijas. <p>Vizualinė raiška</p> <ul style="list-style-type: none"> • Spontaniškai reiškia emocijas, įspūdžius dailės priemonėmis ir medžiagomis. Piešia įvairias linijas, jas jungia į formas vis labiau koordinuodamas rankų judesius. Bando ką nors pavaizduoti (mamą, mašiną). Savo abstrakcijose įžvelgia daiktus ar įvykius. • Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, tyrinėja įvairius veikimo jomis būdus. Piešdamas, spauduodamas, tapydamas, lipdydamas, konstruodamas labiau mėgaujasi procesu, o ne rezultatu.
4–6 metai	4-asis žingsnis	<p>Muzika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausydamasis ir tyrinėdamas gamtos garsus, trumpus vokalius ir instrumentinius kūrinius, judesiais emociškai atliepia jų nuotaiką, tempą bei keliais žodžiais juos apibūdina. • Kartu su kitais dainuoja trumpas, aiškaus ritmo, siauro diapazono, laipsniškos melodinės slinkties autorines ir liaudies dainas. Dainavimą palydi ritmiškais judesiais. Tyrinėja savo balso galimybes (dainuoja garsiai, tyliai, aukštai, žemai, greičiau, lėčiau). • Žaidžia įvairių tautų muzikinius žaidimus, atlikdamas kelis nesudėtingus judesius: eina, bėga rateliu, trepsi, ploja, mojuoja, sukasi po vieną ir už parankių. Tyrinėja garso išgavimo būdus kūno, gamtos, įvairiais muzikos instrumentais, jais ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui. • Improvizuoja skanduodamas, plodamas, trepsėdamas, stuksendamas, spontaniškai kuria ritminius, melodinius motyvus savo vardui, žodžiams. <p>Šokiai</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, šoka trijų–keturių natūralių judesių (bėga, sukasi, ritasi ir kt.) šokius. • Šoka spontaniškai kurdamas trijų–keturių natūralių judesių seką. <p>Žaidinimai, vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaisdamas atkuria matytų situacijų fragmentus, panaudoja tikrus daiktus, reikmenis, drabužius. Kuria dialogą tarp veikėjų, išraiškingai intonuoja. Žaisdamas atsipalaiduoja. Muzikiniuose rateliuose kuria ar savaip perteikia kelis veikėjų

	<p>vaizduojančius judesius, veiksmus, spontaniškai reiškia emocijas.</p> <p>Vizualinė raiška</p> <ul style="list-style-type: none"> • Patirtį išreiškia įvairiomis linijomis, jų deriniais, dėmėmis, geometrinėmis ir laisvomis formomis, spalvomis, išgaudamas šiek tiek atpažįstamus vaizdus, objektus, juos įvardija. Kuria spontaniškai, kartais pagal išankstinį sumanymą, kuris darbo eigoje dažnai kinta, „pasimeta“. Kūrybos procesą palydi pasakojimu, komentavimu, gestikuliacija, mimika. • Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, atrasdamas spalvų, linijų, formų, faktūrų įvairovę, turi mėgstamas spalvas. Kuria koliažus, spauduoja įvairiomis priemonėmis, konstruoja, lipdo nesudėtingas formas.
<p>5-asis žingsnis</p>	<p>Muzika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Balsu, judesiais, pasirinktu muzikos instrumentu spontaniškai improvizuoja, pritaria klausomam vokalinės, instrumentinės muzikos įrašui ar gyvai skambančios muzikos kūriniai. Savais žodžiais išsako kilusius įspūdžius. Atpažįsta kai kurių instrumentų (smuiko, būgno, dūdelės, varpelio) tembrus, girdėtus kūrinius. • Dainuoja vienbalses, dialoginio pobūdžio dainas, jaučia ritmą. Dainuodamas išbando balso skambesį, išmėgina jį įvairioje aplinkoje (grupėje, kieme ir kt.). Stengiasi tiksliau intonuoti, taisyklingiau artikuliuoti (aiškiai tarti balsius, priebalsius, dvibalsius), taisyklingiau stovėti, kvėpuoti. • Ritminiais, melodiniais, gamtos, savo gamybos vaikiškais muzikos instrumentais pritaria dainoms, šokiams, tyrinėja jų skambėjimo tembrus. • Improvizuodamas balsu, vaikišku muzikos instrumentu kuria ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms. • Šoka sukamuosius (kai sukamasi poroje) ratelius, paprastų žingsnių (paprastasis, aukštas paprastasis, stangrus, pritupiamasis) autorinius ir penkių–šešių natūralių judesių (bėga, sukasi, pašoka ir kt.) šokius. • Šoka improvizuotai kurdamas penkių šešių natūralių judesių seką, reaguodamas į muziką, išreiškdamas aplinkos vaizdus (gamtos reiškinius, gyvūnus). <p>Vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vaidindamas stalo, lėlių teatre, vaizduoja realistinį ir fantastinį siužetą, išplėtoja vyksmą dialogu, monologu, keisdamas balso intonacijas. Išreiškia savo norus, jausmus, mintis, baimes. Susikuria ištisą žaidimo aplinką, panaudodamas daiktus, drabužius, reikmenis. Muzikiniuose žaidimuose ir rateliuose kuria ar savaip perteikia 3–4 veiksmų seką, vaizduojančią augimą, darbus, veikėjų judėjimą, stengiasi perteikti veikėjo nuotaiką. <p>Vizualinė raiška</p> <ul style="list-style-type: none"> • Savo emocijas, patirtį, įspūdžius išreiškia kitiems atpažįstamais vaizdais. Išryškina vaizduojamų objektų bruožus, reikšmingas detales. Objektus vaizduoja ne tokius, kokius mato, o tokius, ką apie juos žino. Kuria pagal išankstinį sumanymą, kuris procese gali kisti. • Eksperimentuoja tapybos, grafikos, mišriomis dailės priemonėmis ir medžiagomis, kuria sudėtingesnius koliažus, trimates formas iš įvairių medžiagų, asambliužus, fotografuoja, piešia skaitmeninėmis priemonėmis (piešimo programomis telefone, kompiuteryje).

	6-asis žingsnis	<p>Muzika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausosi įvairaus stiliaus, žanrų muzikos kūrinių ir spalvomis ar piešiniu spontaniškai perteikia kilusius įspūdžius. Tyrinėja girdimos muzikos, triukšmo, tylos panašumus ir skirtumus. Įvardija kūrinio nuotaiką, tempą, dinamiką, skiria kai kuriuos instrumentus. • Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos, platesnio diapazono vienbalses dainas, jas gana tiksliai intonuoja. Dainuoja trumpas daineles kanonu, įsiklausydamas į savo ir draugų dainavimą. • Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2–3 garsų melodijas. Pritaria suaugusiojo grojimui, atlikdami muzikines pjeses solo ir orkestre, seka dirigento judesius, stengiasi kartu pradėti ir baigti kūrinėlį. • Improvizuodamas balsu, muzikos instrumentu kuria melodiją trumpam tekstui, paveikslui. Žaidžia muzikinius dialogus, kuria judesius kontrastingo pobūdžio muzikai. <p>Šokis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Šoka sudėtingesnius ratelius (tiltelių, grandinėlės), paprastųjų ir bėgamųjų (paprastasis bėgamasis, aukštas bėgamasis, liaunas, smulkus bėgamasis) žingsnių autorinius ir natūralių judesių šokius. • Šoka improvizuotai kurdamas septynių–aštuonių natūralių judesių seką, perteikdamas trumpą siužetą ar pasirinktą nuotaiką, išreiškdamas erdvės (aukštai – žemai) ir laiko (greitai – lėtai) elementus. <p>Vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką ar pasiūlytą situaciją, improvizuoja trumpas žodines veikėjų frazes, fizinius veiksmus, atskleidžia jų norus, emocines būsenas. Tikslingai naudoja daiktus, teatro reikmenis, drabužius, aplinką. Žaisdamas muzikinius žaidimus ir ratelius perteikia veikėjo mintis, emocijas. <p>Vizualinė raiška</p> <ul style="list-style-type: none"> • Detalesniais, įtaigiais dailės darbais pasakoja realias ir fantastines istorijas, įvykius. Vaizdus papildo grafiniais ženklais (raidėmis, skaičiais, žodžiais ir kt.). Kuria pagal išankstinį sumanymą, nuosekliai bando jį įgyvendinti. Kartu su kitais kuria bendrus dailės darbus. • Skirtingiems sumanymams įgyvendinti dažniausiai tikslingai pasirenka dailės priemones ir technikas. Eksperimentuoja sudėtingesnėmis dailės technikomis, skaitmeninio piešimo ir kitomis kompiuterinėmis technologijomis.
Vertybinių nuostata	Jaučia meninės raiškos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje.	
Esminis gebėjimas	Spontaniškai ir savitai reiškia įspūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje.	
	7-asis žingsnis	<p>Muzika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausosi kompozitorių ir liaudiškos muzikos kūrinių. Įvardija kai kuriuos klausytų kūrinių autorius ir atpažįsta liaudiškos muzikos kūrinius. Tyrinėja melodijos judėjimo kryptį, dermę, atlikimo rūšis.

- Išraiškingai, skambiu, natūraliu balsu dainuoja dainas a cappella ar su instrumentiniu pritarimu. Dainuoja oktavos ribose solo, ansamblyje ir su visa grupe. Tyrinėja balso skambėjimo ypatumus dainuodami su žodžiais ir be jų, žaisdami įvairius žaidimus.
- Noriai, džiugiai groja ir improvizuoja daiktais iš gamtos (akmenukais, lazdelėmis, kriauklytėmis, kankorėžiais, riešutais ir kt.), savos gamybos vaikiškais muzikos instrumentais. Groja ritmiškai, aiškiai, taisyklingai sėdi, laiko instrumentą (būgnelį, trikampį, molio švilpynę ir kt.) ir pritaria dainoms, šokiams, rateliams, muzikiniams žaidimams.
- Kuria ritmus ir melodijas dainoms, improvizuoja muzikos instrumentais pagal savo sugalvotą ar suaugusiojo pasiūlytą temą.

Šokis

- Žaisdamas šokamuosius žaidimus, šokdamas ratelius, natūralių judesių autorinius šokius savitai reiškia nuotaikas.
- Kuria natūralių judesių trumpą šokį, reaguodamas į muziką, perteikdamas trumpą siužetą ar pasirinktą nuotaiką, išreišdamas šokio elementus (erdvę, laiką ir energiją).

Vaidyba

- Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką, pasiūlytą meninę ar ugdomąją situaciją, bendradarbiauja su kitu vaidinimo veikėju. Improvizuoja dialogą, nuoseklią veiksmų seką, laisvai, su pasitikėjimu atskleidžia veikėjų norus, emocijas būsenas. Naudoja charakteringas balso intonacijas, judesius, aprangos detales, prireikus – menamus ar tikrus reikmenis, dekoracijas. Žaidžia muzikinius žaidimus ir ratelius, vaizduodamas veikėjų bendravimo sceneles.

Vizualinė raiška

- Drąsiai įgyvendina savo kūrybinius sumanymus. Numato galimą sumanymo realizavimo seką bei rezultatą. Įvairiai variuodamas spalvų, linijų bei formų junginiais ir deriniais, išryškindamas detales pasakoja apie patirtus išgyvenimus, matytus objektus, įsivaizduojamus įvykius, istorijas. Kurdamas bendrus darbus bando derinti savo sumanymus ir veiksmus su kitais.
- Kūrybiškai panaudoja tradicines ir netradicines medžiagas, priemones, technikas sumanymui įgyvendinti. Bando kurti naudodamasis skaitmeninio piešimo ar kitomis kompiuterinėmis programomis, skaitmeninėmis priemonėmis.

VAIKŲ VEIKLA IR UGDYMO GAIRĖS

Pasiekimų sritis: meninė raiška				
1-2 metai	2-3 metai	3-4 metai	4-5 metai	5-6 metai
Domisi piešimu	Tapo, piešia įvairiomis	Paišena flomasteriais,	Išbando įvairias	Naudoja ir derina

<p>(pamatę piešimo priemonės, tiesia rankutes,);</p> <p>piešia, brauko piešimo priemone ant lapo ar piešimo lentos, džiaugiasi savo darbu;</p> <p>piešdami ieško patogesnės rankos padėties, dažnai keičia teptuko laikymo būdą;</p> <p>mielai baksnoja teptuku, džiaugiasi jo pėdsaku – taškučiais, brūkšneliais;</p> <p>piešia pirštų dažais;</p> <p>bando naudotis trumpu bei storu teptuku;</p> <p>štauo savo delniuku, pirščiukais, kempine;</p> <p>klauso įvairių žanrų, vokalinės ir instrumentinės muzikos: lopšinių, liaudies dainelių, trumpų instrumentinių pjesių, vaikiškų dainelių;</p> <p>bėgioja, trepsi, ploja rankutėmis, vaikšto aukštai keldami kojas, sukioja rankų plaštakas pagal muzikos ritmą;</p>	<p>priemonėmis: guašu, akvarele, spalvotais ir grafitiniais pieštukais, spalvotais tušinukais, flomasteriais, vaškinėmis kreidelėmis ir kt.;</p> <p>pradeda lenkti linijas: piešia nesibaigiančią spiralę, didelius ratus, piešdami žaidžia, kalba, pasakoja;</p> <p>spalvina pateiktus gyvūnų, įvairių daiktų šablonus;</p> <p>štauo, atspauduoja;</p> <p>naudoja mišrią techniką;</p> <p>kerpa žirkėmis; plėšo popierių; aplikuoja;</p> <p>lipdo, tyrinėja lipdymo medžiagas: čiupinėja, spaudo;</p> <p>delnais ir plaštaka lipdo paprasčiausias formas;</p> <p>pasitenkina rutuliodamas ar perskirdamas;</p> <p>aplikuodami ant popieriaus tepa sausus klijus ir bando priklijuoti;</p>	<p>pieštukais, kreidelėmis; mokosi įvaldyti ir laikyti rankose pieštuką, teptuką, žirkles;</p> <p>pradeda piešti spirales, apskritimus, galvokojus;</p> <p>tapydami tyrinėja akvarelinius dažus, guašą, jų paliekamus pėdsakus;</p> <p>guašu pirštais ir teptuku tapo linijas ir dėmes;</p> <p>štauo pirštais ir teptuku;</p> <p>mokosi pažinti ir pavadina pagrindines spalvas;</p> <p>lipdo iš plastilino ar sūrios tešlos kamuoliukus, gyvatėles ir pan.;</p> <p>karpo, plėšo, klijuoja;</p> <p>bando įvardyti, ką nupiešė, nutapė, nulipdė;</p> <p>susipažįsta su įvairiomis lipdymo medžiagomis: moliu, plastilinu, tešla;</p> <p>atskiria mažesnę gabalėlį nuo didesnio; jungia atskiras dalis į vieną; formuoja apskritimą, ritinėlį, ovalą;</p> <p>papildo darbelius gamtine</p>	<p>piešimo, tapymo technikas, derina keletą technikų;</p> <p>štauo naudodami teptuką, trintuką, daržoves, rankų pirštus, plaštaką;</p> <p>pažįsta ir pavadina pagrindines spalvas, sužino, kaip iš dviejų spalvų gaunama trečia;</p> <p>iš popieriaus išplėšia arba iškerpa įvairias formas, jas užklijuoja ant popieriaus ar kitokios medžiagos, sudėlioja nesudėtingą vaizdelį, ornamentą;</p> <p>lipdo iš vieno gabalo (skulptūrinis principas), iš kelių gabalų, panaudoja įvairią gamtinę medžiagą (konstrukcinis principas), lipdo reljefinį vaizdą ant plokštumos;</p> <p>konstruoja iš popieriaus, buitinių atliekų;</p> <p>kaupia gamtinę medžiagą, naudoja ją savo darbeliuose;</p> <p>lavina muzikinius</p>	<p>mišrią piešimo techniką; naudoja linijas žmogaus, gyvūno, paukščio judesio nuotakai perteikti;</p> <p>derina linijas, spalvas; ieško kuo įvairesnių atspalvių, juos pavadina; spalvomis reiškia nuotakas;</p> <p>štauodami ieško įdomių išraiškos būdų; aplikuodami naudoja įvairias medžiagas;</p> <p>kerpa taisyklingo ir netaisyklingo kontūro formas;</p> <p>stebi dailininkų reprodukcijas.</p> <p>lipdydami ir konstruodamas daro įvairius darbus iš plastilino; darbuose naudoja ir derina skirtingų faktūrų, skirtingas priemones, antrinę žaliavą;</p> <p>lanksto iš popieriaus įvairius daiktus; kuria erdvinis darbus; išreiškia save vaidmeniniuose socialiniuose žaidimuose:</p>
---	--	--	--	--

<p>barškina barškučiais, groja kaladėlėmis pagal muziką; klauso trumpų melodijų atliekamų įvairiais instrumentais ir balsais.</p>	<p>dainuoja lietuvių daineles kartu su suaugusiuoju imituodami kiškučių, meškutės, paukštelių judesius; dainuoja trumpus muzikinius kūrinėlius: balso lavinimo pratimus, lopšines, muzikinius pasakų intarpus, gyvūnų ir paukščių balsų mėgdžiojimus; groja pagamintais vaikiškais instrumentais; išmėgina ritmo raiškos galimybes: stuksena medinius kubelius vieną į kitą; pritaria melodijai plojimu; stebi vaidinamas trumpas pasakų scenas, vyresnių vaikų parengtas programas.</p>	<p>medžiaga; lipdo konstravimo ir modeliavimo būdu; grupėje, kieme, namie; įvairiai išmėgina savo balso galimybes; atlieka kvėpavimo, įsidainavimo, dikcijos pratimus; dainuoja nesudėtingų melodijų daineles; dainavimą palydi ritminiais judesiais ar garsais (plojimu ir kt.); perteikia personažams būdingus judesius; klausosi „gyvos“ muzikos ir įrašų; atliekamos natūraliais „instrumentais“: akmenukais, kriauklelėmis; atliekamos autentiškais instrumentais: birbynėmis, skudučiais, kanklėmis ir kt. bei klasikiniiais: pianinu, trimitu, akordeonu ir kt.; skiria tempą: lėtas-greitas; skiria muzikos nuotaiką: linksma- liūdna; atpažįsta girdėtus kūrinčius;</p>	<p>gebėjimus: dainuoja nesudėtingų melodijų daineles, po vieną ir ansambliuose, su pritarimu ir be jo, mėgdžioja gamtos, buities garsus; klausosi muzikos (skiria aukštus-žemus garsus, lėtą-greitą tempą, pritaria melodijai plojimu, vaikiškais instrumentais, improvizuoja); atlieka ritmikos pratimus: įsimena ir atkartoja nesudėtingus ritminius darinius, lavina taisyklingos laikysenos įgūdžius, pratinasi grakščiai judėti; groja nesudėtingais muzikos instrumentais, pritaria melodijai; improvizuoja ir kuria ritminius darinius įvairiems personažams imituoti; ritminiais judesiais atliepia dainelėms, rateliams, šokių muzikai; išmoksta eiti, bėgti, ratu, sukimosi į abi puses</p>	<p>interpretuoja, kuria, fantazuoja; siekia teigiamų emocijų; savarankiškai kuria siužetą; naudoja kaukes ir lėles vaidybiniam žaidimams: gaminasi kaukes, lėles; vaidindami perteikia įvairias emocijas; atpažįsta žinomas daineles iš pateiktos melodijos; teisingai intonuoja melodiją; patys tęsia dainą, dainuoja ilgesnes daineles; tyrinėja ir aptaria savo balso galimybes dainuojant; dainuodami taisyklingai kvėpuoja; klauso muzikos: emociškai reaguoja į muzikos kūrinio nuotaiką; atpažįsta girdėtus kūrinčius; lavina ritmo pojūtį: atlieka judesius ritmiškai, raiškiai, darniai; tobulina ratelių ir šokių</p>
--	--	---	---	---

		tyrinėja, kurios kūno dalys gali ritmiškai judėti, kurios gali išgauti ritminius garsus.	po vieną ir poromis, savarankiškai sudaryti ratą, eiti tvarkingai.	atlikimo įgūdžius; patiria teigiamų emocijų šokdami poroje; šoka dvigubu, šoniniu žingsniu, bėga „gyvatėle“; pritaria suaugusiojo grojimui vaikiškais muzikos instrumentais; mokosi improvizuoti; grojimą derina su ritmika.
--	--	--	--	--

18. KŪRYBIŠKUMAS

Kūrybiškumas suprantamas kaip **asmenybės savybė**, susijusi su gebėjimu **atrasti tai, kas nauja, originalu, netikėta**.

Kūrybiškumui ugdyti būtina saugi, vaiko saviraišką skatinanti aplinka.

Kūrybiškumo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- domėjimasis naujais, nežinomais, sudėtingais dalykais;
- gebėjimas įžvelgti problemas, klausinėti, diskutuoti, įsivaizduoti, fantazuoti;
- gebėjimas ieškoti atsakymų, netikėtų idėjų, kurti variantus, savaip pertvarkyti, pritaikyti;
- drąsa veikti, daryti savaip.

	Žingsniai	Kūrybiškumo srities pasiekimai
0–3 metai	1-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pastebi ir smalsiai, gyvai reaguoja į naujus daiktus, žmones, aplinkos pasikeitimus.
	2-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Domisi naujais daiktais, vaizdais, garsais, judesiais. • Atranda naujus veiksmus (tapyti ant veidrodžio, ridenti, nardinti į vandenį ir kt.) ir taiko juos daiktų tyrinėjimui.
	3-iasis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Atranda vis naujus dalykus artimiausioje įprastoje aplinkoje. • Įsivaizduoja gyvūnus, augalus, daiktus, apie kuriuos jam pasakojama, skaitoma. Žaisdamas atlieka įsivaizduojamus simbolinius veiksmus.
4–6	4-asis	<ul style="list-style-type: none"> • Įžvelgia naujas įprastų daiktų bei reiškinių savybes.

metai	žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pasitelkia vaizduotę ką nors veikdamas: žaisdamas, pasakodamas, judėdamas. • Sugalvoja įdomių idėjų, skirtingų veikimo būdų.
	5-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Klausinėja, aiškindamasis jam naujus, nežinomus dalykus. • Savitai suvokia ir vaizduoja pasaulį. • Išradingai, neįprastai naudoja įvairias medžiagas, priemones. Lengvai sugalvoja, keičia, pertvarko savitas idėjas, siūlo kelis variantus. • Džiaugiasi savitu veikimo procesu ir rezultatu.
	6-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Nori atlikti ir suprasti vis daugiau naujų, nežinomų dalykų. • Kelia probleminius klausimus, diskutuoja, svarsto, įsivaizduoja, fantazuoja. • Ieško atsakymų, naujų idėjų, netikėtų sprendimų, neįprastų medžiagų, priemonių, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato. • Drąsiai, savitai eksperimentuoja, nebijo suklysti, daryti kitaip.
Vertybinė nuostata		Jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą.
Esminis gebėjimas		Savitai reiškia savo įspūdžius įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina.
	7-asis žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Greitai pastebi ir renkasi tai, kas nauja, sudėtinga. • Įžvelgia dar neišbandytas veiklos, saviraiškos galimybes, kelia probleminius klausimus, diskutuoja, svarsto. • Pasineria į kūrybos procesą, įsivaizduoja, fantazuoja, remiasi vidine nuojauta, turimas patirtis jungdamas į naujas idėjas, simbolius, naujus atlikimo būdus. • Pats ir kartu su kitais ieško atsakymų, netikėtų idėjų, savitų sprendimų, neįprastų medžiagų, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato. • Nebijo daryti kitaip, būti kitoks, drąsiai, savitai eksperimentuoja.

VAIKŲ VEIKLA IR UGDYMO GAIRĖS

Pasiekimų sritis: kūrybiškumas				
1-2 metai	2-3 metai	3-4 metai	4-5 metai	5-6 metai
Veido išraiška, kūno kalba, balsu reaguoja į	Spontaniškais judesiais, piešimo priemonėmis ar	Išbando įvairius piešimo būdus (vašku,	Piešdami įvardina, ką nupiešė;	Naudoja įvairias medžiagas, priemones,

<p>pojūčiais patiriamą realybę;</p> <p>gyvai, skirtingai reaguoja į tą patį daiktą, žmones, veidus, garsus, vaizdus, skonius, lytėjimo potyrius;</p> <p>tyrinėja visus daiktus, patekusius į jo rankas;</p> <p>tyrinėja žaislus, norėdami suprasti, kas vyksta, kai jį kratai, barškini, rideni;</p> <p>domisi, kas žaislų viduje juos išardydami;</p> <p>liečia, „skanauja, apžiūri, meta įvairius paviršius, daiktus, žaislus;</p> <p>atlieka įvairius veiksmus su daiktais ir žaislais.</p>	<p>pirštais piešia popieriaus lape;</p> <p>pasirenka sau vaidmenį ir vaizduoja su juo susijusius veiksmus;</p> <p>žaidimui naudoja įvairius daiktų pakaitalus, statybines konstrukcijas;</p> <p>su tuo pačiu daiktu atlieka keletą veiksmų;</p> <p>žaislus paverčia veikiančiais personažais;</p> <p>veikia įsivaizduojamoje situacijoje (virtuvėje, ligoninėje ar panašiai), atlieka tam tikrą vaidmenį.</p>	<p>dažymą pirštais, ...);</p> <p>žinomus veiksmus su žaislais perkelia į naujas žaidybines situacijas;</p> <p>pradeda žaisti vaizduotės žaidimus, žaisdami atlieka ne tik realius veiksmus su daiktais, bet ir tariamus;</p> <p>atkuria ne tik dabar, bet ir anksčiau matytus, išgyventus įspūdžius;</p> <p>sugeba tęsti žaidimą ir susirasti žaidimo tęsiniui reikalingų žaislų;</p> <p>su lėle ir kitais siužetiniais žaislais žaidžia lyg su gyvais.</p>	<p>domisi dar nematytais, naujais daiktais ir dalykais, aptinka naujas neįprastas daiktų savybes;</p> <p>gamtoje išbando, ko nepatyrė: taškosi balose, voliujasi sniege;</p> <p>dėlioja kaladėles, kuria iš jų naujus „objektus“;</p> <p>namų reikmenis, maisto produktus, gamtos dovanas „panaudoja“ sukurdamas iš jų naujus ir netikėtus dalykus;</p> <p>eina suaugusiojo parengtu „pratimų taku“, atlieka parodytus judesius ir sugalvoja savus; kūno padėtį erdvėje keičia pagal sumanymą arba nurodymą;</p> <p>žaidimuose realybę paverčia „nauja tikrove“, panaudoja kasdien naudojamus daiktus pagal kitą paskirtį, iš daiktų sukuria savo naują žaidimui reikalingą priemonę;</p> <p>žaisdami persikūnija į įvairius veikėjus, sugalvoja nebūtų veikėjų;</p>	<p>atlikdami užduotis, kurdami projektus;</p> <p>eksperimentuodami atranda naujus judėjimo būdus, kuria judėjimo variantus;</p> <p>bando derinti kūrybinį judėjimą dviese, trise;</p> <p>patys susikuria ir įveikia įvairius kliūčių ruožus;</p> <p>išgirdę naują žodį, pamatę naują daiktą ar kūrinį, apie jį klausinėja, aiškinasi;</p> <p>inicijuoja naujas veiklas aplinkos tyrinėjimui;</p> <p>domisi ir geba atsakyti į fantastinius, neįprastus klausimus, turi idėjų ir „netikėtų“ (nestandartinių) atsakymų;</p> <p>siūlo įvairius (dažnai neįprastus) problemų sprendimo būdus;</p> <p>kuria naujus žodžius, garsus, objektų spalvas, judesius, istorijas;</p> <p>kuria vaidmeninius žaidimus, pasirinkdami įvairių profesijų atstovų vaidmenis;</p> <p>kuria ir pristato bendrą</p>
--	---	---	--	--

			improvizuoja, kuria naujas, netikėtas, originalias fantastines istorijas.	produktą; atlieka įvairius eksperimentus.
--	--	--	---	---

NAUDOTA LITERATŪRA IR INFORMACIJOS ŠALTINIAI

1. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (2011 m. kovo 17 d. Nr. XI-1281).
2. Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašas. (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. birželio 7 d. įsakymo Nr. V-1009 redakcija)
3. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, ratifikuota 1995 m. liepos 3 d. Lietuvos Respublikos įstatymu Nr. I-983.
4. Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo programai rengti. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2006.
5. Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas. Vilnius: Presvika, 2007.
6. Ankstyvojo amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas. Vilnius: Presvika, 2007.
7. Ankstyvojo ugdymo vadovas / Monkevičienė O. (sud.). Vilnius: Minklės leidyba, 2001.
8. Katinienė A. Vaiko muzikinės kultūros ugdymas darželyje. Vilnius: Kronta, 1998.
9. Saugus elgesys. Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir priešmokyklinio ugdymo pedagogams. Vilnius, 2008.
10. Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programos gyvendinimo rekomendacijos. Ikimokyklinis ir priešmokyklinis amžius. Vilnius: Efrata, 2006.
11. Szarkowicz D. Stebėjimas ir refleksija vaikystėje. Nacionalinė Australijos biblioteka, 2006.
12. Juozaitytė A., Gauraitė R., Kazlauskienė A. Informavimas apie ikimokyklinį, priešmokyklinį ugdymą ir švietimo pagalbą. Šiauliai: Lucilijus, 2009.
13. Ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo turinio ir jo įgyvendinimo kokybės analizė. Vilnius, 2009.
14. Neifachas S. Projektinė veikla ikimokyklinėje, priešmokyklinėje grupėje: teorija ir praktika. Vilnius, 2005.
15. Klimka L., Kazlauskas R., Lazauskaitė Ž. Po Tėviškės dangum. Vilnius, 1997.
16. Artyn vaiko (Egmonto projektas vaikų darželiams). Vilnius: Polilogas, 1997.
17. Į vaiką orientuotų grupių kūrimas. Vilnius: Lietus, 1997.

18. Ugdymas ir demokratijos kultūra. Vilnius: Lietus, 1997.
19. Staerfeldt E., Rask Mathiasen Ch. Pedagogika ir demokratija. Vilnius: Aidai, 1999.
20. Žukauskienė R. Raidos psichologija. Vilnius, 1996.
21. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Švietimo aprūpinimo centras. 2014 m.
22. Ikimokyklinio ugdymo rekomendacijos. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Švietimo aprūpinimo centras. 2015 m.